

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ เล่มที่ 2

โครงการ การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทาง
ชุมชนแห่งการเรียนรู้

โดย ดร.พัทธนันท์ บรรษาภิรัมย์โชค และคณะ

มิถุนายน 2555

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ เล่มที่ 2

โครงการ การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทาง ชุมชนแห่งการเรียนรู้

คณะกรรมการ

คณานักวิจัย	สังกัด
1. ดร.พัทธนันท์ บรรณาการมย์โชค	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
2. รศ.ดร.อรจรีย์ ณ ตะกั่วทุ่ง	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
3. รศ.บรรจบ ภิรมย์คำ	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
4. ผศ.ปาริชาติ จันทร์เพ็ญ	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
5. ดร.นภาภรณ์ ยอดสิน	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกว.ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

บทสรุปผู้บริหาร

พัฒนาการกระบวนการการระเบิดจากด้านในด้วยข้อมูลจากฐานล่างและความรู้มุ่งสู่ยุทธศาสตร์ชุมชนตำบลเข้มแข็ง พ.ศ.2541 จนถึงปัจจุบัน เริ่มต้นจากกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (Social Invest Fund) พ.ศ. 2541 – 2546 ได้ส่งเสริมและพัฒนาがらไกลความร่วมมือแบบราชภัฏ-รัฐ ในรูปแบบของคณะกรรมการประกอบด้วยข้าราชการอาสา ภาคประชาชนสังคม และภาควิชาการอาสามาร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมเรียนรู้และร่วมรับประโภช์ร่วมกันภายในหมู่บ้านจนก่อให้เกิดการใช้ทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาพื้นที่ของตนเอง ต่อมาในปี พ.ศ.2548-2550 ศูนย์อำนวยการต่อสู้เพื่ออาชนาความยากจนของรัฐบาล ได้ดำเนินโครงการจังหวัดนำร่องบูรณาการเพื่ออาชนาความยากจน 12 จังหวัด จนกระทั่งพัฒนามาเป็นโครงการความร่วมมือเพื่อการแก้ปัญหาความยากจนการพัฒนาสังคมและสุขภาวะ 17 จังหวัด ตั้งแต่เดือนสิงหาคมปีพ.ศ. 2550 – เดือนสิงหาคม พ.ศ.2553 ได้แก่ ภาคเหนือ ประกอบด้วย อุตรดิตถ์ พิษณุโลก กำแพงเพชร ภาคกลาง ประกอบด้วย นครปฐม อุทัยธานี ชัยนาท ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วย กาฬสินธุ์ นครพนม ยโสธร อุบลราชธานี นครราชสีมา ชัยภูมิ และภาคใต้ ประกอบด้วย พัทลุง นครศรีธรรมราช สงขลา สตูล และสุราษฎร์ธานี เป็นโครงการที่ได้ต่อยอดมาจาก ซึ่งได้รับการสนับสนุนโครงการจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย และกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สำหรับความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่างๆ ในพื้นที่ล้วนนำไปใช้การสร้างชุมชนเข้มแข็งซึ่งเป็นฐานรากที่สำคัญในการสร้างชุมชนฐานความรู้ที่แข็งแรงจากการสัมมนานำเสนอผลการดำเนินงานโครงการความร่วมมือเพื่อแก้ปัญหาความยากจน การพัฒนาสังคมและสุขภาวะในพื้นที่ 17 จังหวัด ระยะที่ 2 ในวันที่ 6 – 7 เดือนกันยายน พ.ศ. 2555 ณ ห้องประชุม Convention Hall ศูนย์ประชุมสถาบันวิจัยจุฬาภรณ์ กรุงเทพมหานคร ข้อมูลจากการนำเสนอผลการสัมมนาแก่นำ เรื่อง สถานการณ์ขับเคลื่อน ณ ปัจจุบันของชุมชนอาสา 17 จังหวัด ในส่วนของความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นสามารถสรุปได้ว่า ในปี พ.ศ. 2548-2549 เกิดการเปลี่ยนทัศนคติเชิงลบต่อกันเป็นความร่วมมือต่อกันระหว่างภาครัฐกับคณะกรรมการประสานงานภาคประชาชน และคณะกรรมการในพื้นที่ ทุกระดับด้วยเครื่องมือที่เรียกว่า “แผนชุมชน” ต่อมาในปีพ.ศ. 2550-2551 ก้าวจากข้อมูลพิมพ์เขียวมุ่งสู่ข้อมูลจุดระเบิด โดยเกิดการปรับเปลี่ยนความคิดของผู้ที่เกี่ยวข้องว่าการระเบิดมาจากการข้างในด้วยข้อมูลฐานล่างได้ ซึ่งพบได้จากการจัดทำบัญชีครัวเรือน ข้อมูลเชิงประเดิม แผนชุมชน

มีจังหวัดต้นแบบที่ขับเคลื่อนการแก้ปัญหาและพัฒนาพื้นที่ด้วยข้อมูลบัญชีครัวเรือนที่บันทึกต่อเนื่อง 4 เดือน จำนวน 10,252 ครัวเรือน และพื้นที่ต้นแบบการจัดการที่ดิน การจัดการน้ำจาก การสำรวจข้อมูลและการจัดการโดยครัวเรือน ชุมชนและจังหวัด จนกระทั่งในปี พ.ศ.2552-2553 เกิดพื้นที่ครุฑุระดับ มีการตอกผลึกทางความคิดอย่างเป็นรูปธรรมจนก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมแบบระเบิดจากข้างในด้วยข้อมูลจากฐานล่าง จำนวน 41,025 ครัวเรือน มีต้นแบบ ชุมชนตำบลเข้มแข็งแบบระเบิดจากข้างในด้วยบัญชีครัวเรือนเต็มพื้นที่ไม่น้อยกว่า 28 ตำบลในเกือบทุกจังหวัดของโครงการ และสิ่งสำคัญคือการใช้พลังจากข้อมูลจากฐานล่างใน การกำหนดทิศทางการพัฒนาให้อย่างสอดคล้องกับความต้องการในพื้นที่สำหรับการจัดการ ความรู้ (Knowledge Management) เป็นกระบวนการที่สำคัญในการสร้างองค์ความรู้ ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนดังต่อไปนี้ 1)การถอดความรู้ 2)การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 3)การนำ ความรู้ไปใช้ และ 4)การบำรุงรักษาความรู้ (พรพิมล บรรษาภิรัมย์โชค, 2553: 116-132) หากชุมชนได้สามารถจัดการกับความรู้และภูมิปัญญาของบุคคลในชุมชนได้อย่างเป็นระบบและ สามารถพัฒนาตนเองและสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับชุมชนในมิติต่าง ๆ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสุขภาวะ ได้ ความสำเร็จเหล่านี้ย่อมสามารถนำความเข้มแข็งของชุมชนได้อย่างแน่นอน โดยเฉพาะโครงการความร่วมมือเพื่อแก้ปัญหาความยากจน การพัฒนาสังคม และสุขภาวะนั้น ได้อาศัยแนวคิดของการทำวิจัยเพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ คือ “ความร่วมมือ” (Collaboration) และ “การเรียนรู้ร่วมกัน” ซึ่งสิ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ มากกว่า คือ การเรียนรู้และเครือข่าย โดยเน้นการทำงานแบบเสริมแรงกันระหว่างคนที่มีจุดแข็ง ต่างกัน โดยการเปิดพื้นที่เพื่อให้ทุกฝ่ายทำงานร่วมกันและใช้จุดเด่นจุดแข็งของแต่ละฝ่ายมา เสริมแรงซึ่งกันและกันและทำให้สามารถแก้ปัญหาได้อย่างมีพลังมากกว่าปล่อยให้ฝ่ายหนึ่งฝ่าย ได้ทำงานลำพัง โดย สก. ได้ค้นพบว่า “แผนอันเกิดจากข้อมูลที่ทุกฝ่ายยอมรับร่วมกัน” เป็นเครื่องมือส่งสัญญาณที่สำคัญในการขับเคลื่อนงาน (สีลารณ์ บัวสาย, 2554: 14-15)

สำหรับปฏิการของการสร้างกระบวนการทำงานร่วมกันของภาคส่วนต่าง ๆ โดยมี ชาวบ้านเป็นตัวหลักที่ต้องเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อเพิ่มความสามารถในการจัดการปัญหาของ ตนเอง โดยมีภาคีพัฒนาเข้ามาร่วมสนับสนุนอย่างเป็นกระบวนการนี้ คือ การสร้างการกลไก ความร่วมมือเพื่อการแก้ปัญหาอย่างบูรณาการในพื้นที่ โดยมีเครื่องมือที่สำคัญในการสร้าง การบูรณาการเชิงพื้นที่ ได้แก่ 1) เป้าหมายร่วม 2) กลไก 3) ข้อมูล และ 4) กระบวนการ ซึ่งประกอบด้วย (1) กระบวนการจัดการความรู้และการเรียนรู้ที่เข้มข้นจากข้อมูลที่ได้ ซึ่งถือเป็น ตัวแปรสำคัญของการสร้างให้เกิดปัญญาของชุมชน และนำไปสู่การแก้ปัญหาในรูปแบบของการ ทำ “แผนชุมชน” ที่มีการสนับสนุนร่วมกันทุกภาคส่วน และ (2) กระบวนการจัดการความสัมพันธ์

ของคณะทำงานที่มีหลายระดับตั้งแต่หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัด โดยมีเป้าหมายในการแก้ปัญหาความยากจนร่วมกัน (สีลารณ์ บัวสาย, 2554: 14-15) นอกจากนี้ขั้นตอนที่สำคัญในการสร้างพลังแห่งการเรียนรู้ของชุมชน คือ การถอดความรู้ (Knowledge Capture) ซึ่งเป็นขั้นตอนที่สำคัญในการถอดกลวิธีการ ทำงานที่เรียกว่า ปฏิบัติการตีเหล็กกำลังร้อน (Quick – HAS : Quick Hot Area Synthesis) หรือกระบวนการใช้ข้อมูลให้เกิดผลเร็วโดยการมีส่วนร่วมของ “คน” ทุกฝ่ายในชุมชน เท็นได้จากตำบลเกษตรฯ จังหวัดสตูลที่มีการสังเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดที่มีเพื่อหาแนวทางการแก้ไขปัญหาด้วยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เพราะปัญหาที่ไม่ได้รับการคลี่ลายถือเป็นการฝากการบ้าน ที่เบรียบได้กับการทดลองไว้ในใจ ยิ่งนาน ยิ่งทำให้ลืมได้ง่ายขึ้นเท่านั้น สิ่งเหล่านี้ล้วนส่งผลต่อการเรียนรู้ของคน

ภาพรวมการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ 17 จังหวัด โดยมีทุกฝ่ายให้ความร่วมมือในการจัดเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือน และการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างของประชาชน องค์กรปกครองท้องถิ่น (อปท.) ข้าราชการ ซึ่งมี “แผนแม่บทชุมชน” เป็นตัวกลางในการสร้างการเรียนรู้และการเข้าใจถึงปัญหาของชาวบ้าน รวมถึงการเป็นแนวทางการสร้างระบบการบูรณาการที่ใช้แผนแม่บทชุมชนที่สะท้อนความต้องการที่แท้จริงของประชาชนเป็นตัวตั้ง สำหรับการประสานทรัพยากรเข้ามาตอบสนอง และใช้ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือน และข้อมูลอื่น ๆ ที่มีอยู่ในระบบและการสำรวจข้อมูลตามความสนใจเฉพาะ เช่น ข้อมูลต้นทุนการผลิต ที่ดิน น้ำ หนี้สิน และการเสริมความรู้ทางด้านวิชาการเป็นตัวเชื่อมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้เพื่อสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานสนับสนุนในพื้นที่ (สีลารณ์ บัวสาย และ เบญจมาศ ตีระมาศานิช อ้างถึงใน สีลารณ์ บัวสาย, 2554: 90-92) อีกทั้งยังมีการนำข้อมูลไปเชื่อมโยงกับศูนย์ปฏิบัติการจังหวัด (POC: Provincial Operation Center) ซึ่งเป็นโครงสร้างที่รองรับการวางแผนยุทธศาสตร์จังหวัด และเชื่อมโยงข้อมูลกับระบบส่วนกลางต่อไป หากพิจารณาการดำเนินงานที่ผ่านมาพบว่ายังไม่มีแนวทางที่ชัดเจนในวิธีการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อนำไปสู่กระบวนการวางแผนชุมชนที่มุ่งเป้าหมายเพื่อการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ดังนั้น โครงการวิจัย เรื่อง การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ จึงมีความสำคัญในการตระหนักรถึงความรู้ และการเรียนรู้ของคนในชุมชนเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาชุมชนฐานความรู้ (Knowledge Based Community) เพื่อมุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

สำหรับการวิจัยเรื่อง การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อถอดครุปแบบที่เป็นเลิศของการใช้ข้อมูลที่นำไปสู่การวางแผนชุมชน และนำข้อมูลดังกล่าวไปพัฒนาเป็นคู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน และคู่มือการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีขอบเขตการวิจัยในครั้งนี้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ 17 จังหวัด จังหวัดละ 2 แห่ง รวม 34 แห่ง ที่เป็นพื้นที่โครงการ ฯ 2) กลุ่มภายนอก ประกอบด้วย ผู้ประสานงาน

โครงการวิจัย และ 3) กลุ่มภายนอก ประกอบด้วย นักพัฒนาอิสระ อปท.นักวิจัย นักวิชาการ และผู้ที่เกี่ยวข้องจากหน่วยงานภาครัฐภาคเอกชน

วิธีการดำเนินการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผสมผสานกับการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยผู้วิจัยได้แบ่งการดำเนินงานวิจัยออกเป็น 6 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นจากผลของโครงการความร่วมมือเพื่อการแก้ปัญหาความยากจน การพัฒนาสังคม และสุขภาวะในพื้นที่ 17 จังหวัด ระยะที่ 1 และระยะที่ 2 เพื่อนำไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมโครงการฯ

ขั้นตอนที่ 2 การถอดความรู้สำหรับชุมชนที่เป็นเลิศที่มีการวิเคราะห์ข้อมูลบัญชีครัวเรือนนำไปสู่การใช้ข้อมูลเพื่อการวางแผนชุมชนโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเลิศ 17 จังหวัด จังหวัดละ 2 แห่ง รวมเป็น 34 คน

ขั้นตอนที่ 3 การสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักพัฒนาอิสระ องค์กรปกครองท้องถิ่น นักวิจัย นักวิชาการ ผู้ที่เกี่ยวข้องจากหน่วยงานภาครัฐภาคเอกชน และผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย(Stakeholders) เพื่อทราบถึงหลักการวิเคราะห์ข้อมูลครัวเรือนเพื่อนำไปสู่แนวทางสำหรับการประเมินคุณภาพชีวิตของชุมชน จำนวน 10 คน

ขั้นตอนที่ 4 การสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักพัฒนาอิสระ องค์กรปกครองท้องถิ่น นักวิจัย นักวิชาการ ผู้ที่เกี่ยวข้องจากหน่วยงานภาครัฐภาคเอกชน และผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย(Stakeholders) เพื่อกำหนดเป็นกรอบโครงสร้างเนื้อหาสำหรับการจัดกระบวนการเรียนรู้ เพื่อวางแผนชุมชนด้วยรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ จำนวน 10 คน

ขั้นตอนที่ 5 การร่างและการตรวจสอบ(ร่าง) คู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน และคู่มือการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยการ 1) การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นจากผลของโครงการความร่วมมือ เพื่อการแก้ปัญหาความยากจน การพัฒนาสังคม และสุขภาวะในพื้นที่ 17 จังหวัด ระยะที่ 1 และระยะที่ 2 เพื่อนำไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมโครงการฯ จำนวน 44 ชุด 2) นำผลสรุปจากการวิเคราะห์เนื้อหา จากการถอดความรู้สำหรับชุมชนที่เป็นเลิศที่มีการวิเคราะห์ข้อมูลบัญชีครัวเรือนนำไปสู่การใช้ข้อมูลเพื่อการ

วางแผนชุมชนโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเลิศ 17 จังหวัด จังหวัดละ 2 แห่ง รวมเป็น 34 คน และการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักพัฒนาอิสระ องค์กรปกครองท้องถิ่น นักวิจัย นักวิชาการ ผู้ที่เกี่ยวข้องจากหน่วยงานภาครัฐภาคเอกชน และผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย(Stakeholders) เกี่ยวกับหลักการวิเคราะห์ข้อมูลครัวเรือนเพื่อนำไปสู่แนวทางสำหรับการประเมินคุณภาพชีวิตของชุมชน จำนวน 10 คน และการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชนด้วยรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ จำนวน 10 คน 3) นำข้อค้นพบไปใช้เป็นฐานของการพัฒนาร่างคู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน และคู่มือการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงโดยนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจมาประยุกต์ใช้ รวมถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิต และ 4) ตรวจสอบ(ร่าง) คู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชนโดยกระบวนการสนทนากลุ่ม (Focus Group) จำนวน 9 คน และคู่มือการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงโดยกระบวนการสนทนากลุ่ม (Focus Group) จำนวน 10 คน

ขั้นตอนที่ 6 การนำเสนอคู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน และคู่มือการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ผลการวิจัยพบว่า

- ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลโครงการความร่วมมือเพื่อการแก้ปัญหาความยากจน การพัฒนาสังคมและสุขภาวะ พบว่า 1) การนำข้อมูลบัญชีครัวเรือนในชุมชนมาวิเคราะห์เพื่อใช้วางแผนพัฒนาชุมชน แสดงให้เห็นการเชื่อมโยงในการวางแผนชุมชน เทีนการเปลี่ยนแปลงระดับบุคคล ครัวเรือน และชุมชนด้านต่อไปนี้ 1.1 การบันทึกบัญชีครัวเรือน 1.2 ผลกระทบจากการบันทึกบัญชีครัวเรือน : การวิเคราะห์ตนเอง ครอบครัวและชุมชน การปรับเปลี่ยนตนเอง ครอบครัว และชุมชน การจัดทำแผนชีวิตและแผนชุมชน 1.3 เกิดแนวทางพัฒนาตนเองและชุมชน เช่น ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ พัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย สวัสดิการ ชุมชน การเรียนรู้ ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมชุมชน และ 1.4 มีกระบวนการวางแผนพัฒนาชุมชนแบบบูรณาการ มีกลไกการพัฒนาเป็นระบบครบวงจร (ห่วงโซ่อุปทาน) และเชื่อมโยง แผนชุมชนกับแผนพัฒนาระดับตำบล อำเภอ และจังหวัด 2) มีกลไกการทำงานจากทุกภาคส่วน 4 ระดับ คือ ระดับจังหวัด ระดับอำเภอ ระดับตำบล และระดับหมู่บ้าน มีกลไกบูรณาการแผนชุมชนกับแผนองค์กรปกครองส่วน

ท้องถิ่น การวางแผนสัมพันธ์กับห่วงโซ่คุณค่าในชุมชนด้านการเกษตร อุตสาหกรรม และการบริการ เกิดกระบวนการแปรรูปสินค้าชุมชน การออม และการใช้จ่ายที่เน้นการพึ่งตนเองได้

2. ผลการสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มตัวอย่าง 34 คน ที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิของชุมชนเพื่อถอดรูปแบบที่เป็นเลิศของชุมชนที่มีการวิเคราะห์ข้อมูลบัญชีครัวเรือน เพื่อการวางแผนชุมชน พบว่า ชุมชนส่วนใหญ่ใช้สมุดบัญชีรายรับ-รายจ่าย ของ สกาว. โดยบันทึกทุกวัน สรุปเป็นรายสัปดาห์ สิ่งที่ชุมชนเรียนรู้จากบัญชีครัวเรือนแล้วส่งผลให้มีการปรับเปลี่ยน ได้แก่ การมีรายจ่ายสูง ทำให้รู้จักตนเอง เพื่อรู้รายจ่ายว่าประหยัดหรือฟุ่มเฟือย มีการลดรายจ่าย มีการออมลดต้นทุนการผลิต วางแผนชีวิตด้วยการปรับลด ปลดหนี้ ตั้งวิสาหกิจชุมชน จัดการสวัสดิการชุมชน ตั้งศูนย์การเรียนรู้ เพื่อสร้างอาชีพ ชุมชนสามารถนำข้อมูล สภาพ และปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านสุขภาพ ด้านสวัสดิการชุมชน และด้านวัฒนธรรมใช้เป็นข้อมูลเพื่อวางแผนการจัดการทรัพยากรชุมชน วางแผนสุขภาพ วางแผนด้านสวัสดิการชุมชน วางแผนด้านการเรียนรู้ และวางแผนด้านศิลปวัฒนธรรม แผนชุมชนแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ แผนทำเอง แผนทำให้ และแผนทำร่วม ขั้นตอนการจัดทำแผนชุมชน ได้แก่ นำข้อมูลบัญชีครัวเรือนเสนอในที่ประชุมประชาคม เสนอบัญชาเข้าแผนองค์การบริหารส่วนตำบล บูรณาการกับหน่วยงานอื่น จัดลำดับความสำคัญของปัญหา ทุกภาคส่วน ร่วมกำหนดแนวทางการแก้ปัญหาแบบครบวงจร ชุมชนเข้มแข็ง คือ ชุมชนที่รู้จักตนเอง แก้ไขปัญหาของตัวเอง ปรับตัวได้ ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม ชุมชนแห่งการเรียนรู้คือ ชุมชนที่มีแหล่งเรียนรู้ มีพื้นที่การเรียนรู้

3. ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มตัวอย่าง 10 คน ที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิและผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อศึกษาหลักการวิเคราะห์ข้อมูลครัวเรือนที่นำไปสู่แนวทางสำหรับการประเมินคุณภาพชีวิตของชุมชน พบว่า หลักการประเมินคุณภาพชีวิตของชุมชนประกอบด้วย 1) หลักการสร้างความหมายให้กับข้อมูล ได้แก่ การจัดกลุ่มข้อมูล การจัดการข้อมูลให้มีความสัมพันธ์กันเอง การสร้างความสัมพันธ์กับข้อมูลอื่น และ การประเมินความสัมพันธ์ทั้งหมด 2) ประเภทข้อมูลที่ส่งผลต่อการวางแผนชุมชน สามารถแบ่งออกเป็น 2.1) ข้อมูลพื้นฐานชุมชน ได้แก่ ข้อมูลสังคม ข้อมูลด้านสังคม วัฒนธรรม การเมือง การปกครอง ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ และข้อมูลด้านภูมิปัญญาความรู้ และ 2.2) ข้อมูลพื้นฐานครัวเรือน ได้แก่ รายรับรายจ่าย เงินออมและหลักประกัน และหนี้สิน 3) หลักในการวิเคราะห์ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือน ได้แก่ 3.1) เน้นการวิเคราะห์ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนที่ทำให้รู้จักสาเหตุของปัญหาที่แท้จริง 3.2) สามารถนำยอดรายรับ - รายจ่ายรวมมาใช้ในการวิเคราะห์ตัดแยกภาพของชุมชน 3.3) ไม่ควรนำเงินกู้ยืมไปรวมกับรายรับ - รายจ่าย 3.4) ควรดูประเภทของการจ่ายว่ามีลักษณะใด 3.5) วิเคราะห์รายรับ การฝากเงินธนาคาร การซื้อพัฒนาบัตร การฝากเงินออมในรูปแบบต่างๆ ได้ถูกต้อง 3.6) ข้อมูลบัญชีครัวเรือนสามารถสะท้อนพฤติกรรมของครัวเรือนในรูปแบบต่างๆ ได้ 3.7) สามารถทำให้เกิดการคิดอย่างเป็นระบบและมองเห็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงประเด็นของข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนกับปัญหา และมองเห็นภูมิปัญญาในการแก้ปัญหาอย่างครบวงจร ในรูปแบบของเครือข่ายโซ่อุปทาน 3.8) ใช้ข้อมูลเชิงปริมาณในการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อสรุป

ความหมายในเชิงคุณภาพ และ 4) ความเชื่อมโยงข้อมูลจากบัญชีครัวเรือน ปัญหา และการวางแผนชุมชน

4. ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มตัวอย่าง 10 คน ที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน พบว่า คุณมีการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน ประกอบด้วยรายละเอียด 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) คน จำแนกเป็น 1.1) แกนนำชุมชน : คุณลักษณะของแกนนำที่ดี การสร้าง/หนุนเสริมแกนนำชุมชน ทักษะที่จำเป็นของแกนนำ และบทบาทหน้าที่ของแกนนำ 1.2) วิทยากรกระบวนการ : คุณลักษณะ ความรู้ทักษะ ความสามารถ บทบาทหน้าที่ ผู้มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ 2) การเรียนรู้ ได้แก่ เป้าหมาย รูปแบบ ทักษะที่จำเป็น สภาพแวดล้อม บุคลที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ 3) ชุมชน ได้แก่ การวิเคราะห์ชุมชน รูปแบบความสัมพันธ์ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และ 4) เทคโนโลยี ส่วนที่ 2 ขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน ได้แก่ 1) การทบทวนแผนและร่วมรับรู้ปัญหาชุมชน 2) การกำหนดเป้าหมาย และวิสัยทัศน์ชุมชน 3) การวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น 4) การร่วมเก็บข้อมูล และแหล่งวิทยาการ 5) การร่วมวางแผนและดำเนินการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน 6) การร่วมสรุปบทเรียนและประเมินผลการแก้ปัญหาของชุมชน 7) การจัดการความรู้ของชุมชน ส่วนที่ 3 เป้าหมายในการพัฒนาชุมชน ได้แก่ ลักษณะและวิธีการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง ชุมชนอยู่ดีมีสุข ชุมชนแห่งการเรียนรู้ และชุมชนยั่งยืน

5. ผลการสนทนากลุ่มของผู้ทรงคุณวุฒิด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน จำนวน 9 คน พบว่า ควรนำขั้นที่ 2 การสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ภายในชุมชน (ระเบิดความคิด) และการจัดการความรู้ นำไปองค์ประกอบของกลไก โดยมีการลดขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้เหลือ 4 ขั้นตอน และผลการสนทนากลุ่มของผู้ทรงคุณวุฒิด้านการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 10 คน พบว่า ควรเพิ่มขั้นตอนจากเดิม 4 ขั้นตอน เป็น 6 ขั้นตอน โดยเพิ่มขั้นตอนที่ 4 การวางแผนพัฒนาชุมชนโดยจัดลำดับความสำคัญของโครงการ และขั้นตอนที่ 5 การดำเนินงานตามแผน

6. คุณมีการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ 1. ข้อมูล โดยมีหลักการวิเคราะห์ข้อมูลบัญชี ได้แก่ 1.1) เน้นการวิเคราะห์ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนที่ทำให้ชาวบ้านรู้จักสาเหตุของปัญหาที่แท้จริง 1.2) การนำยอดรายรับ - รายจ่ายรวมมาใช้ในการวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนในด้านต่างๆ 1.3) ไม่ควรนำเงินกู้ยืมไปรวมกับรายรับ-รายจ่าย 1.4) การวิเคราะห์รายจ่ายควรดูประเภทของการจ่ายว่ามีลักษณะใด 1.5) การวิเคราะห์รายรับ การฝากเงินธนาคาร การซื้อพัฒนาทรัพย์ การฝากเงินออมในรูปแบบของกลุ่มต่างๆ ในชุมชน รวมถึงการเล่นแชร์ ถือว่าเป็นการออม 1.6) ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนสามารถสะท้อนพฤติกรรมของครัวเรือนในรูปแบบต่างๆ ได้ 1.7) การวิเคราะห์บัญชีครัวเรือนทำให้ชาวบ้านเกิดการคิดอย่างเป็นระบบ และ 1.8) การวิเคราะห์ทั้งหลายต้องใช้ข้อมูลเชิงปริมาณที่เป็นตัวเลขจากบัญชีครัวเรือน 2. กลไก ประกอบด้วย คน ความสัมพันธ์ การจัดการความรู้ และการสร้าง

บรรยายการแห่งการเรียนรู้ภายนอกชุมชน และ 3. กระบวนการเรียนรู้ เพื่อนำไปสู่การวางแผนชุมชน มี 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การทบทวนปัญหาและร่วมรับรู้เป้าหมายของชุมชน 2) การร่วมวางแผนและเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน 3) การนำแผนเข้ามายิงทิ้งท้ายการทุกภาคส่วน และ 4) การประเมินผลและร่วมสรุปบทเรียน

7. คู่มือการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย 4 ส่วน ได้แก่ 1) ข้อมูลโดยการวิเคราะห์ข้อมูลบัญชีครัวเรือน ผู้วิเคราะห์ควรตระหนักรถึงความสำคัญของข้อมูล ได้แก่ 1.1) ข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์จะต้องถูกเก็บรวบรวมอย่างถูกต้อง แม่นยำ 1.2) ข้อมูลสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ 1.3) ข้อมูลสามารถนำไปวิเคราะห์ได้อย่างถูกต้องกับสภาพความเป็นจริงจะต้องเป็นข้อมูลที่มีน้ำหนักสร้างความตระหนักรถความสนใจต่อประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นภายนอกชุมชนได้ และ 1.4) ข้อมูลสามารถตีความหมายได้ความสัมพันธ์กับสิ่งรอบข้างได้อย่างถูกต้อง ครบถ้วน 2) มิติแห่งการพัฒนาคุณภาพชีวิต สามารถแบ่งได้ 5 ด้าน ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านการเรียนรู้ และด้านสุขภาวะ 3) หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย 3 ห่วง 2 เงื่อนไข ได้แก่ หลักความพอประมาณ หลักความมีเหตุผล หลักการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว และเงื่อนไขความรู้คุ้มครอง 4) หลักการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มี 6 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์ชุมชน โดยนำข้อมูลพื้นฐานของชุมชนมาวิเคราะห์ว่าสอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างไร และนำข้อมูลพื้นฐานของครัวเรือน ได้แก่ รายรับ รายจ่าย เงินออม และหลักประกัน และหนี้สิน มาวิเคราะห์ว่ามีข้อมูลส่งผลกระทบต่อมิติการพัฒนาในด้านใดบ้าง ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ขั้นตอนที่ 3 การค้นหาแนวทางการพัฒนาชุมชน ขั้นตอนที่ 4 การวางแผนพัฒนาชุมชน โดยการจัดลำดับความสำคัญของโครงการ ขั้นตอนที่ 5 การดำเนินงานตามแผน และขั้นตอนที่ 6 การติดตามและประเมินผล

ข้อเสนอแนะ

1. หน่วยงานระดับกรุงเทพฯ หรือจังหวัด กรมหรือส่วนราชการระดับภูมิภาค หน่วยงานระดับท้องถิ่น หน่วยงานระดับชุมชนควรให้การสนับสนุนและส่งเสริมการใช้คู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน และคู่มือการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างเป็นรูปธรรม เช่น การกำหนดเป็นนโยบายของหน่วยงาน และเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง รวมถึง การส่งเสริมให้หน่วยงานระดับชุมชนจัดทำแผนชุมชนที่ใช้ข้อมูลมาวิเคราะห์ก่อนการวางแผน และการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการพัฒนาชุมชน

2. ผู้นำ แกนนำชุมชนต้องเข้าใจถึงหลักการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน และการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ

พอเพียงอย่างถ่องแท้ก่อนนำไปใช้ในการวางแผนพัฒนาชุมชน และสามารถเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับคนในชุมชนได้

3. ชาวบ้านจะต้องมองเห็นถึงประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับตนเองภายหลังหลังจากการจดบันทึกบัญชีรายรับ – รายจ่ายของตนเอง และสามารถนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำรงชีวิตได้

4. กระบวนการการใช้คู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน และคู่มือการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงควรเริ่มจากจุดเล็กในชุมชน และทำให้เกิดผลงานเป็นรูปธรรม หลังจากนั้นค่อยขยายไปสู่ทั่วทั้งชุมชน ทั้งภายในและภายนอกต่อไป เพราะคนจะเปลี่ยนแปลงได้ก็ต่อเมื่อเขามั่นใจว่าการกระทำดังกล่าวมันเกิดผลได้จริง

บทคัดย่อ

ผลการวิจัยพบว่า

- ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นจากผลของโครงการความร่วมมือเพื่อการแก้ปัญหาความยากจน การพัฒนาสังคม และสุขภาวะในพื้นที่ 17 จังหวัด ระยะที่ 1 และระยะที่ 2 พบว่า 1) การนำข้อมูลบัญชีครัวเรือนในชุมชนมาวิเคราะห์เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาในการวางแผนพัฒนาชุมชน โดยแสดงความเชื่อมโยงบัญชีครัวเรือนกับการเปลี่ยนแปลงระดับบุคคล ครัวเรือน และชุมชน ซึ่งประกอบด้วย 1.1) การบันทึกบัญชีครัวเรือน 1.2) ผลกระทบจากการบันทึกบัญชีครัวเรือน ได้แก่ การวิเคราะห์ตนเอง ครอบครัวและชุมชน การปรับเปลี่ยนตนเอง ครอบครัวและชุมชน การจัดทำแผนชีวิต และการจัดทำแผนชุมชน 1.3) การวิเคราะห์ตนเอง / ชุมชน 1.4) กำหนดแนวทางในการพัฒนาตนเอง / ชุมชน โดยมีการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ การพัฒนาทรัพยากรัฐธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย สวัสดิการชุมชน การเรียนรู้ ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมชุมชน และ 1.5 กระบวนการวางแผนพัฒนาชุมชนแบบบูรณาการ โดยมีกลไกการทำงานทุกภาคส่วน การพัฒนาอย่างเป็นระบบครบวงจร (ห่วงโซ่อุปทาน) และการเชื่อมโยงแผนชุมชนกับแผนพัฒนาระดับตำบล อำเภอ และจังหวัด ทั้งนี้ โดยมีเป้าหมายมุ่งสู่การพัฒนาให้ชุมชนเข้มแข็งและเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ 2) กลไกการทำงานจากทุกภาคส่วนประกอบด้วย 2.1) กลไกการทำงานระดับ 2.2) กลไกการทำงานระดับอำเภอ 2.3) กลไกการทำงานระดับ 2.4) กลไกการทำงานระดับหมู่บ้าน โดยกลไกดังกล่าวจะต้องสามารถบูรณาการแผนชุมชนกับแผนขององค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นได้ และสามารถวางแผนได้อย่างสัมพันธ์กับห่วงโซ่คุณค่าในชุมชนด้านการเกษตร อุตสาหกรรมและการบริการโดยมุ่งให้เกิดกระบวนการแปรรูปสินค้าชุมชน การออม และการใช้จ่ายที่เน้นการพึ่งตนเองได้

2. ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้ที่เกี่ยวข้องมีความเห็นว่าผลการวิเคราะห์ข้อมูลบัญชีครัวเรือนนำไปสู่การใช้ข้อมูลเพื่อการวางแผนชุมชน พบว่า รูปแบบที่ใช้ในการจดบันทึกใช้แบบสมุดบันทึกรายรับ-รายจ่ายของ สก. ส่วนใหญ่มีการบันทึกทุกวันและมีการสรุปเป็นรายสัปดาห์ สิ่งที่ส่งผลให้เกิดการปรับเปลี่ยนจากการเรียนรู้บัญชีครัวเรือน ได้แก่ การมีรายจ่ายสูง ทำให้รู้จักต้นเงื่อนจาก รู้รายจ่ายของตนเอง ว่าจ่ายอะไรบ้างฟุมเพื่อยอะไรบ้าง โดยมีการลดรายจ่ายจากการปลูกผักไว้กิน ทำน้ำยาล้างจาน ทำน้ำยาซักผ้า เครื่องแกง เลี้ยงสัตว์ไว้กิน มีการออม มีการลดต้นทุนการผลิตโดยใช้ปุ๋ยชีวภาพ น้ำหมักชีวภาพ และมูลสัตว์แทนปุ๋ยเคมี มีการวางแผนชีวิตโดยจัดทำแผนการปรับลด ลดลงนี้ และทำให้ครอบครัวบันทึกรายจ่ายมากขึ้น มีเรื่องคุยกันมากขึ้น มีวิสาหกิจชุมชนมีการจัดตั้งกลุ่มปั้ยอินทรีย์ชีวภาพ มีการจัดการสวัสดิการชุมชนโดยทำเป็นการออมทรัพย์ มีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เพื่อสร้างสร้างอาชีพคนในหมู่บ้านมีความสามัคคีกันมากขึ้น โดยสามารถได้ดังนี้ 1) ความหมายของทรัพยากรชุมชนเป็นเรื่องเกี่ยวกับคน ดิน น้ำ ป่า สภาพ/ปัญหาของทรัพยากรชุมชนส่วนใหญ่คือ น้ำแล้ง แก้ปัญหาด้วยการทำฝายแม่น้ำ ในการเชื่อมข้อมูลเพื่อวางแผนการจัดการทรัพยากรชุมชน ได้แก่ รายจ่ายค่าปุ๋ยเคมี, รายจ่ายค่ายาฆ่าแมลง 2) สภาพสุขภาพส่วนใหญ่เป็นโรคเบาหวาน ความดัน โดยชุมชนส่งเสริมการเดินแอโรบิก รำไม้พลอง ในการเชื่อมข้อมูลเพื่อวางแผนสุขภาพ ได้แก่ ค่าใช้จ่ายในการไปโรงพยาบาลและซื้อยาแก้ปวดกินเอง 3) สวัสดิการของคนในชุมชนส่วนใหญ่ใช้การประชุมพูดคุยกันในเวทีในหมู่บ้านเพื่อค้นหาความต้องการ โดยวิธีการจัดสวัสดิการจะต้องสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับความป่องใสในระบบการจัดการสวัสดิการชุมชนในที่ชุมชน ในการเชื่อมข้อมูลเพื่อวางแผนด้านสวัสดิการ ได้แก่ จำนวนเงินออมได้จากการกลุ่ม / ธนาคาร สำหรับกิจกรรม เช่นการออมวันละบาท กองทุนอาชีพฯ ฯ 4) การเรียนรู้ทราบจากการพูดคุยในเวทีชุมชนชาวบ้านที่ประชาคมเสนอเรื่องที่ต้องการเรียนรู้ขึ้นมา โดยการวิเคราะห์ SWOT เพื่อเรียงลำดับความสำคัญหลักพิจารณา และมีหน่วยงานมาจัดโครงการอบรมคนในชุมชนโดยมีวิทยากรจากภายนอก ซึ่งชาวบ้านต้องการสร้างรายได้ให้มากขึ้นโดยต้องการความรู้ในการทำอาชีพเสริม 5) การจัดการด้านวัฒนธรรมมีการอนุรักษ์ประเพณี มีการสืบสานประเพณีท้องถิ่น โดยท้องถิ่นสนับสนุนงบประมาณในการทำกิจกรรม ในการเชื่อมข้อมูลเพื่อวางแผนด้านวัฒนธรรมศิลปวัฒนธรรม ได้แก่ การซื้อปลา กินถ้าซื้อน้อยแสดงว่าเข้ายังหกินเองได้ไม่ต้องซื้อกินแบบเดิม ฯ สำหรับประเภทแผนชุมชนแบ่งออก 3 ประเภทได้แก่ ทำเอง ทำให้ และทำร่วม โดยการวิเคราะห์ขั้นตอนการแผนชุมชนจะมีการนำข้อมูลบัญชีครัวเรือนมาเสนอในที่ประชาคมเพื่อเสนอปัญหาให้เข้าແนองค์การบริหารส่วนตำบล โดยมีการบูรณาการแผนชุมชนกับหน่วยงานอื่น ซึ่งมีการจัดลำดับความสำคัญว่าอะไรที่ประชาชนต้องการจากการร้องขอข้อมูลจากเจ้าหน้าที่, บัญชีครัวเรือน ปัญหาที่ประเมิน และใช้กลไกการทำงานทุกภาคส่วนเพื่อร่วมกำหนดแนวทางการแก้ปัญหาแบบครบวงจรของชุมชน ดังแต่การผลิต รูปแบบ การตลาด และการเพิ่มมูลค่า สำหรับแนวคิดชุมชนเข้มแข็ง คือ ชุมชนต้องรู้จักต้นเอง แก้ไขปัญหาของตัวเองได้และปรับตัวกับทุกสถานการณ์ได้ โดยชาวบ้านต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมร่วมกัน และแนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ คือมีแหล่งเรียนรู้ และมีพื้นที่การเรียนรู้ โดยให้คนในชุมชนพูดเป็นถ้อยทอดเบื้องและนำไปปฏิบัติต่อ จนชาวบ้านเกิดความภาคภูมิใจ

3. ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญด้านหลักการวิเคราะห์ข้อมูลครัวเรือนเพื่อนำไปสู่แนวทางสำหรับการประเมินคุณภาพชีวิตของชุมชน มีหลักการดังนี้ 1) หลักการสร้างความหมายให้กับข้อมูล ได้แก่ การจัดกลุ่มข้อมูล, การจัดการข้อมูลให้มีความสัมพันธ์กันเอง, การสร้างความสัมพันธ์กับข้อมูลอื่น และ การประเมินความสัมพันธ์ทั้งหมด 2) ประเภทข้อมูลที่ส่งผลต่อการวางแผนชุมชน สามารถแบ่งออกเป็น 2.1) ข้อมูลพื้นฐานชุมชน ประกอบด้วย (1) ข้อมูลศักยภาพชุมชน (2) ข้อมูลด้านสังคม วัฒนธรรม การเมือง การปกครอง (3) ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ และ (4) ข้อมูลด้านภูมิปัญญาความรู้ และ 2.2) ข้อมูลพื้นฐานครัวเรือน ได้แก่ รายรับ รายจ่าย เงินออมและหลักประกัน และหนี้สิน 3) หลักในการวิเคราะห์ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือน ได้แก่ 3.1) เน้นการวิเคราะห์ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนที่ทำให้ชาวบ้านรู้จักสาเหตุของปัญหาที่แท้จริง 3.2) สามารถนำยอดรายรับ – รายจ่ายรวมโดยนำมาใช้ในการวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนในด้านต่าง ๆ เพื่อเป็นตัวอย่างในการแสดงความสามารถในการ

พึงต้นเองของชุมชน 3.3) ไม่ควรนำเงินปัจจัยมไปรวมกับรายรับ-รายจ่าย เพราะจะทำให้เกิดความสับสนได้ 3.4) การวิเคราะห์รายจ่ายควรดูประเภทของการจ่ายว่ามีลักษณะใด 3.5) การวิเคราะห์รายรับ การฝากเงินธนาคาร การซื้อพันธบัตร การฝากเงินออมในรูปแบบของกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน รวมถึงการเล่นแชร์ ถือว่าเป็นการออม 3.6) ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนสามารถสะท้อนพฤติกรรมของครัวเรือนในรูปแบบต่าง ๆ ได้ 3.7) สามารถทำให้ชาวบ้านเกิดการคิดอย่างเป็นระบบและมองเห็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงประดิ่นของข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนกับปัจจัยในภาพรวม ภาพบ่อย และมองเห็นกฎกติกาในการแก้ปัญหาอย่างคร่าวๆ ในรูปแบบของเครือข่ายโซ่อุปทาน (Supply Chain) และ 3.8) ต้องใช้ข้อมูลเชิงคุณภาพในการสรุปอธิบายความหมายประกอบ แต่ไม่ควรใช้การระดมความคิดเห็นเพื่อสะท้อนข้อมูล แต่ควรใช้เพื่อการวางแผนในการแก้ปัญหาของชุมชนต่อไป และ 4) ความเชื่อมโยงข้อมูลจากบัญชีครัวเรือน ปัญหา และการวางแผนชุมชน โดยพิจารณาข้อมูลศักยภาพชุมชน รายรับ รายจ่าย และกระแสการเงินครัวเรือนเพื่อเป็นฐานในการวิเคราะห์ปัญหาในระดับครัวเรือนและระดับชุมชน

4. ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชนเห็นว่า ส่วนประกอบของคุณมีการจัดกระบวนการเรียนรู้ประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1) องค์ประกอบ 1.1) คน ประกอบด้วย 1) แกนนำชุมชน ได้แก่ คุณลักษณะของแกนนำที่ดี, การสร้าง/หนุนเสริมแกนนำชุมชน, ทักษะที่จำเป็นของแกนนำ, บทบาทหน้าที่ของแกนนำ 2) วิทยากรกระบวนการ ประกอบด้วย คุณลักษณะ, ความรู้ ทักษะ ความสามารถ, บทบาทหน้าที่ของวิทยากรกระบวนการ, ผู้มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ 1.2) การเรียนรู้ ได้แก่ เป้าหมายของการเรียนรู้, รูปแบบการเรียนรู้, ทักษะที่จำเป็นสำหรับการเรียนรู้, สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้, ลักษณะสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้, บุคคลที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้, การจัดสภาพแวดล้อม/กิจกรรมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ 1.3) ชุมชน ได้แก่ การวิเคราะห์ชุมชน, รูปแบบความสัมพันธ์ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ (ปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วม และการวางแผนชุมชน) และ 1.4) เทคโนโลยี ส่วนที่ 2) ขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน ประกอบด้วย 2.1) การทบทวนแผน/การร่วมรับรู้ปัญหาชุมชน ได้แก่ สิ่งที่ทำให้ชุมชนทราบถึงปัญหาของชุมชน, วิธีการที่ทำให้คนเข้าใจถึงปัญหาของชุมชน, บุคคลที่มีส่วนร่วมในการระเบิดปัญหาของชุมชน, วิธีการทำให้ชาวบ้านเข้าร่วมระเบิดปัญหาของชุมชน, เทคนิคการให้คำแนะนำ, เทคนิคการตั้งคำถาม 2.2) การกำหนดเป้าหมาย/วิสัยทัศน์ชุมชน ได้แก่ ปัจจัยที่ส่งผลต่อเป้าหมาย/วิสัยทัศน์/ อนาคตของชุมชน, วิธีการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับเป้าหมายของการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน, ลักษณะเป้าหมาย/วิสัยทัศน์/อนาคตที่แก้ปัญหาได้อย่างยั่งยืน 2.3) การวิเคราะห์ความต้องการ/ความจำเป็น /กำหนดเป้าหมาย ได้แก่ บุคคลที่มีผลต่อการวิเคราะห์ความต้องการ/ความจำเป็นและการกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน, ลักษณะของเป้าหมาย/วิสัยทัศน์/อนาคตที่แก้ปัญหาได้อย่างยั่งยืน 2.4) การร่วมเก็บข้อมูล/แหล่งวิทยาการ ได้แก่ ผู้ที่หน้าที่ในการรวบรวมข้อมูล/สำรวจแหล่งเรียนรู้ในชุมชน, วิธีการที่ทำให้ผู้อื่นมีส่วนร่วมในการเก็บรวบรวมข้อมูล/สำรวจแหล่งเรียนรู้ในชุมชน และวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล/ สำรวจแหล่งเรียนรู้ในชุมชน 2.5) การร่วมวางแผน/การดำเนินการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน ได้แก่ ผู้ที่มีส่วนร่วมในการวางแผน/ดำเนินการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน, วิธีการที่ทำให้ผู้อื่นมีส่วนร่วมในการวางแผน/ดำเนินการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน, วิธีการวางแผน/ดำเนินการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน 2.6) การร่วมสรุปบทเรียนและประเมินผลแก้ปัญหาของชุมชน ได้แก่ ผู้มีส่วนร่วมในการสรุปบทเรียนและประเมินผลแก้ปัญหาของชุมชน, วิธีการที่ทำให้ผู้อื่นมีส่วนร่วมในการสรุปบทเรียนและประเมินผลเพื่อแก้ปัญหาชุมชน, เทคนิคการสรุปบทเรียนและประเมินผลเพื่อแก้ปัญหาชุมชน และวิธีการนำผลมาใช้ในการปรับปรุงแผน 2.7) การจัดการความรู้ ได้แก่ การถอดความรู้ (ลักษณะองค์ความรู้ที่

จำเป็นต่อการพัฒนาชุมชน และวิธีการถอดความรู้), การแลกเปลี่ยนเรียนรู้, การนำความรู้ไปใช้ (วิธีการนำความรู้ไปใช้เพื่อให้เกิดการต่อยอดและขยายผลเพื่อการพัฒนาในพื้นที่ ชุมชน และผู้ที่มีส่วนร่วมในการนำความรู้ไปใช้) และการบำรุงรักษาความรู้ (ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบำรุงรักษาความรู้และวิธีการในการบำรุงรักษาความรู้) และส่วนที่ 3 เป้าหมายในการพัฒนาชุมชน ประกอบด้วย ลักษณะและวิธีการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง ชุมชนอยู่ดีมีสุข ชุมชนแห่งการเรียนรู้ และชุมชนยั่งยืน

5. ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชนเห็นว่าควรนำขั้นที่ 2 การสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ภายในชุมชน (ระเบิดความคิด) และการจัดการความรู้ นำไปป้องค์ประกอบของกลไก โดยมี การลดขั้นตอนของการเรียนรู้เหลือ 4 ขั้นตอน และผู้ทรงคุณวุฒิด้านการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเห็นสมควรเพิ่มขั้นตอนจากเดิม 4 ขั้นตอน เป็น 6 ขั้นตอน โดยเพิ่ม ขั้นตอนที่ 4 การวางแผนพัฒนาชุมชนโดยจัดลำดับความสำคัญของโครงการ และขั้นตอนที่ 5 การดำเนินงานตามแผน

6. คุณมีการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ 1. ข้อมูล โดยมีหลักการวิเคราะห์ข้อมูลบัญชี ได้แก่ 1.1) เน้นการวิเคราะห์ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนที่ทำให้ช้าบ้านรู้จักสาเหตุของปัญหาที่แท้จริง 1.2) การนำยอดรายรับ - รายจ่ายรวม มาใช้ในการวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนในด้านต่างๆ 1.3) ไม่ควรนำเงินกู้ยืมไปรวมกับรายรับ-รายจ่าย 1.4) การวิเคราะห์รายจ่ายควรดูประเภทของการจ่ายว่ามีลักษณะใด 1.5) การวิเคราะห์รายรับ การฝากเงินธนาคาร การซื้อพันธบัตร การฝากเงินออมในรูปแบบของกลุ่มต่างๆ ในชุมชน รวมถึงการเล่นแชร์ ถือว่าเป็นการออม 1.6) ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนสามารถสะท้อนพฤติกรรมของครัวเรือนในรูปแบบต่างๆ ได้ 1.7) การวิเคราะห์บัญชีครัวเรือนทำให้ช้าบ้านเกิดการติดอย่างเมืองระบบ และ 1.8) การวิเคราะห์ทั้งหลายต้องใช้ข้อมูลเชิงปริมาณที่เป็นตัวเลขจากบัญชีครัวเรือน 2. กลไก ประกอบด้วย คน ความสัมพันธ์ การจัดการความรู้ และการสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ภายในชุมชน และ 3. กระบวนการเรียนรู้ เพื่อนำไปสู่การวางแผนชุมชน มี 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การทบทวนบัญหาและร่วมรับรู้เป้าหมายของชุมชน 2) การร่วมวางแผนและเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน 3) การนำแผนเขื่อมโยงทรัพยากรทุกภาคส่วน และ 4) การประเมินผลและร่วมสรุปบทเรียน

6. คุณมีการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย 4 ส่วน ได้แก่ 1) ข้อมูลโดยการวิเคราะห์ข้อมูลบัญชีครัวเรือน ผู้วิเคราะห์ควรตระหนักรถึงความสำคัญของข้อมูล ได้แก่ 1.1) ข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์จะต้องถูกเก็บรวบรวมอย่างถูกต้อง แม่นยำ 1.2) ข้อมูลสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ 1.3) ข้อมูลสามารถนำไปวิเคราะห์ได้อย่างถูกต้องกับสภาพความเป็นจริงจะต้องเป็นข้อมูลที่มีน้ำหนักสร้างความตระหนักรือความสนใจต่อประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชนได้ และ 1.4) ข้อมูลสามารถตีความหมายภายใต้ความสัมพันธ์กับสิ่งรอบข้างได้อย่างถูกต้อง ครบถ้วน 2) มิติแห่งการพัฒนาคุณภาพชีวิต สามารถแบ่งได้ 5 ด้าน ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และวัฒนธรรม ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านการเรียนรู้ และด้านสุขภาวะ 3) หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย 3 ห่วง 2 เสื่อน ได้แก่ หลักความพอประมาณ หลักความมีเหตุผล หลักการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว และเสื่อนไขความรู้คุณธรรม 4) หลักการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มี 6 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์ชุมชน โดยนำข้อมูลพื้นฐานของชุมชนมาวิเคราะห์ว่าสอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างไร และ นำข้อมูลพื้นฐานของครัวเรือน ได้แก่ รายรับ รายจ่าย เงินออมและหลักประกัน และหนี้สิน มาวิเคราะห์ว่ามีข้อมูลส่งผลกระทบต่อมิติการพัฒนาในด้านใดบ้าง ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ขั้นตอนที่ 3 การค้นหาแนวทางการพัฒนาชุมชน ขั้นตอนที่ 4 การวางแผนพัฒนาชุมชน โดยการจัดลำดับความสำคัญของโครงการ ขั้นตอนที่ 5 การดำเนินงานตามแผน และขั้นตอนที่ 6 การติดตามและประเมินผล

ข้อเสนอแนะ

1. หน่วยงานระดับกระทรวง หรือจังหวัด กรมหรือส่วนราชการระดับภูมิภาค หน่วยงานระดับท้องถิ่น หน่วยงานระดับชุมชนควรให้การสนับสนุนและส่งเสริมการใช้คู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน และคู่มือการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างเป็นรูปธรรม เช่น การกำหนดเป็นนโยบายของหน่วยงาน และเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง รวมถึงการส่งเสริมให้หน่วยงานระดับชุมชนจัดทำแผนชุมชนที่ใช้ข้อมูลมาวิเคราะห์ก่อนการวางแผน และการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการพัฒนาชุมชน

2. ผู้นำ แกนนำชุมชนต้องเข้าใจถึงหลักการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน และการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างถ่องแท้ก่อนนำไปใช้ในการวางแผนพัฒนาชุมชน และสามารถเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับคนในชุมชนได้

3. ชาวบ้านจะต้องมองเห็นถึงประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับตนเองภายหลังจากการจดบันทึกบัญชีรายรับ – รายจ่ายของตนเอง และสามารถนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำรงชีวิตได้

4. กระบวนการการใช้คู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน และคู่มือการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงควรเริ่มจากจุดเล็กในชุมชน และทำให้เกิดผลจริงเป็นรูปธรรม หลังจากนั้นค่อยขยายไปสู่ทั้งชุมชนทั้งภัยในและภายนอกต่อไป เพราะคนจะเปลี่ยนแปลงได้ก็ต่อเมื่อเขามั่นใจว่าการกระทำดังกล่าวมันเกิดผลได้จริง

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ถอดรูปแบบที่เป็นเลิศของการใช้ข้อมูลที่นำไปสู่การวางแผนชุมชน 2) พัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และ 3) พัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 6 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นจากการรายงานเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมของโครงการความร่วมมือเพื่อการแก้ปัญหาความยากจน การพัฒนาสังคม และสุขภาวะในพื้นที่ 17 จังหวัด ระยะที่ 1 ระยะที่ 2 จำนวน 44 โครงการ ขั้นตอนที่ 2 สัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อถอดความรู้ชุมชนที่เป็นเลิศที่มีการวิเคราะห์ข้อมูลบัญชีครัวเรือน เพื่อการวางแผนชุมชน กลุ่มตัวอย่าง 34 คน จาก 17 จังหวัด ขั้นตอนที่ 3 สัมภาษณ์นักพัฒนาอิสระ เจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นักวิจัย นักวิชาการ ผู้ที่เกี่ยวข้องจากหน่วยงานภาครัฐภาครัฐ ภาคเอกชน และผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) จำนวน 10 คน เกี่ยวกับหลักการวิเคราะห์ข้อมูลครัวเรือนเพื่อนำไปสู่แนวทางสำหรับการประเมินคุณภาพชีวิตของชุมชน ขั้นตอนที่ 4 สัมภาษณ์นักพัฒนาอิสระ เจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นักวิจัย นักวิชาการ เจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จำนวน 10 คน เกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน การพัฒนาคุณภาพชีวิต และชุมชนแห่งการเรียนรู้ ขั้นตอนที่ 5 ร่างและตรวจสอบคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 9 คน และคุณมีการวิเคราะห์ข้อมูล และเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 12 คน ด้วยวิธีกกลุ่มสนทนา และขั้นตอนที่ 6 นำเสนอคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อวางแผนชุมชน และคุณมีการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ผลการวิจัยพบว่า

- ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลโครงการความร่วมมือเพื่อการแก้ปัญหาความยากจน การพัฒนาสังคมและสุขภาวะ พบว่า 1) การนำข้อมูลบัญชีครัวเรือนในชุมชนมาวิเคราะห์เพื่อใช้วางแผนพัฒนาชุมชน แสดงให้เห็นการเชื่อมโยงในการวางแผนชุมชน เห็นการเปลี่ยนแปลงระดับบุคคล ครัวเรือน และชุมชนด้านต่อไปนี้ 1.1 การบันทึกบัญชีครัวเรือน 1.2 ผลกระทบจากการบันทึกบัญชีครัวเรือน : การวิเคราะห์ตนเอง ครอบครัวและชุมชน การปรับเปลี่ยนตนเอง ครอบครัว และชุมชน การจัดทำแผนชีวิต และแผนชุมชน 1.3 เกิดแนวทางพัฒนาตนเองและชุมชน เช่น ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ พัฒนาทรัพยากรรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย สวัสดิการ ชุมชน การเรียนรู้ ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมชุมชน และ 1.4 มีกระบวนการวางแผนพัฒนาชุมชนแบบบูรณาการ มีกลไกการพัฒนาเป็นระบบครบวงจร (ห่วงโซ่อุปทาน) และเชื่อมโยง แผนชุมชนกับแผนพัฒนาระดับตำบล อำเภอ และจังหวัด 2) มีกลไกการทำงานจากทุกภาคส่วน 4 ระดับ คือ ระดับจังหวัด ระดับอำเภอ ระดับตำบล และระดับหมู่บ้าน มีกลไกบูรณาการแผนชุมชนกับแผนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การวางแผนสัมพันธ์กับห่วงโซ่คุณค่าในชุมชนด้านการเกษตร อุตสาหกรรม และการบริการ เกิดกระบวนการแปรรูปสินค้าชุมชน การออม และการใช้จ่ายที่เน้นการพึ่งตนเองได้

2. ผลการสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มตัวอย่าง 34 คน ที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิของชุมชนเพื่อถอดรูปแบบที่เป็นเลิศของชุมชนที่มีการวิเคราะห์ข้อมูลบัญชีครัวเรือน เพื่อการวางแผนชุมชน พบว่า ชุมชนส่วนใหญ่ใช้สมุดบัญชีรายรับ-รายจ่าย ของ ศก. โดยบันทึกทุกวัน สรุปเป็นรายสัปดาห์ สิ่งที่ชุมชนเรียนรู้จากบัญชีครัวเรือนแล้วส่งผลให้มีการปรับเปลี่ยน ได้แก่ การมีรายจ่ายสูง ทำให้รู้จักตนเอง เพื่อรายจ่ายว่าประหยัดหรือฟุ่มเฟือย มีการลดรายจ่าย มีการออม ลดต้นทุนการผลิต วางแผนชีวิตด้วยการปรับลด ลดลงนี้ ตั้งวิสาหกิจชุมชน จัดการสวัสดิการชุมชน ตั้งศูนย์การเรียนรู้ เพื่อสร้างอาชีพ ชุมชนสามารถนำข้อมูล สภาพ และปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านสุขภาพ ด้านสวัสดิการชุมชน และด้านวัฒนธรรมใช้เป็นข้อมูลเพื่อวางแผนการจัดการทรัพยากรชุมชน วางแผนสุขภาพ วางแผนด้านสวัสดิการชุมชน วางแผนด้านการเรียนรู้ และวางแผนด้านศิลปวัฒนธรรม แผนชุมชนแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ แผนทำเอง แผนทำให้ และแผนทำร่วม ขั้นตอนการจัดทำแผนชุมชน ได้แก่ นำข้อมูลบัญชีครัวเรือนเสนอในที่ประชุมประชาคม เสนอบัญชาติเข้าแผนองค์การบริหารส่วนตำบล บูรณาการกับหน่วยงานอื่น จัดลำดับความสำคัญของปัญหา ทุกภาคส่วน ร่วมกำหนดแนวทางการแก้ปัญหาแบบครบวงจร ชุมชนเข้มแข็ง คือ ชุมชนที่รู้จักตนเอง แก้ไขปัญหาของตัวเอง ปรับตัวได้ ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมชุมชนแห่งการเรียนรู้ คือ ชุมชนที่มีแหล่งเรียนรู้ มีพื้นที่การเรียนรู้ ชุมชนแห่งการเรียนรู้

3. ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มตัวอย่าง 10 คน ที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิและผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อศึกษาหลักการวิเคราะห์ข้อมูลครัวเรือนที่นำไปสู่แนวทางสำหรับการประเมินคุณภาพชีวิตของชุมชน พบว่า หลักการประเมินคุณภาพชีวิตของชุมชนประกอบด้วย 1) หลักการสร้างความหมายให้กับข้อมูล ได้แก่ การจัดกลุ่มข้อมูล การจัดการข้อมูลให้มีความสัมพันธ์กันเอง การสร้างความสัมพันธ์กับข้อมูลอื่น และ การประเมินความสัมพันธ์ทั้งหมด 2) ประเภทข้อมูลที่ส่งผลต่อการวางแผนชุมชน สามารถแบ่งออกเป็น 2.1) ข้อมูลพื้นฐานชุมชน ได้แก่ ข้อมูลศักยภาพชุมชน ข้อมูลด้านสังคม วัฒนธรรม การเมือง การปกครอง ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ และข้อมูลด้านภูมิปัญญาความรู้ และ 2.2) ข้อมูลพื้นฐานครัวเรือน ได้แก่ รายรับ รายจ่าย เงินออมและหลักประกัน และหนี้สิน 3) หลักในการวิเคราะห์ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือน ได้แก่ 3.1) เน้นการวิเคราะห์ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนที่ทำให้รู้จักสาเหตุของปัญหาที่แท้จริง 3.2) สามารถนำยอดรายรับ – รายจ่ายรวมมาใช้ในการวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชน 3.3) ไม่ควรนำเงินกู้ยืมไปรวมกับรายรับ-รายจ่าย 3.4) ควรดูประเภทของการจ่ายว่ามีลักษณะใด 3.5) วิเคราะห์รายรับ การฝากเงินธนาคาร การซื้อพัฒนาบัตร การฝากเงินออมในรูปแบบต่างๆ ได้ถูกต้อง 3.6) ข้อมูลบัญชีครัวเรือนสามารถสะท้อนพฤติกรรมของครัวเรือนในรูปแบบต่างๆ ได้ 3.7) สามารถทำให้เกิดการคิดอย่างเป็นระบบและมองเห็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงประเด็นของข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนกับปัญหา และมองเห็นก្មោះติกาในการแก้ปัญหาอย่างครบวงจร ในรูปแบบของเครือข่ายโซ่อุปทาน 3.8) ใช้ข้อมูลเชิงปริมาณในการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อสรุปความหมายในเชิงคุณภาพ และ 4) ความเชื่อมโยงข้อมูลจากบัญชีครัวเรือน ปัญหา และการวางแผนชุมชน

4. ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มตัวอย่าง 10 คน ที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน พบว่า ส่วนประกอบของคุณมีการจัดกระบวนการเรียนรู้ ประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1) องค์ประกอบ 1.1) คน ประกอบด้วย 1) แกนนำชุมชน ได้แก่ คุณลักษณะของแกนนำที่ดี การสร้าง/หนุนเสริมแกนนำชุมชน, ทักษะที่จำเป็นของแกนนำ, บทบาท

หน้าที่ของแกนนำ 2) วิทยากรกระบวนการ ประกอบด้วย คุณลักษณะ, ความรู้ ทักษะ ความสามารถ, บทบาทหน้าที่ของวิทยากรกระบวนการ, ผู้มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ 1.2) การเรียนรู้ ได้แก่ เป้าหมายของการเรียนรู้, รูปแบบการเรียนรู้, ทักษะที่จำเป็นสำหรับการเรียนรู้, สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้, ลักษณะสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้, บุคคลที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้, การจัดสภาพแวดล้อม/กิจกรรมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ 1.3) ชุมชน ได้แก่ การวิเคราะห์ชุมชน, รูปแบบความสัมพันธ์ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ (ปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วม และการวางแผนชุมชน) และ 1.4) เทคโนโลยี ส่วนที่ 2) ขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน ประกอบด้วย 2.1) การทบทวนแผน/การร่วมรับรู้ปัญหาชุมชน ได้แก่ สิ่งที่ทำให้ชุมชนทราบถึงปัญหาของชุมชน, วิธีการที่ทำให้คนเข้าใจถึงปัญหาของชุมชน, บุคคลที่มีส่วนร่วมในการระเบิดปัญหาของชุมชน, วิธีการที่ทำให้ชาวบ้านเข้าร่วมระเบิดปัญหาของชุมชน, เทคนิคการให้คำแนะนำ, เทคนิคการตั้งค่าตาม 2.2) การกำหนดเป้าหมาย/วิสัยทัศน์ชุมชน ได้แก่ ปัจจัยที่ส่งผลต่อเป้าหมาย/วิสัยทัศน์/อนาคตของชุมชน, วิธีการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับเป้าหมายของการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน, ลักษณะเป้าหมาย/วิสัยทัศน์/อนาคตที่แก้ปัญหาได้อย่างยั่งยืน 2.3) การวิเคราะห์ความต้องการ/ความจำเป็น /กำหนดเป้าหมาย ได้แก่ บุคคลที่มีผลต่อการวิเคราะห์ความต้องการ/ความจำเป็นและการกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน, วิธีการที่ทำให้ชุมชนสามารถประเมินตนเองได้, วิธีการที่ทำให้ผู้อื่นมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ความต้องการ/ความจำเป็นและการกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน, สิ่งที่ต้องตระหนักในการวิเคราะห์ความต้องการ/ ความจำเป็น และกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน, เทคนิคในการค้นหาความต้องการ/ความจำเป็นและการกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน และลักษณะของเป้าหมายการเรียนรู้ที่ดี 2.4) การร่วมเก็บข้อมูล/แหล่งวิทยาการ ได้แก่ ผู้ที่หน้าที่ในการรวบรวมข้อมูล/สำรวจแหล่งเรียนรู้ในชุมชน, วิธีการที่ทำให้ผู้อื่นมีส่วนร่วมในการเก็บรวบรวมข้อมูล/สำรวจแหล่งเรียนรู้ในชุมชน และวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล/ สำรวจแหล่งเรียนรู้ในชุมชน 2.5) การร่วมวางแผน/การดำเนินการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน, วิธีการที่ทำให้ผู้อื่นมีส่วนร่วมในการวางแผน/ดำเนินการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน, วิธีการวางแผน/ดำเนินการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน 2.6) การร่วมสรุปบทเรียนและประเมินผลแก้ปัญหาของชุมชน ได้แก่ ผู้มีส่วนร่วมในการสรุปบทเรียนและประเมินผลแก้ปัญหาของชุมชน, วิธีการที่ทำให้ผู้อื่นมีส่วนร่วมในการวางแผน/ดำเนินการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน, เทคนิคการสรุปบทเรียนและประเมินผลเพื่อแก้ปัญหาชุมชน และวิธีการนำผลมาใช้ในการปรับปรุงแผน 2.7) การจัดการความรู้ ได้แก่ การถอดความรู้ (ลักษณะองค์ความรู้ที่จำเป็นต่อการพัฒนาชุมชน และวิธีการถอดความรู้), การแลกเปลี่ยนเรียนรู้, การนำความรู้ไปใช้ (วิธีการนำความรู้ไปใช้เพื่อให้เกิดการต่อยอดและขยายผลเพื่อการพัฒนาในพื้นที่/ ชุมชน และผู้ที่มีส่วนร่วมในการนำความรู้ไปใช้) และการบำรุงรักษาความรู้ (ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบำรุงรักษาความรู้และวิธีการในการบำรุงรักษาความรู้) และส่วนที่ 3 เป้าหมายในการพัฒนาชุมชน ประกอบด้วย ลักษณะและวิธีการพัฒนาชุมชนขั้มแข็ง ชุมชนอยู่ดีมีสุข ชุมชนแห่งการเรียนรู้ และชุมชนยั่งยืน

5. คู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน ประกอบด้วยรายละเอียด 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) คน จำแนกเป็น 1.1) แกนนำชุมชน : คุณลักษณะของแกนนำที่ดี การสร้าง/หนุนเสริมแกนนำชุมชน ทักษะที่จำเป็นของแกนนำ และบทบาทหน้าที่ของแกนนำ 1.2) วิทยากรกระบวนการ : คุณลักษณะ ความรู้ทักษะ ความสามารถ บทบาทหน้าที่ ผู้มีส่วนร่วมใน

กระบวนการเรียนรู้ 2) การเรียนรู้ ได้แก่ เป้าหมาย รูปแบบ ทักษะที่จำเป็น สภาพแวดล้อม บุคคลที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ 3) ชุมชน ได้แก่ การวิเคราะห์ชุมชน รูปแบบความสัมพันธ์ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และ 4) เทคโนโลยี ส่วนที่ 2 ขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน ได้แก่ 1) การทบทวนแผนและร่วมรับรู้ปัญหาชุมชน 2) การกำหนดเป้าหมาย และวิสัยทัศน์ชุมชน 3) การวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น 4) การร่วมเก็บข้อมูล และแหล่งวิทยาการ 5) การร่วมวางแผนและดำเนินการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน 6) การร่วมสรุปบทเรียนและประเมินผลการแก้ปัญหาของชุมชน 7) การจัดการความรู้ของชุมชน ส่วนที่ 3 เป้าหมายในการพัฒนาชุมชน ได้แก่ ลักษณะและวิธีการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง ชุมชนอยู่ดีมีสุข ชุมชนแห่งการเรียนรู้ และชุมชนยั่งยืน

6. คุณภาพการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วยรายละเอียด 4 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ความสำคัญของข้อมูลสำหรับการวิเคราะห์บัญชีครัวเรือน 1.1) ต้องเก็บรวบรวมอย่างถูกต้องแม่นยำ 1.2) นำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ 1.3) นำไปวิเคราะห์ได้ถูกต้องกับสภาพความเป็นจริง สร้างความตระหนักรือความสนใจต่อปัญหาในชุมชน 1.4) ตีความภายใต้ความสัมพันธ์กับสิ่งรอบตัวได้ถูกต้อง ครบถ้วน ส่วนที่ 2 มิติแห่งการพัฒนาคุณภาพชีวิต 5 ด้าน ได้แก่ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การเรียนรู้ และสุขภาวะ ส่วนที่ 3 หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย 3 ห่วง 2 เสื่อน ไข่ ได้แก่ หลักความพอประมาณ หลักความมีเหตุผล หลักการมีภูมิคุ้มกันที่ดี และเงื่อนไขความรู้คุณธรรม ส่วนที่ 4 หลักการวิเคราะห์ข้อมูลมี 6 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์ชุมชน ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค ขั้นตอนที่ 3 การค้นหาแนวทางการพัฒนาชุมชน ขั้นตอนที่ 4 การวางแผนพัฒนาชุมชน ขั้นตอนที่ 5 การดำเนินงานตามแผน และขั้นตอนที่ 6 การติดตามและประเมินผล

ABSTRACT

The objectives of the research on the development of quality of life according to the guidelines of the learning community were to; 1) capture the best model of using data that led to community planning, 2) develop a manual for data analysis to develop the quality of life following the sufficiency economy philosophy, and 3) develop a manual for learning processes management for community planning. The research was divided into six steps, which were; 1) analyze and synthesize basic data from reports about the environment of the collaborative project to solve poverty problems, social and health development in 17 provinces phase 1 and phase 2 (a total of 44 projects), 2) perform in-depth interviews with 34 samples from 17 provinces to capture knowledge from best communities which had household account analysis for community planning, 3) interview independent developers, local administration organization officers, researchers, academics, concerned personnel from public and private sectors, and stakeholders (a total of 10 interviewees) on principles of household data analysis to achieve guidelines for analysis of the quality of life of the community, 4) interview independent developers, local administration organization officers, researchers, academics, concerned personnel from public and private sectors, and stakeholders (a total of 10 interviewees) on learning processes for community planning, development of the quality of life, and learning community, 5) draft and verify a manual on management of learning processes for community planning by using the focus group process with 9 experts and a manual on data analysis for developing the quality of life of the community following the sufficiency economy philosophy by using the focus group process with 10 experts, and 6) propose the manual on management of learning processes for community planning and the manual on data analysis for developing the quality of life of the community following the sufficiency economy philosophy.

Results

The result of the analysis and synthesis of data from the co-operative project to solve poverty problems, social and health development showed that 1) the use of data from household accounts for analysis for the purpose of community development planning showed the connections in community planning and showed changes in individual, household and community levels in the following aspects; 1.1) recording of household account, 1.2) effects of recording of the household account (analysis of individual, family and community, changes in individual, family and community, and making of life planning and community planning), 1.3) guidelines for individual and community developments such as reduction of expenses, increase of incomes, developments of natural resources and environment, health, community welfares, learning of community wisdoms and cultures, and 1.4) integral community development planning

process, complete system development (supply chain) and the connections among community plan and development plans in the provincial, district, and sub-district levels, 2) there were functions from all sectors in four levels i.e. provincial, district, sub-district, and village levels. There was integration between community plan and local administration organization's plan. The planning related to community value chain in agricultural, industrial and service aspects. There were community product processing, saving, and expenses based on self-dependency.

The results of the interview with 34 samples which were experts from communities for capturing the best model of communities which had household account analysis for the purpose of community planning revealed that most communities used income-expense record books supplied by the Thailand Research Fund and made the records daily and summarized weekly. What the communities learned from household account which led to changes were; high expense led to self-awareness of economical and excessive expenses, expense reduction, savings, production cost reduction, life planning through reduction of debts, setting up of community enterprise, management of community welfares, setting up learning centers for career, and the community could use data on conditions, and problems regarding natural resources, health, community welfares, and culture as the information for management of community resources planning, health planning, community welfares planning, learning planning, and art and culture planning. There were three types of community plans i.e. self-designed plan, given-designed plan, and group-designed plan. Steps of community plan making were; present the household account data to the community forum, propose problems to sub-district administration organization plan, integrate with other functions, prioritize the problems, determine directions for complete problem solving by all sectors. Strengthened community was defined as a community with self-awareness which was able to solve its own problems, adaptable. Members participated in community's activities. Learning community was defined as a community with learning resources and with learning areas.

The results of in-depth interviews with the sample group of 10 experts and stakeholders to study household data analysis principles to achieve guidelines for evaluation of community's quality of life revealed that the principles used to evaluate the community's quality of life comprised; 1) principles on data organization including data grouping, data arrangement for inter-relation, relating with external data, and processing of all the relations, 2) types of data which affected the community planning were divided into; 2.1) basic community data comprising community potential data, data on social, cultural, political and governance data, economics data, and wisdom and knowledge data, and 2.2) basic household data comprising incomes, expenses, savings and security, and debts, 3) principles on household account data analysis were; 3.1) focusing on household account analysis which led to actual trouble shooting, 3.2) total incomes and total expenses could be used in analyzing the community's potential, 3.3)

loans should not be added to income or expense, 3.4) considering the type and nature of expenses, 3.5) able to correctly analyze the incomes, bank savings, bond purchasing, and other types of savings, 3.6) household account data could reflect various types of behaviors of the family, 3.7) enable systems thinking and see the relationship between household account and problems and understand the rules for complete problem solving in terms of supply chain network, 3.8) using of quantitative data in data analysis to interpret qualitative meanings, and 4) connections among household account data, problems, and community planning.

The in-depth interviews with the sample group of 10 experts in learning process management for community planning revealed that the manual for learning process management for community planning comprises three sections. Section 1 elements, dealing with the following units; 1) people, which includes 1.1) community leaders: qualifications of good leaders, building/supporting community leaders, skills needed for leaders, and roles of leaders, 1.2) process trainers: qualifications, skills, ability, roles, participants in learning processes, 2) learning, which includes goals, model, skills needed, environment, people influencing learning, 3) community, which includes community analysis, model of relationship that promotes learning, and 4) technology. Section 2 steps for learning processes management for community planning, which includes, 2.1) review of plan and acknowledgement of community problems, comprising factors which made the community know the problems of the community, the means of making everyone understand the problems of the community, every member who took part in sparkling the problems of the community, the means of encouraging members to participate in sparkling the problems of the community, consulting techniques, questioning techniques, 2.2) determining goal and vision of community, comprising factors affecting the goal/vision/future of the community, the means of making everyone understand the objectives of learning to solve the problems of the community, the characteristics of goal/vision/future that would solve the problems sustainably, 2.3) analysis of demand/needs and determining the goal, comprising persons influencing the analysis of demands/needs and determining the goal of learning to solve the problems of the community, the means of enabling the community to perform self-assessment, the means of bringing others to participate in analyzing the demands/needs and determining the goal of learning to solve the problems of the community, factors to be aware of in analyzing the demands/needs and determining the goal of learning to solve the problems of the community, technique used for finding the demands/needs and determining the goal of learning to solve the problems of the community, and the characteristics of good learning goals, 2.4) data collection and sources of knowledge, comprising persons responsible for data collection and search for sources of knowledge in the community, the means of bringing others to participate in data collection and search for sources of knowledge in the community, and the means of data collection and search for sources of knowledge in the community, 2.5) co-

planning and learning for community's problem solving, comprising the participants in planning and facilitating the learning to solve the problems of the community, the means of bringing others to participate in planning and facilitating the learning to solve the problems of the community, the means of planning and facilitating the learning to solve the problems of the community, 2.6) summarize the lessons learned and evaluation of community's problem solving, comprising the participants in summarizing the lessons learned and evaluation of community's problem solving, the means of bringing others to participate in summarizing the lessons learned and evaluation of community's problem solving, techniques of summarizing the lessons learned and evaluation of community's problem solving and how to use the results to improve the plan, 2.7) knowledge management comprising knowledge capturing (characteristics of body of knowledge needed for community development and knowledge capturing methods), knowledge sharing, applying the knowledge (the methods of using the knowledge to extend the and expand the effectiveness for the development of local area/community and those who applied the knowledge), and knowledge maintenance (factors affecting the knowledge maintenance and the means of knowledge maintenance). Section 3 goal of community development which includes characteristics and methods of developing strengthened community, well-being community, learning community, and sustainable community.

The manual for learning processes management for community planning comprises three sections. Section 1 elements, dealing with the following units; 1) people, which includes 1.1) community leaders: qualifications of good leaders, building/supporting community leaders, skills needed for leaders, and roles of leaders, 1.2) process trainers: qualifications, skills, ability, roles, participants in learning processes, 2) learning, which includes goals, model, skills needed, environment, people influencing learning, 3) community, which includes community analysis, model of relationship that promotes learning, and 4) technology. Section 2 steps for learning processes management for community planning, which includes, 1) review of plan and acknowledgement of community problems, 2) determining goal and vision of community, 3) needs analysis, 4) data collection and sources of knowledge, 5) co-planning and learning for community's problem solving, 6) summarize the lessons learned and evaluation of community's problem solving, 7) community's knowledge management. Section 3 goal of community development which includes characteristics and methods of developing strengthened community, well-being community, learning community, and sustainable community.

The manual on data analysis for developing the quality of life of the community following the sufficiency economy philosophy comprises 4 sections. Section 1 the importance of data in household account analysis, which includes 1.1) collect data precisely and accurately, 1.2) utilizable and beneficial, 1.3) correctly analyze appropriately with real life conditions invoking awareness or interest in problems within the community, 1.4) interpret correctly and completely

under the relationship with the circumstance. Section 2 five dimensions of quality of life development, i.e. economics, social and cultures, natural resources and environment, learning and health. Section 3 sufficiency economy philosophy, which includes three pillars i.e. moderation, reasonableness, and reasonable immune system, and two conditions i.e. knowledge and virtue. Section 4 principle of data analysis, which has six steps; 1) community analysis, 2) strengths and weaknesses analysis, 3) finding guidelines for community development, 4) community development planning, 5) implementation of plan, and 6) follow up and evaluation.

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการวิจัยเรื่อง การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางคณศึกษาศาสตร์และพัฒนาศาสตร์ต้องขอขอบพระคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยที่สนับสนุนทุนวิจัยครั้งนี้ให้สามารถบรรลุได้ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ สำหรับการวิจัยครั้งนี้ทางคณศึกษาจึงต้องขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านตามรายชื่อที่ปรากฏอยู่ในภาคผนวกซึ่งเป็นผู้ที่ให้ความรู้และประสบการณ์ในการจัดทำบัญชีครัวเรือน การวิเคราะห์ การวางแผนชุมชน และการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ดร.สีลาภรณ์ บัวสาย รองผู้อำนวยการสำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.) ศ.ดร.อารี วิบูลย์พงศ์ คณศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ รศ.ดร.สุธีระ ประเสริฐสรพ์ คณศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ คุณเนตรดาว ยังยุบล ผู้จัดการภาคกลางของสถาบันการจัดการทางสังคมที่เคยให้ข้อมูลสนับสนุนการวิจัยตลอดจนข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดทำคู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน และคู่มือการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง รวมถึงอาจารย์ศรีนิตย์ บุญทอง ที่ปรึกษาโครงการวิจัยที่เคยให้ข้อเสนอแนะตลอดงานวิจัยร่วมกับคณศึกษาจนสามารถลุล่วงมาได้

คณศึกษา

สารบัญ

บทที่	หน้า
บทสรุปผู้บริหาร	ก
บทคัดย่อ	ญ
กิตติกรรมประกาศ	ถ
สารบัญ	ท
สารบัญตาราง	ป
สารบัญภาพ	ก
1. บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของเรื่อง	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
ขอบเขตการวิจัย	3
วิธีการดำเนินการวิจัย	4
คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย	6
กรอบแนวคิดการวิจัย	7
2. วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	9
แนวคิดเกี่ยวกับชุมชน	11
กระบวนการทางสังคมของชุมชน	40
แนวคิดที่ใช้พัฒนาระบวนการเรียนรู้ของชุมชน	48
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	54
การวิเคราะห์ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือน	72

สารบัญ

บทที่	หน้า
กระบวนการจัดการความรู้	73
การวางแผนชุมชน	76
หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	82
3. วิธีดำเนินการวิจัย	105
ขั้นตอนที่ 1 วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นจากการผลของโครงการ	106
ความร่วมมือเพื่อการแก้ปัญหาความยากจน การพัฒนาสังคม และสุขภาวะ ในพื้นที่ 17 จังหวัด ระยะที่ 1 และระยะที่ 2 เพื่อนำไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐาน ในการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมโครงการฯ	
ขั้นตอนที่ 2 การถอดความรู้สำหรับชุมชนที่เป็นเลิศ	107
ที่มีการวิเคราะห์ข้อมูลบัญชีครัวเรือนนำไปสู่การใช้ข้อมูล เพื่อวางแผนชุมชนโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มตัวอย่าง ที่เป็นเลิศ 17 จังหวัด จังหวัดละ 2 แห่ง รวมเป็น 34 คน	
ขั้นตอนที่ 3 การสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักพัฒนาอิสระ อปท.	109
นักวิจัย นักวิชาการ ผู้ที่เกี่ยวข้องจากหน่วยงานภาครัฐภาคเอกชน และผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย(Stakeholders) เพื่อทราบถึงหลักการวิเคราะห์ ข้อมูลครัวเรือนเพื่อนำไปสู่แนวทางสำหรับการประเมินคุณภาพชีวิตของ ชุมชน จำนวน 10 คน	
ขั้นตอนที่ 4 การสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักพัฒนาอิสระ อปท.	112
นักวิจัย นักวิชาการ ผู้ที่เกี่ยวข้องจากหน่วยงานภาครัฐภาคเอกชน และผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย(Stakeholders) เพื่อกำหนดเป็นกรอบโครงสร้าง เนื้อหาสำหรับการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชนด้วยรูปแบบการ พัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ จำนวน 10 คน	
ขั้นตอนที่ 5 การร่างและการตรวจสอบ(ร่าง) คู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้ เพื่อวางแผนชุมชน และคู่มือการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของ ชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	115

สารบัญ

บทที่	หน้า
ขั้นตอนที่ 6 การนำเสนอคู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน และคู่มือการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	116
4. ผลการวิจัย	117
ตอนที่ 1 วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นจากการสำรวจโครงการ ความร่วมมือเพื่อการแก้ปัญหาความยากจน การพัฒนาสังคม และสุขภาวะ ในพื้นที่ 17 จังหวัด ระยะที่ 1 และระยะที่ 2 เพื่อนำไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมโครงการฯ	118
ตอนที่ 2 ผลการถอดความรู้สำหรับชุมชนที่เป็นเลิศที่มีการวิเคราะห์ข้อมูล บัญชีครัวเรือนนำไปสู่การใช้ข้อมูลเพื่อวางแผนชุมชน	189
ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้าน หลักการวิเคราะห์ข้อมูลครัวเรือนเพื่อนำไปสู่แนวทางสำหรับการประเมิน คุณภาพชีวิตของชุมชน	281
ตอนที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้าน การจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชนด้วยรูปแบบการพัฒนา คุณภาพชีวิตตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้	440
ตอนที่ 5 การร่างและการตรวจสอบ(ร่าง) คู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้ เพื่อวางแผนชุมชน และคู่มือการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	560
ตอนที่ 6 การนำเสนอคู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน และคู่มือการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามหลัก ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	570
5. สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	573
เอกสารอ้างอิง	635
ภาคผนวก ก	640

สารบัญ

บทที่	หน้า
- รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์	641
- รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมสนทนากลุ่ม	645
ภาคผนวก ข	647
- กรอบการสร้างแบบสัมภาษณ์	648
- แบบสัมภาษณ์	673
- แบบประเมินสัมภาษณ์	687
- รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิในการประเมินแบบสัมภาษณ์	711
ภาคผนวก ค	712
- ตัวอย่างปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชน	713
ภาคผนวก ง	727
- คู่มือการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (สำหรับวิทยากรกระบวนการ)	728
- คู่มือการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของ	853
เศรษฐกิจพอเพียง	
- คู่มือการเรียนรู้ฉบับชุมชน	951
ภาคผนวก จ	1005
- บทความสำหรับการเผยแพร่	1007
- ตารางวิเคราะห์ผลการดำเนินงาน	1020

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
2.1 แสดงการวิเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตและสังคม	37
2.2 แสดงตัวชี้วัดของปัจจัยความสำเร็จในภาวะเศรษฐกิจและสังคมโดยใช้ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	89
2.3 แสดงตัวชี้วัดและค่าเป้าหมายภายในห้าปีในการเป็นเศรษฐกิจพอเพียง ในมิติต่างๆ	90
4.1 แสดงวิธีการบันทึกบัญชีครัวเรือนเกี่ยวกับรูปแบบที่ใช้ในการจดบันทึก	191
4.2 แสดงการบันทึกบัญชีครัวเรือนเกี่ยวกับวิธีการบันทึก	192
4.3 แสดงวิธีการบันทึกบัญชีครัวเรือนเกี่ยวกับวิธีการสรุปข้อมูล	193
4.4 แสดงการเปลี่ยนแปลงจากการเรียนรู้บัญชีครัวเรือนเกี่ยวกับสิ่งที่ส่งผล ให้เกิดการปรับเปลี่ยน	195
4.5 แสดงการเปลี่ยนแปลงจากการเรียนรู้บัญชีครัวเรือนระดับครัวเรือน ในด้านของการรักษาดูแล	199
4.6 แสดงการเปลี่ยนแปลงจากการเรียนรู้บัญชีครัวเรือนระดับครัวเรือน ในด้านการลดรายจ่าย	200
4.7 แสดงการเปลี่ยนแปลงจากการเรียนรู้บัญชีครัวเรือนเกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนระดับครัวเรือนในด้านการออม	201
4.8 แสดงการเปลี่ยนแปลงจากการเรียนรู้บัญชีครัวเรือนระดับครัวเรือน ในด้านการลดต้นทุนการผลิต	202
4.9 แสดงการเปลี่ยนแปลงจากการเรียนรู้บัญชีครัวเรือนระดับ ครัวเรือนในด้านการเพิ่มรายได้	203
4.10 แสดงการเปลี่ยนแปลงจากการเรียนรู้บัญชีครัวเรือนระดับครัวเรือน ในด้านการวางแผนชีวิต	204

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
4.11 แสดงการเปลี่ยนแปลงจากการเรียนรู้บัญชีครัวเรือนระดับครอบครัวในด้านความสัมพันธ์ภายในครอบครัว	205
4.12 แสดงการเปลี่ยนแปลงจากการเรียนรู้บัญชีครัวเรือนระดับชุมชนในด้านวิสาหกิจชุมชน	205
4.13 แสดงการเปลี่ยนแปลงจากการเรียนรู้บัญชีครัวเรือนระดับชุมชนในด้านสวัสดิการชุมชน	207
4.14 แสดงการเปลี่ยนแปลงจากการเรียนรู้บัญชีครัวเรือนระดับชุมชนในด้านกิจกรรมพัฒนาชุมชน	207
4.15 แสดงการเปลี่ยนแปลงจากการเรียนรู้บัญชีครัวเรือนระดับชุมชนในด้านความสัมพันธ์ในชุมชน	210
4.16 แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนในด้านความหมายของทรัพยากรชุมชน	210
4.17 แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนในด้านสภาพ/ปัญหาของทรัพยากรชุมชน	212
4.18 แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนด้านการจัดการทรัพยากรชุมชนเพื่อความยั่งยืน	213
4.19 แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนในด้านการเชื่อมข้อมูลเพื่อวางแผนการจัดการทรัพยากรชุมชน	217
4.20 แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนในด้านสภาพสุขภาพ	219
4.21 แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนในด้านการสร้างเสริมสุขภาพ	220
4.22 แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนในด้านการเชื่อมข้อมูลเพื่อวางแผนสุขภาพ	223

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
4.23 แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนในการทราบ ความต้องการสวัสดิการของคนในชุมชน	225
4.24 แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนในด้านวิธีการจัดสวัสดิการ	226
4.25 แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนในด้านวิธีการ เชื่อมข้อมูลเพื่อวางแผนด้านสวัสดิการ	229
4.26 แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนในด้านประเภทของสวัสดิการ	230
4.27 แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนในด้าน การศึกษา/การเรียนรู้ความต้องการพัฒนาการศึกษา/เรียนรู้/ภูมิปัญญา	232
4.28 แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนในด้านการจัดการความรู้ ให้ชุมชนในการศึกษา การเรียนรู้ ความต้องการพัฒนาการศึกษา ภูมิปัญญา	233
4.29 แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนในด้านความต้องการ พัฒนาการศึกษา ภูมิปัญญา เพื่อเชื่อมข้อมูลเพื่อวางแผนในการศึกษา/การเรียนรู้	237
4.30 แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนในด้านภูมิปัญญา	238
4.31 แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนในด้านความเชื่อ	239
4.32 แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนในด้านการจัดการด้านวัฒนธรรม	240
4.33 แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนในด้านการจัดการในด้านวัฒนธรรม ศิลปวัฒนธรรม	240
4.34 แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนในด้านวิธีการส่งเสริมด้านวัฒนธรรม ศิลปวัฒนธรรม	242
4.35 แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนในด้านการเชื่อมข้อมูลเพื่อวางแผน ด้านวัฒนธรรม ศิลปวัฒนธรรม	244

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
4.36 แสดงการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อแผนชุมชน	245
4.37 แสดงการวิเคราะห์ขั้นตอนการแผนชุมชน	247
4.38 แสดงการวิเคราะห์การบูรณาการแผนชุมชนกับหน่วยงานอื่น	250
4.39 แสดงการวิเคราะห์กลไกการทำงานทุกภาคส่วน	253
4.40 แสดงการวิเคราะห์การแก้ปัญหาแบบคร่าวๆ ของชุมชน	256
4.41 แสดงการวิเคราะห์แนวคิดชุมชนเข้มแข็ง	258
4.42 แสดงการวิเคราะห์วิธีการเกิดชุมชนเข้มแข็ง	261
4.43 แสดงการวิเคราะห์แนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้	263
4.44 แสดงการวิเคราะห์วิธีการเกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้	265
4.45 แสดงการวิเคราะห์ผลข้อเสนอแนะ	267
4.46 แสดงความเชื่อมโยงของข้อมูลบัญชีครัวเรือนกับมิติด้านทรัพยากรธรรมชาติในการนำไปใช้เป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์ชุมชน	271
4.47 แสดงความเชื่อมโยงของข้อมูลบัญชีครัวเรือนกับมิติด้านสุขภาพในการนำไปใช้เป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์ชุมชน	273
4.48 แสดงความเชื่อมโยงของข้อมูลบัญชีครัวเรือนกับมิติด้านสวัสดิการในการนำไปใช้เป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์ชุมชน	275
4.49 แสดงความเชื่อมโยงของข้อมูลบัญชีครัวเรือนกับมิติด้านการเรียนรู้ในการนำไปใช้เป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์ชุมชน	277
4.50 แสดงความเชื่อมโยงของข้อมูลบัญชีครัวเรือนกับมิติด้านวัฒนธรรมในการนำไปใช้เป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์ชุมชน	278

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์ชิงลีกของกลุ่มตัวอย่าง	282
4.52 แสดงองค์ประกอบในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน	434
4.53 แสดงขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน	495
4.54 แสดงการวิเคราะห์เป้าหมายในการพัฒนาชุมชน	550
5.1 แสดงพัฒนาการขององค์ประกอบคู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน	623
5.2 แสดงพัฒนาการของขั้นตอนของคู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน	623
5.3 แสดงพัฒนาการขององค์ประกอบคู่มือการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	623
5.4 แสดงพัฒนาการของขั้นตอนของคู่มือการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	624
จ.1 แสดงการเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรม และผลการดำเนินงาน การวิจัยเรื่อง การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้	1020

สารบัญภาพ

ภาพ	หน้า
1.1 แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย	8
2.1 แสดงแผนภาพที่องค์ประกอบกระบวนการ A-I-C(Appreciation-Influence-Control)	49
4.1 แสดงภาพรวมข้อมูลพื้นฐานสภาพแวดล้อมโครงการที่เอื้อต่อการกำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระยะที่ 1	122
4.2 แสดงวัตถุประสงค์ของโครงการที่เอื้อต่อการกำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระยะที่ 1	123
4.3 แสดงกระบวนการของโครงการที่เอื้อต่อการกำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระยะที่ 1	124
4.4 แสดงกระบวนการในด้านการทำงานจากทุกภาคส่วนของโครงการที่เอื้อต่อการกำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระยะที่ 1	125
4.5 แสดงกระบวนการด้านองค์กรร่วมสนับสนุนและทีมงานของโครงการที่เอื้อต่อการกำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระยะที่ 1	126
4.6 แสดงกระบวนการด้านการบริหารโครงการและภาคีที่มีส่วนร่วมของโครงการที่เอื้อต่อการกำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระยะที่ 1	127
4.7 แสดงปัจจัยนำเข้าของโครงการที่เอื้อต่อการกำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระยะที่ 1	128

สารบัญภาพ

ภาพ	หน้า
4.8 แสดงทุนทางสังคมของจังหวัดแม่ส่องสอนที่เอื้อต่อการกำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระยะที่ 1	129
4.9 แสดงทุนทางสังคมของจังหวัดเชียงใหม่ที่เอื้อต่อการกำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระยะที่ 1	130
4.10 แสดงทุนทางสังคมของจังหวัดอุตรดิตถ์ที่เอื้อต่อการกำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระยะที่ 1	131
4.11 แสดงทุนทางสังคมของจังหวัดพิษณุโลกและข้อเสนอแนะของภาคเหนือที่เอื้อต่อการกำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระยะที่ 1	132
4.12 แสดงทุนทางสังคมของจังหวัดนครปฐมและจังหวัดอุทัยธานีที่เอื้อต่อการกำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระยะที่ 1	133
4.13 แสดงทุนทางสังคมของจังหวัดชัยนาทและจังหวัดระยองที่เอื้อต่อการกำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระยะที่ 1	134
4.14 แสดงข้อเสนอแนะเกี่ยวกับทุนทางสังคมของภาคกลางที่เอื้อต่อการกำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระยะที่ 1	135
4.15 แสดงทุนทางสังคมของจังหวัดนครศรีธรรมราชที่เอื้อต่อการกำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระยะที่ 1	136

สารบัญภาพ

ภาพ	หน้า
4.16 แสดงทุนทางสังคมของจังหวัดสุราษฎร์ธานีที่เอื้อต่อการกำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระยะที่ 1	137
4.17 แสดงทุนทางสังคมของจังหวัดสงขลาที่เอื้อต่อการกำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระยะที่ 1	138
4.18 แสดงทุนทางสังคมของจังหวัดพัทลุงที่เอื้อต่อการกำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระยะที่ 1	139
4.19 แสดงทุนทางสังคมของจังหวัดสตูลที่เอื้อต่อการกำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระยะที่ 1	140
4.20 แสดงข้อเสนอแนะของทุนทางสังคมทางภาคใต้ที่เอื้อต่อการกำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระยะที่ 1	141
4.21 แสดงทุนทางสังคมของจังหวัดชัยภูมิและจังหวัดนครราชสีมาที่เอื้อต่อการกำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระยะที่ 1	142
4.22 แสดงทุนทางสังคมของจังหวัดกาฬสินธุ์ และจังหวัดอุบลราชธานีที่เอื้อต่อการกำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระยะที่ 1	143
4.23 แสดงทุนทางสังคมของจังหวัดยโสธรที่เอื้อต่อการกำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระยะที่ 1	144
4.24 แสดงทุนทางสังคมของจังหวัดนครพนมและข้อเสนอแนะทางภาคใต้ที่เอื้อต่อการกำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระยะที่ 1	145

สารบัญภาพ

ภาพ	หน้า
4.25 แสดงผลผลิตที่ได้จากโครงการที่เลือต่อการกำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระยะที่ 1	146
4.26 แสดงผลลัพธ์ที่ได้จากโครงการที่เลือต่อการกำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระยะที่ 1	147
4.27 แสดงปัญหาและอุปสรรค รวมถึงแนวทางการพัฒนาของโครงการที่เลือต่อการกำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระยะที่ 1	148
4.28 แสดงภาพรวมของโครงการที่เลือต่อการกำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระยะที่ 2	151
4.29 แสดงวัตถุประสงค์ของโครงการที่เลือต่อการกำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระยะที่ 2	152
4.30 แสดงกระบวนการของโครงการที่เลือต่อการกำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระยะที่ 2	153
4.31 แสดงกระบวนการที่เกี่ยวกับกลไกพัฒนาตำบลเข้มแข็งแบบพหุภาคีของโครงการที่เลือต่อการกำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระยะที่ 2	154
4.32 แสดงกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาตำบลของโครงการที่เลือต่อการกำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระยะที่ 2	155
4.33 แสดงกระบวนการจัดการข้อมูลเพื่อตำบลเข้มแข็งของโครงการที่เลือต่อการกำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระยะที่ 2	156

สารบัญภาพ

ภาพ	หน้า
4.34 แสดงกลยุทธ์ของโครงการที่เอื้อต่อการกำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระยะที่ 2	157
4.35 แสดงกลยุทธ์ (ต่อ) ของโครงการที่เอื้อต่อการกำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระยะที่ 2	158
4.36 แสดงกลยุทธ์ (ต่อ) ของโครงการที่เอื้อต่อการกำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระยะที่ 2	159
4.37 แสดงปัจจัยนำเข้าของโครงการที่เอื้อต่อการกำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระยะที่ 2	160
4.38 แสดงผลผลิตจากบัญชีครัวเรือนที่เอื้อต่อการกำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระยะที่ 2	161
4.39 แสดงผลผลิตด้านการเรียนรู้ของโครงการที่เอื้อต่อการกำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระยะที่ 2	162
4.40 แสดงผลผลิตของจังหวัดพิษณุโลกที่เอื้อต่อการกำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระยะที่ 2	163
4.41 แสดงผลผลิตของจังหวัดอุตรดิตถ์ที่เอื้อต่อการกำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระยะที่ 2	164
4.42 แสดงผลผลิตของจังหวัดชัยนาทที่เอื้อต่อการกำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระยะที่ 2	165
4.43 แสดงผลผลิตของจังหวัดอุทัยธานีที่เอื้อต่อการกำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระยะที่ 2	166
4.44 แสดงผลผลิตของจังหวัดอุทัยธานี (ต่อ) ที่เอื้อต่อการกำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระยะที่ 2	167

สารบัญภาพ

ก้าว	หน้า
4.45 แสดงผลผลิตของจังหวัดอุทัยธานี (ต่อ) ที่เอื้อต่อการกำหนดแนวทาง การพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระยะที่ 2	168
4.46 แสดงผลผลิตของจังหวัดอุทัยธานี (ต่อ) ที่เอื้อต่อการกำหนดแนวทาง การพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระยะที่ 2	169
4.47 แสดงผลผลิตของจังหวัดอุทัยธานี (ต่อ) ที่เอื้อต่อการกำหนดแนวทาง การพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระยะที่ 2	170
4.48 แสดงผลผลิตของจังหวัดกาฬสินธุ์ที่เอื้อต่อการกำหนดแนวทาง การพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระยะที่ 2	171
4.49 แสดงผลผลิตของจังหวัดนครราชสีมาที่เอื้อต่อการกำหนดแนวทาง การพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระยะที่ 2	172
4.50 แสดงผลผลิตของจังหวัดอุบลราชธานีที่เอื้อต่อการกำหนดแนวทางการ พัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระยะที่ 2	173
4.51 แสดงผลผลิตของจังหวัดยโสธรที่เอื้อต่อการกำหนดแนวทางการ พัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระยะที่ 2	174
4.52 แสดงผลผลิตของจังหวัดสตูลที่เอื้อต่อการกำหนดแนวทางการพัฒนา คุณภาพชีวิตของชุมชนตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระยะที่ 2	175
4.53 แสดงผลผลิตของจังหวัดพัทลุงที่เอื้อต่อการกำหนดแนวทาง การพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระยะที่ 2	176
4.54 แสดงผลผลิตของจังหวัดสงขลาที่เอื้อต่อการกำหนดแนวทาง การพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระยะที่ 2	177
4.55 แสดงผลผลิตของจังหวัดสุราษฎร์ธานีที่เอื้อต่อการกำหนดแนวทาง การพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระยะที่ 2	178

สารบัญภาพ

ภาพ	หน้า
4.56 แสดงผลผลิตของจังหวัดนครศรีธรรมราชที่เอื้อต่อการกำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระยะที่ 2	179
4.57 แสดงผลลัพธ์ที่เอื้อต่อการกำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระยะที่ 2	180
4.58 แสดงผลลัพธ์ (ต่อ) ที่เอื้อต่อการกำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระยะที่ 2	181
4.59 แสดงปัญหาและอุปสรรคของโครงการที่เอื้อต่อการกำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระยะที่ 2	182
4.60 แสดงแนวทางการพัฒนาของโครงการที่เอื้อต่อการกำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระยะที่ 2	183
4.61 แสดงแนวทางการพัฒนา (ต่อ) ของโครงการที่เอื้อต่อการกำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระยะที่ 2	184
4.62 แสดงแสดงแนวทางการพัฒนาของโครงการที่เอื้อต่อการกำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระยะที่ 2	185
4.63 แสดงกระบวนการนำข้อมูลบัญชีครัวเรือนในชุมชนมาวิเคราะห์เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาในการวางแผนชุมชน	187
4.64 แสดงกลไกการทำงานจากทุกภาคส่วน การบูรณาการแผนชุมชนกับ แผน อปท. และการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของห่วงโซ่คุณค่าในชุมชน	188

ภาคผนวก ง

- คู่มือการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (สำหรับวิทยากรกระบวนการ)
- คู่มือการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
- คู่มือการเรียนรู้ฉบับชุมชน

คุ้มมือ...

การจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน
(สำหรับวิชาการกระบวนการ)

คู่มือการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (สำหรับวิทยากรกระบวนการ)

គន្លោដ្ឋាក់

ดร.พัทรณั่นท์ ธรรมชาติวิรัมย์โชค

ຮສ.ດຣ.ອຣຈົມຍົງ ໂນ ຕະກົ້ວທຸງ

รศ.บรรจง ภิรมย์คำ

ຜ.ສ.ປະລາດຖານ ຈັນທົງເພິ່ນ

ดร.นภาพร ยอดสิน

ออกแบบหน้าปกและจัดรูปเล่ม

ดร.พร้อมภักดิ์ บึงบัว

นางสาวชฎาภรณ์ พัวพาณิชย์

นางสาวหทัยนันท์ ตาลเจริญ

นายโสภาค เจริญสุข

คำขอบคุณ

ในการพัฒนาคู่มือเล่มนี้ ผู้จัดทำขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านตามรายชื่อที่ปรากฏอยู่ในภาคผนวกซึ่งเป็นผู้ที่ให้ความรู้และประสบการณ์ในการจัดทำบัญชีครัวเรือน การวิเคราะห์ และการวางแผนชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ดร.สีลาภรณ์ บัวสาย รองผู้อำนวยการสำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.) ศ.ดร.อารี วิบูลย์พงศ์ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ศศ.ดร.สุธีระ ประเสริฐสรรพ คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และคุณเนตรดาว ยิ่งยุบล ผู้จัดการภาคกลางของสถาบันการจัดการทางสังคมที่เคยให้ข้อมูลสนับสนุนการวิจัย ตลอดจนข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดทำคู่มือเล่มนี้ และสำนักงานสนับสนุน กองทุนวิจัย (สกว.) ที่ให้การสนับสนุนงบประมาณการวิจัยโครงการพัฒนาคู่มือภาพ ชีวิตตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ รวมถึงคณะศึกษาศาสตร์และพัฒนาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ที่สนับสนุนให้คณะนักวิจัย ดำเนินการวิจัยเป็นไปอย่างเรียบร้อย ซึ่งทำให้เกิดการพัฒนาคู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน และทีมออกแบบรูปเล่มจากนิสิตปริญญาเอกคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คณะผู้จัดทำ

คู่มือการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน (สำหรับวิทยากรกระบวนการ)

คำนำ

ในการพัฒนาระบวนการการระเบิดจากด้านในด้วยข้อมูลจากฐานล่างและความรู้มุ่งสู่
ยุทธศาสตร์ชุมชนตำบลเข้มแข็ง พ.ศ.๒๕๔๑ จนถึงปัจจุบัน เริ่มต้นจากกองทุนเพื่อการลงทุน ทาง
สังคม (Social Invest Fund) พ.ศ.๒๕๔๑ – ๒๕๔๖ ได้ส่งเสริมและพัฒนากลไกความร่วมมือแบบ
ราชภัฏรัฐ ในการรับแบบของคณะกรรมการประกอบด้วยข้าราชการอาสา ภาคประชาชนสังคม และ
ภาควิชาการอาสาฯร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมเรียนรู้และร่วมรับประโยชน์ร่วมกันภายใต้หมู่บ้าน จน
ก่อให้เกิดการใช้ทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาพื้นที่ของตนเอง ต่อมาในปี พ.ศ.๒๕๔๘-๒๕๕๐ ศูนย์
อำนวยการต่อสู้เพื่ออาชนาจความยากจนของรัฐบาล ได้ดำเนินโครงการจังหวัดนำร่องบูรณาการ
เพื่ออาชนาจความยากจน ๑๒ จังหวัด จนกระทั่งพัฒนามาเป็นโครงการความร่วมมือเพื่อ การ
แก้ปัญหาความยากจนการพัฒนาสังคมและสุขภาวะ ๑๗ จังหวัด ตั้งแต่เดือนสิงหาคม ปี พ.ศ.
๒๕๕๐ – เดือนสิงหาคม พ.ศ.๒๕๕๓

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๑ ก้าวจากข้อมูลพิมพ์เขียวมุ่งสู่ข้อมูลจุดระเบิด โดยเกิด^๑
การปรับเปลี่ยนความคิดของผู้ที่เกี่ยวข้องว่าการระเบิดมาจากข้างในด้วยข้อมูลฐานล่าง ได้ ซึ่งพบ^๒
ได้จากการจัดทำบัญชีครัวเรือน ข้อมูลเชิงประเดิม แผนชุมชน มีจังหวัดต้นแบบที่ขับเคลื่อนการ
แก้ปัญหาและพัฒนาพื้นที่ด้วยข้อมูลบัญชีครัวเรือนที่บันทึกต่อเนื่อง ๔ เดือน จำนวน ๑๐,๒๕๒
ครัวเรือน และพื้นที่ต้นแบบการจัดการที่ดิน การจัดการน้ำจากการสำรวจข้อมูลและการจัดการโดย
ครัวเรือน ชุมชนและจังหวัด จนกระทั่งในปี พ.ศ.๒๕๕๑-๒๕๕๓ เกิดพื้นที่ครุภุระดับ มีการตอก^๓
ผลึกทางความคิดอย่างเป็นรูปธรรมจนก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมแบบระเบิดจากข้างใน
ด้วยข้อมูลจากฐานล่าง มีต้นแบบชุมชนตำบลเข้มแข็งแบบระเบิดจากข้างในด้วยบัญชีครัวเรือนเต็ม^๔
พื้นที่ไม่น้อยกว่า ๒๘ ตำบล ในเกือบทุกจังหวัดของโครงการ และสิ่งสำคัญคือการใช้พลังจาก
ข้อมูลจากฐานล่างในการกำหนดทิศทางการพัฒนา ได้อย่างสอดคล้องกับความต้องการในพื้นที่

สำหรับการจัดการความรู้ (Knowledge Management) โดยเฉพาะการถอดความรู้ซึ่งเป็น^๕
กระบวนการที่สำคัญในการสร้างองค์ความรู้จากบทเรียนในการดำเนินงานที่ผ่านมาของโครงการ
ความร่วมมือฯ หากพิจารณาการดำเนินงานที่ผ่านมาพบว่า ยังไม่มีแนวทางที่ชัดเจนในการ
วิเคราะห์ชุมชนในด้านจุดแข็ง จุดอ่อน อุปสรรค และโอกาสของการวางแผนพัฒนาชุมชน ซึ่งควร
มุ่งที่เป้าหมายในการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ดังนั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตตาม^๖
แนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ โดยอาศัยความรู้และการเรียนรู้ของคนในชุมชนเป็นหลัก หรือที่^๗
เรียกว่าเป็นการพัฒนาชุมชนฐานความรู้ (Knowledge Based Community) เพื่อมุ่งสู่การพัฒนา^๘
ที่ยั่งยืนต่อไป แต่การนำกระบวนการเรียนรู้มาเผยแพร่แก่สมาชิกในชุมชนที่มีวิถีชีวิตหลากหลาย
และแตกต่างกันเป็นสิ่งที่ดำเนินการได้ยาก เนื่องจากต้องอาศัยบุคคลและเครื่องมือ เป็นจำนวน
มากในการขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นด้วยความเต็มใจของสมาชิกชุมชน จึงจำเป็นที่^๙
จะต้องมีมือการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน เป็นแนวทางสำหรับชุมชนที่มีความ

ต้องการแก้ไขปัญหาทั้งภายในและภายนอกชุมชน และเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกชุมชน รวมถึงยกระดับความรู้ของสมาชิกทั้งในระดับบุคคล ระดับกลุ่ม และระดับชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ผู้จัดทำหวังเป็นอย่างยิ่งว่า คู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชนจะช่วยจุดประกายและมีส่วนผลักดันให้สมาชิกชุมชน แกนนำชุมชน นักพัฒนาชุมชน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน สามารถร่วมกันขับเคลื่อนตนเองจากที่เป็นอยู่ไปสู่จุดที่ดีกว่าเดิมได้อย่างมีความสุข และเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศของเราสืบต่อไป

คณาจัดทำ

กันยายน ๒๕๕๕

คู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (สำหรับวิทยากรกระบวนการ)

สารบัญ

หน้า

องค์ประกอบของการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน	๙
ข้อมูล	๙
กลไก	๑๒
กระบวนการเรียนรู้	๑๕
ขั้นตอนการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน	๖๑
ขั้นตอนที่ ๑ การทบทวนปัญหาและร่วมรับรู้เป้าหมายของชุมชน	๖๓
ขั้นตอนที่ ๒ การร่วมวางแผนและเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน	๖๔
ขั้นตอนที่ ๓ การเชื่อมโยงทรัพยากรทุกภาคส่วน	๗๒
ขั้นตอนที่ ๔ การประเมินผลและร่วมสรุปบทเรียน	๑๐๗
ภาคผนวก	๑๑๑
	๑๑๘

ประโยชน์ที่ชุมชนจะได้จากการอ่านคู่มือเล่มนี้

- ชุมชนมีความรู้เกี่ยวกับข้อมูลและสามารถนำข้อมูลไปใช้ให้เป็นประโยชน์ โดยสามารถนำข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนมาวิเคราะห์ให้เห็นถึงปัญหาของชุมชนได้อย่างแท้จริง สามารถกำหนดกลไก (กลไก หมายถึง คนที่เกี่ยวข้องและความสัมพันธ์ของคนและข้อมูลที่เกี่ยวข้อง) และเกิดการเรียนรู้ตามกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน
- ชุมชนมีแนวทางในการขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นขั้นตอนและสามารถสร้างความเชื่อมโยงเป้าหมายของชุมชนกับทุกภาคส่วน จนเกิดการสนับสนุนทรัพยากรส่วนต่างๆ อันจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

ผู้ใช้คู่มือจะได้รับความรู้ความเข้าใจในประเด็นต่อไปนี้

- การจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน
- ข้อมูล กลไก และกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน
- เทคนิคการวิเคราะห์บัญชีครัวเรือน

“หากชุมชนได้สามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในภาวะที่เกิดปัญหาหรือในภาวะผันนาคุณภาพชีวิต ได้อย่างเหมาะสมทุกขั้นตอน จะช่วยให้ชุมชนนั้นผันนาตโนเองได้”

ชุมชนเกิดปัญหาต้องทำอย่างไร

เราคงต้องยอมรับความจริงที่ว่า ทุกชุมชนไม่ว่าในประเทศหรือในโลกย่อมมีปัญหาด้วยกันทั้งนั้น ซึ่งอาจเกิดในภาวะที่ตั้งรับได้ทันหรืออาจไม่ทันตั้งตัว ก่อให้เกิดผลเสียต่อการดำรงอยู่ของชุมชนนั้น ยกตัวอย่างเช่น ปัญหาความยากจน ปัญหาสภาพแวดล้อม ปัญหาภัยพิบัติทางธรรมชาติ ปัญหาเสพติด เป็นต้น แต่ชุมชนสามารถแก้ปัญหาเหล่านี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพด้วยการจัดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนให้เกิดขึ้น โดยมีเป้าหมายร่วมกัน มองเห็นถึงปัญหาและแนวทางในการแก้ปัญหา โดยที่ชุมชนต้องร่วมกันคิดดันวิธีการต่างๆ เพื่อนำไปสู่การบูรณาการทรัพยากรและการพัฒนาชุมชนให้เป็นรูปธรรมต่อไปได้ อันจะทำไปสู่การแก้ปัญหาของชุมชนได้ในที่สุด

การวางแผนชุมชนช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างไร

การพัฒนาคุณภาพชีวิต คือ การยกระดับตนเองจากสถานการณ์ที่เป็นอยู่ไปสู่สถานการณ์ที่ดีกว่าเดิม เป้าหมายในการก้าวไปข้างหน้าสู่สิ่งที่ดีกว่าเดิมมักจะเรียกว่า “วิสัยทัศน์” ฉะนั้น ชุมชนจะพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยการก้าวไปได้ด้วยกันก็ต้องมี วิสัยทัศน์ ร่วมกัน และเมื่อมีวิสัยทัศน์แล้วก็ต้องมีแผนปฏิบัติการที่ช่วยพากันก้าวเดินไป แผนนี้ก็คือ แผนชุมชน และการก้าวเดินไปด้วยกันนี้ ย่อมต้องใช้กลไกของกระบวนการเรียนรู้จากกันและกัน

การทำแผนชุมชนถือได้ว่าเป็นผลงานที่เกิดจากการเรียนรู้ของชุมชน และเป็นการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด เพราะการเรียนรู้นี้จะช่วยให้ชุมชนรู้สึกยินดีและสามารถพัฒนาศักยภาพด้วยกัน ไปสู่การพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน มีผู้ก้าวไปไว้ แผนชุมชนไม่ใช่แผนที่ใครก็สามารถนั่งคิดนั่งเขียนเอาเองได้ แต่ต้องเกิดจาก “ข้อมูล” ที่ไม่ใช่เพียงข้อมูลปัญหาและความต้องการของคนกลุ่มนั้น แต่ต้องรวมเอาข้อมูลที่เกี่ยวกับชุมชนในทุกด้าน อีกทั้งข้อมูลจากสถานการณ์ภายนอกชุมชน และต้องเกิดจากการร่วมแรงร่วมใจกันจากคนที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายและทุกระดับ ที่เชื่อมโยงกันด้วยความสัมพันธ์อันดี

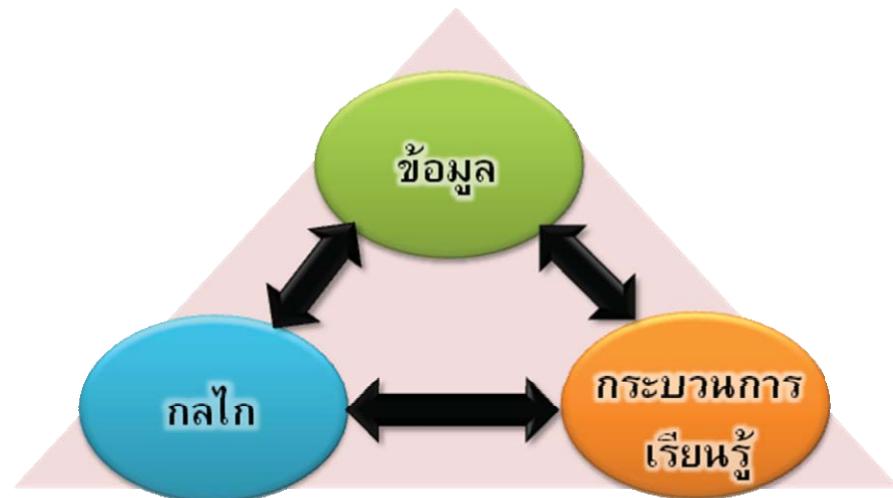
คู่มือเล่มนี้จึงได้พัฒนาการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชนตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ขึ้น โดยการนำบทเรียนแห่งความสำเร็จของแกนนำชุมชนที่ให้ข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยหวังว่าจะช่วยให้ชุมชนทั้งหลายสามารถแก้ปัญหาชุมชนของตนหรือสามารถยกกระดับคุณภาพชีวิตได้

สำหรับการนำกระบวนการจัดการความรู้มาประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์กับกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชนสามารถนำมาใช้ได้ สิ่งสำคัญที่ทำให้เรารู้ว่าเมื่อไหร่ที่จำเป็นต้องใช้กระบวนการจัดการความรู้นั้นก็คือ “ปัญหาใดบ้างของชุมชนที่มีสาเหตุมาจากการไม่มีรู้ของคนในชุมชน” เมื่อนั้นก็คือ สัญญาณบอกเหตุได้ว่า “ถึงเวลาแล้วที่จะต้องใช้การจัดการความรู้เข้ามาช่วยในการแก้ไขปัญหา” โดยจะต้องเข้าใจว่า “กระบวนการจัดการความรู้สามารถเกิดขึ้นในขั้นตอนใดก่อนก็ได้” แต่สิ่งที่ควรทำต่อ ก็คือ “พยายามทำให้ครบกระบวนการ” เพื่อทำให้องค์ความรู้ต่างๆ ในชุมชนถูกนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์และสามารถต่อยอดในการเรียนรู้ของคนในชุมชนต่อไป

ดังนั้น “กระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน” คือ กระบวนการที่ทำให้คนในชุมชนเกิดการเรียนรู้เนื้อหาสาระ ทัศนคติ และวิธีการปฏิบัติอันนำไปสู่กระบวนการเปลี่ยนแปลงวิธีคิด ทัศนคติและพฤติกรรม โดยใช้ประสบการณ์และการมีปฏิสัมพันธ์กับข้อมูล คน และความสัมพันธ์กับส่วนราชการ ภาคเอกชน วิชาการ และประชาสังคม ด้วยการจัดการความรู้จนทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ การต่อยอดการเรียนรู้ และสามารถวางแผนเพื่อแก้ปัญหาของชุมชนได้อย่างเป็นระบบครบวงจร

การจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน ประกอบด้วยสิ่งที่ชุมชนจำเป็นต้องมีสำหรับการวางแผน (เรียกว่า องค์ประกอบ) ได้แก่ ข้อมูลและกลไก และสิ่งที่ชุมชนต้องทำ (เรียกว่า กระบวนการ) ขั้นตอน เพื่อให้แน่ใจว่าการวางแผนชุมชนเกิดจากกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนอย่างแท้จริง จึงได้กำหนดให้ชุมชนมีการจัดการความรู้ของตนเองตลอดเวลาของ การวางแผนชุมชน โดยเน้นให้ชุมชนได้ถอดความรู้ และเปลี่ยนเรียนรู้ นำความรู้ไปใช้วางแผน และมี การบำรุงรักษาความรู้ของชุมชนด้วย

องค์ประกอบของการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน

๑. ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลบัญชีครัวเรือน ผู้วิเคราะห์ควรตระหนักรถึงความสำคัญของข้อมูล ได้แก่ ๑) ข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์จะต้องถูกเก็บรวบรวมอย่างถูกต้อง แม่นยำ ๒) ข้อมูลสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ ๓) ข้อมูลสามารถนำไปวิเคราะห์ได้อย่างถูกต้องกับสภาพความเป็นจริงจะต้องเป็นข้อมูลที่มีน้ำหนักสร้างความตระหนักหรือความสนใจต่อประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชนได้ และ ๔) ข้อมูลสามารถตีความหมายภายใต้ความสัมพันธ์กับสิ่งรอบข้างได้อย่างถูกต้อง ครบถ้วน ดังนั้น ผู้วิเคราะห์จำเป็นต้องเข้าใจลักษณะของข้อมูลที่ต้องวิเคราะห์ รวมทั้งต้องเข้าใจว่าข้อมูลนั้นมีความหมายอย่างไร มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันและส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนอย่างไร ดังนั้นผู้วิเคราะห์จึงจำเป็นต้องมีหลักการสร้างความหมายให้กับข้อมูล ซึ่งประกอบด้วย การจัดกลุ่มข้อมูล การจัดการข้อมูลต่างๆ ให้มีความสัมพันธ์กัน การสร้างความสัมพันธ์กับข้อมูลอื่น

และการประมวลความสัมพันธ์ทั้งหมด นอกจากรางวัลนี้ยังต้องเข้าใจประเภทของข้อมูลและสามารถวิเคราะห์ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนเพื่อเชื่อมโยงกับการวางแผนชุมชนได้ รายละเอียดดังกล่าว มีดังนี้

๑. หลักการสร้างความหมายให้กับข้อมูล

ข้อมูลจะไม่มีความหมายหากไม่มีการจัดการข้อมูลที่สามารถสื่อความหมายให้เข้าใจได้ถึงสิ่งที่ซ่อนหรือปัญหาที่อยู่ภายใต้ข้อมูล สำหรับหลักการสร้างความหมายให้กับข้อมูล สามารถสรุปได้ดังนี้

๑.๑ วัตถุประสงค์ข้อมูล

ชีวิตรู้จักภาระในส่วนของรายรับ – รายจ่ายต่างๆ โดยจะต้องสะท้อนถึงความหมายของสถานภาพชุมชนในมิติ เช่น การเห็นตัวเลขรวมตามตัวอย่างข้างล่างนี้

ตัวอย่าง ตารางแสดงการวิเคราะห์รายรับรวมของ ต.หนองเมือง อ.ป่าสัก
สามสิบ จ.อุบลราชธานี จำนวน ๒๙๐ ครัวเรือน (๑๖ เดือน) จำแนกข้อมูล
เป็นรายการ จำแนกเงิน และร้อยละของแต่ละรายการ

รายการ	จำนวนเงิน	%
๑. ขายผลิตจากการทำนา ทำไร่ ฯ	๕,๑๐๓,๕๒๓	๒๒.๑๖
๒. ขายสัตว์เลี้ยง เช่น หมู วัว เป็ด ไก่ ฯ	๓,๐๗๑,๙๙๔	๘.๕๐
๓. ขายผลิตภัณฑ์จากการหัตถกรรม	๑,๗๓๔,๓๗๔	๔.๗๔
๔. การค้าขายสินค้าชื่อมา/ขายอาหาร	๑,๕๙๘,๒๓๔	๔.๓๗
๕. การขายพืชสัตว์ หางจากแหล่งธรรมชาติ	๖,๔๐๕,๓๔๗	๑๗.๕๒
๖. ค้าจ้างจากการทำงานหรือให้บริการ	๒,๓๔๐,๖๕๐	๖.๔๐
๗. เงินเดือน เบี้ยเลี้ยง ค่าคอมมิชชัน	๑,๔๖๔,๑๖๗	๔.๒๘
๘. เงินสงเคราะห์และสวัสดิการต่างๆ	๗๔๖,๔๖๗	๒.๐๗
๙. รายได้จากการขาย/ให้เช่า ที่ดิน บ้าน ฯ	๕,๔๕๓,๙๙๓	๑๖.๐๑
๑๐. รายรับจากการเบี้ยเงินกู้/ดอกเบี้ย ธนาคารฯ	๑,๘๐๘,๒๕๓	๔.๙๔
๑๑. รายได้จากการเสี่ยงโชค	๒๖๔,๘๓๓	๐.๗๒

คู่มือการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (สำหรับวิทยากรกระบวนการ)

รายการ	จำนวนเงิน	%
๑๒. เงินที่ลูก หลาน ญาติพี่น้อง ส่งมาให้	๒,๕๖๒,๙๓๓	๗.๐๑
๑๓. เงินที่ผู้อื่นช่วยงานต่างๆ	๐	-
๑๔. เงิน/ลาภลอยที่มีค่านามนำให้เป็นกรณีพิเศษ	๔๐๑,๒๑๗	๑.๓๗
รวม	๓๖,๕๖๗,๓๗๔	๑๐๐

๑.๒ วัดชี้วัดให้แสดงถึงความสัมพันธ์กันเอง

การจัดข้อมูลให้แสดงถึงความสัมพันธ์กันเอง ทำได้โดยทำให้ข้อมูลมีค่าอยู่บนฐานเดียวกัน หรือมีหน่วยเดียวกัน เช่น ในกรณีที่สรุปข้อมูลได้ว่า นาย ก มีรายรับจากการขายข้าว ๕๐,๐๐๐ บาท ขณะที่นาย ข มีรายรับ ๑๐,๐๐๐ บาท ทั้งคู่มีพื้นที่นาแตกต่างกัน ดังนั้น การเปรียบเทียบข้อมูลจึงไม่สามารถทำได้ ดังนั้นจำเป็นต้องหา “ค่าจำเพาะ” หมายถึง ค่าที่อยู่บนฐานเดียวกันเพื่อให้เปรียบเทียบกันได้ นั่นก็คือ ปริมาณผลผลิต “กิโลกรัมต่อไร่” เป็นต้น

๑.๓ วัดชี้วัดให้แสดงความสัมพันธ์กับชี้วัด

การจัดข้อมูลให้แสดงความสัมพันธ์กับข้อมูลอื่นๆ ทำได้เมื่อมีข้อมูลจำเพาะในการเปรียบเทียบกันแล้ว และนำไปปัจุบันความสัมพันธ์กับข้อมูลอื่น เพื่อให้เกิดความหมายใหม่ เช่น รายจ่ายในการใช้ปริมาณปุ๋ยต่อไร่ในรายครัวเรือนมีความสัมพันธ์กับค่าเฉลี่ยของทั้งตำบลอย่างไร ได้แก่ เป็นส่วนน้อย หรือ ส่วนใหญ่ เป็นอย่างไร หากส่วนใหญ่มีการใช้ปุ๋ยเคมีแนวโน้มของชุมชนจะเป็นอย่างไร รวมถึงการสร้างความสัมพันธ์กับหนี้สินของครัวเรือนว่าสาเหตุของการเป็นหนี้ของเกษตรกรเกิดจากการซื้อปุ๋ยมาใช้ ดังนั้นการเข้าใจถึงความสัมพันธ์ของข้อมูลอื่นกับข้อมูลบัญชีครัวเรือน

๑.๔ ประมวลความสัมพันธ์ทั้งหมด

การประมวลความสัมพันธ์ทั้งหมดช่วยให้ชุมชนสามารถเข้าใจในปรากฏการณ์ว่า ทุกอย่างล้วนสัมพันธ์กันจนในที่สุด ถึงความหมายของข้อมูล ซึ่งเรียกว่าเป็นการรู้ความหมาย ที่ทำให้เกิดความหมาย เช่น การเห็นด้วยเข้ารวม สัดส่วน และความสำคัญ

ตัวอย่าง การวิเคราะห์รายจ่ายโดยกำหนดเป็นสัดส่วน ของ
ชาวจังหวัดชัยนาท จำนวน ๒๑ ตำบล ๒,๓๘๑ ครัวเรือน

อันดับที่	หมวด	จำ
๑	หมวดที่ ๑ : ค่าใช้จ่ายในการประกอบอาชีพ	๓๔๕,
๒	หมวดที่ ๖ : ค่าใช้จ่ายเพื่อการลงทุน งานสังคม และเพื่อพัฒนาอย่างยั่งยืน	๑๐๙,
๓	หมวดที่ ๒ : ค่าอาหาร	๑๐๑,
๔	หมวดที่ ๕ : ที่อยู่อาศัย	๘๐,๔
๕	หมวดที่ ๓ : ยา - สุขภาพอนามัย	๒๒,๖
๖	หมวดที่ ๗ : ค่าใช้จ่ายในการศึกษา	๑๔,๕
๗	หมวดที่ ๔ : เสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย และ เครื่องประดับ	๑๓,๔
รวม		๖๙๗,

คู่มือการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (สำหรับวิทยากรกระบวนการ)

๒. ประเภทข้อมูล

ข้อมูลที่จำเป็นต้องนำมาใช้เรียนรู้สำหรับวางแผนชุมชน แบ่งเป็น ๑. ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน และ ๒. ข้อมูลพื้นฐานของครัวเรือน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๒.๑ ข้อมูลพื้นฐานชุมชน ได้แก่

๒.๑.๑ ข้อมูลศักยภาพชุมชน ได้แก่

๑) ขนาดของพื้นที่ ลักษณะภูมิประเทศ สภาพภูมิอากาศ อุณหภูมิ เส้นทางคมนาคม สภาพดินและคุณภาพดิน แหล่งน้ำและคุณภาพน้ำเพื่อการเกษตร การประมง การเลี้ยงสัตว์และการอุปโภค-บริโภค บริมาณน้ำฝนในรอบปี ขนาดของพื้นที่ป่าและสภาพ ความอุดมสมบูรณ์ของป่า ภัยธรรมชาติ

๒) ระบบการผลิตทางการเกษตร การปลูกข้าวนาปี นาปรัง การทำสวน การปลูกพืชผัก การทำปศุสัตว์ พันธุ์พืชที่ปลูก (พันธุ์สูงเสริม พันธุ์พื้นเมือง) ไม้ผล พันธุ์สัตว์เศรษฐกิจ

๓) ประเภทของการใช้ที่ดิน ได้แก่ พื้นที่ในเขตปักครอง พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ พื้นที่เกษตรกรรม และพื้นที่สาธารณูปโภค

๔) ปฏิทินการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ และการประมงในชุมชน

๕) จำนวนประชากร หญิง - ชาย แยกตามอายุ (วัยแรงงาน วัยการศึกษา วัยเด็ก วัยชรา) จำนวนครัวเรือน แยกตามฐานความเป็นอยู่ การตั้งบ้านเรือนในชุมชน

๒.๑.๒ ข้อมูลด้านสังคม วัฒนธรรม การเมือง การปกครอง ได้แก่

๑) ประวัติความเป็นมาของชุมชน เชื้อชาติ ชาติพันธุ์ วิถีการดำรงชีวิต วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น ขนบธรรมเนียม ความคิด ค่านิยม

๒) ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลภายในและภายนอกชุมชน

๓) ผู้นำชุมชน/กลุ่ม/องค์กร/เครือข่ายในชุมชน เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มอาชีพ กลุ่มปั้ยอินทรีย์ ชุมชนผู้สูงอายุ กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) กลุ่มอาสาสมัครเพื่อป้องกันภัย พลเรือน (อปพร.) และกลุ่มออมทรัพย์เพื่อส่งเสริมสวัสดิการต่างๆ ของชุมชนในด้านการผลิต การพัฒนาคุณภาพชีวิต และมาปันกิจ

๔) การศึกษา และ สุขภาพ

๕) โครงสร้างทางการปกครอง การแบ่งคุ้มบ้าน

๖) กลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางสังคม

๗) การเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาของชุมชนการมีส่วนร่วมของชุมชน เช่น การรวมกลุ่ม กองทุนชุมชน สวัสดิการชุมชน

๒.๑.๓ ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ ได้แก่

- ๑) การประกอบอาชีพ อาชีพหลัก อาชีพรอง และอาชีพเสริม
- ๒) ความรู้ ความเข้าใจ ความเชี่ยวชาญ ในการประกอบอาชีพ
- ๓) คนวัยแรงงาน จำนวนคนมีงานทำ คนว่างงาน แรงงานในอนาคต เช่น จำนวนแรงงานที่ใช้ในภาคการเกษตรเฉลี่ยต่อครัวเรือน
- ๔) ข้อมูลรายได้ รายจ่าย หนี้สิน เงินออม ในชุมชน
- ๕) ข้อมูลพฤติกรรมการบริโภคในชุมชน หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด
- ๖) แหล่งทุนในชุมชน เช่น กองทุนต่าง ๆ ในชุมชน
- ๗) ผลิตภัณฑ์ชุมชน ผลิตภัณฑ์หลัก ผลิตภัณฑ์รอง ผลิตภัณฑ์ในอนาคต
- ๘) วัตถุดิบในการผลิตสินค้าชุมชน แหล่งวัตถุดิบอื่น ๆ
- ๙) ตลาดในชุมชน ช่องทางการตลาด และ เครือข่ายการตลาด
- ๑๐) แหล่งท่องเที่ยวในชุมชน
- ๑๑) ปัญหาทางเศรษฐกิจ ในระดับครัวเรือน ระดับบุคุลุम และระดับชุมชน

ภูมิปัญญาท้องถิ่น จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น

๑๒) ขนาดการถือครองที่ดินต่อครัวเรือนในการประกอบอาชีพต่างๆ เช่น ทำนาปลูกข้าว ทำสวนแบบไร่นาสวนผสมฯ

๑๓) อัตราการจ้างแรงงานภายนอกในการทำการเกษตรต่อปี

๒.๑.๔ ข้อมูลด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ประชุมชุมชน ความรู้ ได้แก่

๑) การรักษาโรคด้วยการแพทย์พื้นบ้าน เช่น การใช้สมุนไพรในการรักษาโรค

๒) การประกอบอาชีพ เช่น การเกษตรแบบผสมผสาน ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน

๒.๑.๕ ข้อมูลพื้นฐานของครัวเรือน ได้แก่

๒.๑.๑ รายรับ หมายถึง เงินที่ได้รับเข้ามาในครัวเรือนจากแหล่งต่างๆ ดังนี้

๑) จำนวนเงินที่ได้จากการขายผลผลิตจากการทำนา ทำไร่ ทำสวน

๒) ขายสัตว์

๓) ขายผลิตภัณฑ์จากการหัตถกรรมหรืองานฝีมือ

๔) การค้าขายสินค้าที่ซื้อมารวมทั้งการขายอาหาร

๕) เงินเดือน เบี้ยเลี้ยง ค่าคอมมิชชั่น

๖) ค่าจ้างจากการทำงานหรือให้บริการ

๗) การขายที่ดิน บ้าน เครื่องมือ ยานพาหนะต่างๆ

๘) การให้เช่าที่ดิน บ้าน รถໄท เครื่องมือ ยานพาหนะต่างๆ

๙) ดอกเบี้ยเงินกู้ / ธนาคาร พันธบัตรรัฐบาล เงินบ้านผลจากหุ้น ประกันชีวิต การลงทุน เงินคืนจากลูกหนี้

๑๐) เงินสงเคราะห์และสวัสดิการต่างๆ

๑๑) การเสี่ยงโชค

๑๒) เงินที่ลูกหลาน ญาติพี่น้องส่งมาให้

๑๓) จ้างแหล่งอื่นๆ เป็นต้น

๒.๑.๒ รายจ่าย หมายถึง เงินที่ต้องจ่ายออกไปเพื่อวัตถุประสงค์ต่างๆ ดังนี้

๑) เพื่อประกอบอาชีพ เช่น ค่าจ้างแรงงาน ค่าเช่า/ซื้อวัสดุอุปกรณ์ หรือลงทุน เครื่องมือในการประกอบอาชีพ ค่าโดยสารรถ เรือ รถไฟ เครื่องบินรวมทั้ง ค่าแสตมป์ ไปรษณีย์ และค่าส่งพัสดุภัณฑ์ ค่าพลังงานและน้ำมันในการประกอบอาชีพ ค่าปั๊มชี้วัวพหรือปั๊มอินทรีย์ ค่าปั๊มเคมี ค่ายาฆ่าแมลง ยาปราบศัตรูพืช ค่าซื้อสัตว์เพื่อการประกอบอาชีพ ค่าซ้อมแซมอุปกรณ์ เครื่องมือที่ใช้ประกอบอาชีพ และค่าซื้อสินค้าเพื่อมาจำหน่าย

๒) เพื่อการบริโภคในครัวเรือน เช่น ค่าข้าวสารทุกชนิด เนื้อสัตว์บก สัตว์แมลง และสัตว์อื่นที่ใช้เป็นอาหาร ผักสด ผลไม้ พริก หัวหอม กระเทียม ขิง ข่า ตะไคร้ กระชาย ฯลฯ และเครื่องเทศ ไข่สต อาหารแห้ง อาหารกระป่อง อาหารหมักดองทุกชนิด อาหารสำเร็จรูป และเครื่องปรุงอาหาร อาหารสำเร็จที่ซื้อจากร้าน น้ำดื่มสะอาด น้ำอัดลม ชา กาแฟ เครื่องดื่ม เกลือแร่ น้ำทุกชนิด โอลิ่ว ไมโล โกโก้ น้ำผลไม้ และค่าเชื้อเพลิงในการหุงต้ม

๓) ค่ายา และเครื่องนุ่งห่ม เช่น ค่ายาและค่ารักษาพยาบาล เสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย และเครื่องนอนของสมาชิกในครัวเรือน ค่าใช้จ่ายในการเสริมสวย และของใช้ประจำวัน

๔) ที่อยู่อาศัย เช่น ค่าซ่อมแซมต่อเติมหรือปลูกบ้าน ปรับปรุงบิเวณบ้าน ค่าซ่อมหรือซื้อเครื่องใช้ในบ้าน ค่าไฟฟ้า ค่าน้ำประปา ค่าโทรศัพท์ทั้งครัวเรือน และค่าภาระต่างๆ รวมถึงค่าเก็บขยะ ฯ

๕) เพื่อการลงทุนและงานสังคม เช่น จ่ายดอกเบี้ย และผ่อนใช้หนี้เงินกู้ เงินยืมเล่นแชร์ เงินทำบุญ หรือเงินช่วยงาน เงินเดือนหรือเงินที่ส่งไปช่วยเหลือญาติในครอบครัวที่อยู่ที่อื่น และจ่ายเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ

๖) เพื่อการศึกษา เช่น ค่าเทอม ค่าเรียนพิเศษ ค่ากิจกรรมพิเศษ ค่าอุปกรณ์การเรียน และชุดนักเรียน ชุดพละ ชุดลูกเสือ เนตรนารี ยุวากาชาด ค่าขนมที่ให้เด็กไปโรงเรียนรายวัน หรือรายเดือน และค่ารถรับส่งเด็กไปโรงเรียนแบบประจำและรายเดือน

๗) ค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น เช่น ขัมขับเคี้ยว ขัมกรูบกรอบ ลูกอม เครื่องดื่ม ชูกำลัง เหล้า เปียร์ ยาดอง ไวน์ กระแซ สาโท ยาสูบ บุหรี่ มาก ยานัตถุ์ ฯลฯ เงินที่เสียไป โดยไม่เต็มใจ และเงินที่จ่ายเพื่อการเสี่ยงโชค เสี่ยงดวงต่างๆ

๒.๒.๓ เงินออมและหลักประกัน หมายถึง เงินที่มีการจัดเก็บในรูปแบบต่างๆ ได้แก่

๑) จ่ายเบี้ยประกันชีวิต เบี้ยประกันสุขภาพ และเบี้ยประกันภัย

๒) ผ่านธนาคาร ซื้อพันธบัตร ฝากสหกรณ์ออมทรัพย์ ออกเงินกู้

๓) ซื้อทอง เงิน นาฬิกา เพชร พลอย และเครื่องประดับที่มีค่าอื่นๆ

๔) เงินสด เงินดาวน์ หรือเงินผ่อน เพื่อซื้อหรือเช่าที่ดินหรือสิ่งก่อสร้างอื่นๆ

๕) เงินสด เงินดาวน์ หรือเงินผ่อนเพื่อยานพาหนะ

๒.๒.๔ หนี้สิน หมายถึง เงินที่ได้มาจากการกู้ยืมจากตัวบุคคล บริษัท ห้างร้าน ธนาคาร และกลุ่มหรือสถาบันการเงินในรูปแบบต่างๆ ซึ่งสามารถแบ่งประเภทได้ในรูปแบบของ การนำมาลงทุนให้เกิดรายได้ หรือหนี้สินที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ หรือแบ่งออกเป็นกู้ใน - นอกระบบ และการผ่อนใช้หนี้เงินกู้ใน - นอกระบบ เช่น

๑) เงินกู้ใน- นอกระบบ นำไปใช้เพื่อการลงทุนและการประกอบอาชีพมีอัตราดอกเบี้ยกี่ %

๒) เงินกู้ใน- นอกระบบ นำไปใช้เพื่อการศึกษาบุตรหลานอัตราดอกเบี้ยกี่

๓) เงินกู้ใน- นอกระบบ นำไปใช้เพื่อการใช้จ่ายอื่นๆ

๔) อัตราดอกเบี้ยกี่% สำหรับการผ่อนใช้หนี้เงินกู้ใน - นอกระบบ เป็นเงินต้น และดอกเบี้ยเท่าไหร่

๒.๒.๕ บัญชีที่ดิน หมายถึง ข้อมูลการครอบครองที่ดินในแต่ละครัวเรือน ทั้งในส่วนที่เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์โดยไม่มีภาระหนี้สิน และในส่วนที่มีภาระหนี้สินจากสถาบันการเงิน ทั้งนี้เพื่อทำให้เข้าใจถึงสถานะทางเศรษฐกิจของคนในชุมชน

ทั้งนี้ชุมชนต้องเข้าใจลักษณะของข้อมูลที่ต้องวิเคราะห์ รวมทั้งต้องเข้าใจว่าข้อมูลนั้นมีความหมายอย่างไร มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันและส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนอย่างไร ดังนั้น ผู้วิเคราะห์จึงจำเป็นต้องมีหลักการสร้างความหมายให้กับข้อมูล ซึ่งประกอบด้วยการจัดกลุ่มข้อมูล การจัดการข้อมูลต่างๆให้มีความสัมพันธ์กัน การสร้างความสัมพันธ์กับข้อมูลอื่น และการประเมิน ความสัมพันธ์ทั้งหมด นอกจากนี้ยังต้องเข้าใจประเภทของข้อมูลและสามารถวิเคราะห์ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนเพื่อเชื่อมโยงกับการวางแผนชุมชนได้

๑. เน้นการวิเคราะห์ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนที่ทำให้ชาวบ้านหружักษาเหตุของบัญชาติแท้จริง โดยใช้ตัวเลขรวมที่บ่งบอกถึงวิกฤตของสถานการณ์เปรียบเทียบในระดับบุคคล

ระดับครัวเรือน และระดับชุมชน ซึ่งจะต้องทำให้ชาวบ้านเกิดความรู้สึก นึกคิดในการปรับเปลี่ยน ตนเองไปในทางที่ดีในลักษณะที่ทำให้เข้าเกิดความคิดอย่างมีเหตุมีผล รู้จักพอประมาณ และนำไปสู่การมีภูมิคุ้มกันให้กับตนเองต่อไป

๒. การนำยอดรายรับ - รายจ่ายรวม มาใช้ในการวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนใน ด้านต่าง ๆ เพื่อกำหนดให้ได้ว่าชุมชนมีความสามารถในการพึ่งตนเองได้หรือไม่ อยู่บนความ พอดีอย่าง และความยั่งยืนของการใช้ทรัพยากรหรือไม่ ทั้งนี้ผู้วิเคราะห์ต้องคำนึงถึงประเด็น ดังต่อไปนี้

๒.๑ การแยกประเภทของรายรับว่ามาจากแหล่งใด โดยแยกเป็น ๒ ประเภท คือ ๑) พึ่งตนเอง (การพึ่งด้วยกำลังของผู้มีรายรับด้วยตนเองเท่านั้น) หรือ ๒) พึ่งจากภายนอก เช่น รายได้จากการขายผลผลิต ค้าขายสินค้าที่ซื้อมา ขายสัตว์เลี้ยง ขายผลิตภัณฑ์จากการหัตถกรรม เป็นการพึ่งตนเอง แต่รายได้ดังกล่าวไม่ว่าจะมาจาก เงินเดือน เบี้ยเลี้ยง ค่าคอมมิชชั่น ค่าจ้าง การ ทำงานหรือให้บริการ ดอกเบี้ยเงินกู้/ธนาคาร พันธบัตรรัฐบาล เงินปันผลจากหุ้น ประกันชีวิต การ ลงทุน เงินคืนจากลูกหนี้ เงินสงเคราะห์และสวัสดิการต่างๆ การเสี่ยงโชค เงินที่ลูกหลาน ญาติพี่ น้องส่งมาให้ และจากแหล่งอื่นๆ ล้วนถือเป็นเงินรายรับที่มาจากการพึ่งภายนอกทั้งสิ้น

ตารางวิเคราะห์ รายรับ ๕ อันดับแรกของตำบลหนองเมือง อำเภอเมืองสามสิบ จังหวัด อุบลราชธานี

รายการ	จำนวนเงิน	%	ลำดับที่	ความหมาย ของข้อมูล
๑. การขายผลผลิตจากการทำนา ทำไร่ ฯ	๙,๑๐๓,๘๒๓	๒๒.๑๖	๑	พึ่งตนเอง
๒. การขายพืช/สัตว์ จากการแหล่ง ธรรมชาติ	๖,๔๐๕,๓๔๗	๑๗.๕๒	๒	พึ่งตนเอง
๓. รายได้จากการขาย/ให้เช่า ที่ดิน บ้าน ฯ	๕,๘๕๓,๙๙๓	๑๖.๐๑	๓	พึ่งตนเอง
๔. การขายสัตว์เลี้ยง เช่น หมู วัว เป็ด ไก่ ฯ	๓,๐๗๑,๙๗๔	๘.๔๐	๔	พึ่งตนเอง
๕. เงินที่ลูก หลาน ญาติพี่น้อง ส่งมาให้	๒,๔๖๒,๙๓๓	๗.๐๑	๕	พึ่งภายนอก

๒.๒ การวิเคราะห์ว่ารายจ่ายด้านใดบ้างที่ชุมชนไม่สามารถผลิตหรือจัดการได้ด้วยตนเอง ซึ่งจะถือว่ารายจ่ายดังกล่าวเป็นรายจ่ายที่ต้องพึ่งภายนอก เช่น ค่าใช้จ่ายในการประกอบอาชีพ ค่าจ้างแรงงานจากคนภายนอกหรือภายนอกพื้นที่ จัดเป็นการพึ่งภายนอกและมีภูมิคุ้มกันหรือไม่ เช่น การเปรียบเทียบค่าใช้จ่ายระหว่างการซื้อปุ๋ยชีวภาพหรือปุ๋ยอินทรีย์กับค่าปุ๋ยเคมี ถ้าค่าปุ๋ยชีวภาพสูงกว่า แสดงถึงการพึ่งตนเองและการมีภูมิคุ้มกันของชุมชน เปรียบเทียบค่าใช้จ่ายที่ชุมชนต้องซื้อผ้าสด ผลไม้ พริก หัวหอม กระเทียม ขิง ข่า ตะไคร้ ฯลฯ แม้ในชุมชนจะมีครัวเรือนที่ปลูกผักหลายชนิด สามารถปลูกกินเองได้ก็ตาม แต่รวมแล้วชุมชนยังมีค่าใช้จ่ายสูง ซึ่งแสดงถึงความไม่พอเพียง หรือชุมชนไม่ต้องซื้อข้าวสารบริโภคเพราะสมาชิกชุมชน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาสะท้อนถึงความยั่งยืนของการใช้กรรพยากรธรรมชาติของชุมชน สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นประเด็นสำคัญในการเชื่อมโยงกับปัญหาในมิติต่างๆ ของชุมชน

ตัวอย่าง ตารางแสดงสรุปตัวอย่างบัญชีครัวเรือน จังหวัดชัยนาท

รายการ	งบยกเดียว	กุดจอก	คงคอน	เด่นใหญ่
รายจ่าย ครัวเรือนที่ทำบัญชีครัวเรือน	๑๕๐	๑๒๐	๒๑๗	๑๑๗
๑.๑. ค่าจ้างแรงงาน	๒,๓๑๕, ๓๑๙	๒,๗๔๙,๑ ๑๕๒	๔,๓๒๒,๕๗๒	๒,๕๐๔,๓๘๑
๑.๒. ค่าเช่า/ซื้อวัสดุ อุปกรณ์ หรือลงทุน เครื่องมือ ฯ	๑,๓๘๒,๒๖๑	๓,๕๕๑,๓๔๐	๔,๐๒๑,๐๙๖	๔,๐๗๖,๒๕๓
๑.๓. ค่าโดยสาร รถ เรือ รถไฟ ฯ ค่าเดินทางไป/กลับ	๒๘๖,๑๓๗	๓๑๖,๘๙๔	๓๑๖,๑๙๖	๒๖๙,๗๗๗
๑.๔. ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง พาหนะ เดินทาง/ประกอบอาชีพ	๑,๕๘๔,๔๓๕	๒,๗๔๖,๕๗๔	๔,๑๖๒,๐๗๔	๒,๗๓๑,๖๐๗
๑.๕. ค่าปุ๋ยชีวภาพ หรืออินทรีย์ ฯ	๔๖๖,๔๗๔	๓,๗๔๔,๒๖๐	๑,๒๔๘,๔๐๑	๑,๓๑๔,๕๕๐

รายการ	กระบวนการ	กตุจาก	ดงค่อน	เด่นใหญ่	748
๑.๖. ค่าปั๊มเคมี/ออร์โนน ฯ	๑,๓๘๐, ๔๒๕	๔,๗๖๒,๒๓๗	๖,๒๒๐,๐๘๒	๔,๒๕๙,๕๕๒	
๑.๗. ยาฆ่าแมลง ยาปราบ ศัตรูพืช	๕๐๑,๐๓๕	๒,๖๖๖,๐๙๕	๓,๖๖๙,๙๐๖	๑,๕๐๕,๕๕๐	
๑.๘. ค่าซ้อมแซมอุปกรณ์ เครื่องมือฯ ประกอบอาชีพ	๓๘๕,๐๑๒	๓๘๕,๕๕๗	๑,๓๔๒,๒๗๙	๘๗๙,๐๙๕	
๑.๙. เงินสด เงินดาวน์ หรือ เงินผ่อน เพื่อซื้อ ยานพาหนะ	๘๐๙,๐๓๗	๒,๒๙๖,๖๓๔	๔,๑๒๔,๗๘๑	๑,๐๕๐,๔๙๔	
๑.๑๐. ซื้อสินค้ามาจำหน่าย	๒๔๙,๘๑๖	๑,๑๗๔,๗๖๔	๒,๖๗๔,๒๒๑	๔๙๗,๘๔๗	
รวมค่าใช้จ่ายหมวดที่ ๑	๑๐,๑๕๙, ๙๑๒	๒๔,๖๑๒, ๙๕๙	๓๗,๑๔๑, ๔๒๙	๑๙๗๓๔,๔๗๐	

๓. ไม่ควรนำเงินกู้ยืมไปรวมกับรายรับ-รายจ่าย เพราะจะทำให้เกิดความสับสนได้เนื่องจากการลงตัวเลขในบัญชีครัวเรือนสามารถทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนของข้อมูล เห็นได้จาก การที่คนเรามีเงิน ๑,๐๐๐ บาท ถ้าหากกู้มาเพิ่มอีก ๒,๐๐๐ บาท บางคนอาจเข้าใจว่าเขามีรายรับรวมเป็น ๓,๐๐๐ บาท แต่เขายังไม่ได้เงิน ๒,๐๐๐ บาทเข้าต้องมีการจ่ายดูกับเบี้ย

๔. การวิเคราะห์รายจ่ายควรดูประเภทของการจ่ายว่ามีลักษณะใด เช่น การจ่ายแบบต่อเนื่องเป็นประจำทุกวัน ทุกเดือน หรือปีละครั้ง ทั้งนี้เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจเรื่องรายจ่ายอย่างถูกต้อง รวมทั้งทำให้สรุปข้อมูลรายจ่ายในภาพรวมถูกต้องยิ่งขึ้นด้วย (สำหรับค่าประกันรถยนต์ ค่าซ้อมบ้าน สำหรับค่าผ่อนบ้าน ค่าเบี้ยประกันชีวิต เป็นประกันสุขภาพ เป็นประกันภัย ถือเป็นการออม)

๕. การวิเคราะห์รายรับ การฝากเงินธนาคาร การซื้อพันธบัตร การฝากเงินออม ในรูปแบบของกลุ่มต่างๆ ในชุมชน รวมถึงการเล่นแชร์ ถือว่าเป็นการออม

๖. ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนสามารถสะท้อนพฤติกรรมของครัวเรือนในรูปแบบต่างๆ ได้ เช่น ค่าอินเทอร์เน็ต ค่าเหล้า ค่าน้ำ ค่าไฟ คูหาด ฟังเพลง ซึ่งสามารถนำไปใช้ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกับการลดค่าใช้จ่ายที่ฟุ่มเฟือยหรือไม่จำเป็นได้

๗. การวิเคราะห์บัญชีครัวเรือนทำให้ชาวบ้านเกิดการคิดอย่างเป็นระบบ และมองเห็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงประเดิมของข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนกับปัญหาในภาพรวม ภัยคุกคาม และมองเห็นกฏกติกาในการแก้ปัญหาอย่างครบทวงจร ในรูปแบบของห่วงโซ่อุปทาน (Supply Chain)

๔. การวิเคราะห์ทั้งหลายต้องใช้ข้อมูลเชิงปริมาณที่เป็นตัวเลขจากบัญชีครัวเรือน แล้วจึงใช้ข้อมูลเชิงคุณภาพในการสรุปอธิบายความหมายประกอบ แต่ไม่ควรใช้การระดมความคิดเห็นเพื่อสะท้อนข้อมูล แต่ควรใช้เพื่อการวางแผนในการแก้ปัญหาของชุมชนต่อไป

749

๔. ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนสามารถอภิปรายชุมชนเมืองได้

๑. ข้อมูลการผิดปกติในด้านยอดรวมของรายรับลดลง-รายจ่ายสูงขึ้นที่ได้จาก การประกอบอาชีพของในชุมชนอาจจะต้องมีการวิเคราะห์ข้อมูลจากศักยภาพชุมชนในด้านสิ่งแวดล้อม ภูมิปัญญาความรู้และวัฒนธรรมชุมชนเมืองไว้บ้างที่ส่งผลกระทบให้เกิดความผิดปกติดังกล่าว

๒. ความมั่นคงของรายรับในครัวเรือน/ชุมชนวิเคราะห์แนวโน้มสามารถนำข้อมูลรายรับ ที่มีการจดบัญชีมากกว่า 1 ปีขึ้นไปนำมาเปรียบเทียบว่ามีอัตราการเปลี่ยนแปลงสูงขึ้น หรือลดลง อย่างไร หากมีแนวโน้มที่สูงขึ้นแสดงว่ารายรับดังกล่าวจะมีความมั่นคงในระยะยาวได้

๓. ความสามารถในการใช้จ่ายของครัวเรือน/ชุมชนตามรายได้ของครัวเรือน/ชุมชน

๔. สัดส่วนรายจ่ายแต่ละหมวดต่อรายรับที่เกิดขึ้นวิเคราะห์ว่าในการมีรายได้จำนวน ๑ บาท จะต้องเสียค่าใช้จ่ายในการประกอบอาชีพเท่าไหร่

๕. วิเคราะห์ประเด็นสัดส่วนเงินออมที่ไม่ใช่เงินออมสะสมจะบ่งบอกถึงสภาพการออมเงิน ของครัวเรือน และในภาพเฉลี่ยของการออมเงินของชุมชนซึ่งสามารถสะท้อนถึงศักยภาพทาง การเงินของครัวเรือนและชุมชนได้ และเมื่อมีการเปรียบเทียบทิศทางแนวโน้มติดต่อกันหลายปี จะ ทำให้คาดการณ์หรือประเมินสถานการณ์ทางเศรษฐกิจของครัวเรือนและชุมชนได้

๖. กระแสเงินของครัวเรือนจากบัญชีครัวเรือนสามารถนำเสนอให้เห็นในระยะเวลา ๑๒ เดือน เพื่อทำให้เกิดประโยชน์ต่อการวางแผนการเงินของครัวเรือน ในกรณีที่เกิดปัญหาจะทำให้ เข้าใจว่าช่วงใดที่สามารถสร้างรายได้จากโอกาสได้เพื่อนำมาแก้ปัญหาภัยจัยบางประเภท หรืออาจทำให้เกิดการวิเคราะห์ครัวเรือนจำเป็นต้องลดค่าใช้จ่ายในด้านใดบ้าง

สำหรับประเด็นดังกล่าวสามารถสรุปรายละเอียดได้ตามตารางข้างล่างนี้

แหล่งในการวิเคราะห์ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือน

ข้อมูล	ประเด็นที่น่าสนใจของบัญชีครัวเรือน	ดาวน์โหลดข้อมูลบัญชีครัวเรือนกับปัญหา	การนำประจุภัยที่นำไปสู่การวางแผน
๓. ค่าใช้จ่าย บุคคล	๓. การผิดปกติในต้นยอดคง ของรายรับ-ส่ง-รายจ่ายของบุคคล ได้จากการประเมินอย่างพิจารณา ซึ่งอาจมาจากจุดต้องมีการวินิจฉัย ด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลที่มีอยู่ในบัญชี	- รายรับจากการจับต้องบัญชีกับบัญชี วิเคราะห์ส่วนต่างๆ ให้ล้ำหน้ากว่าบัญชีต น้ำง เช่น ภัยธรรมชาติ ภัยภานุกำการทำให้ไม่ รู้ป้าออาศัยอยู่ได้ หรือความรู้ภัยของ ชาวบ้าน	- สาเหตุของปัญหาสามารถนำไปสู่การกำหนดกิจกรรม พัฒนาที่สอดคล้องกับปัญหาได้อย่างแท้จริง เช่น ปัญหา ของรายรับจากการจับสัตว์นำ้ไปขายลดลง เนื่องจาก สภาพแวดล้อมและคุณภาพน้ำดื่ม สิ่งเหล่านี้อาจจำ ต้องสะท้อนให้ชาวบ้านช่วยกันคิดถึงการพัฒนา คุณภาพของแหล่งน้ำก่อนทั้งนี้เพื่อทำให้เกิดระบบ นิเวศที่สมบูรณ์ จนนำไปสู่มาตรการการดูแลต่างๆ ภายให้ชุมชน ต่อไป เพราะความอุดมสมบูรณ์ของ แหล่งน้ำจะทำให้มีสัตว์นำ้ การมีสัตว์นำ้ก็จะทำให้ ชาวบ้านมีรายได้ต่อไป

กิจกรรมการจัดการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (สำหรับวิทยากรกระบวนการ)

คู่มือการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (สำหรับวิทยากรกระบวนการ)

ข้อมูล	ประเด็นที่น่าคิดของนักเขียน ครัวเรือน	ความสัมพันธ์ของบัญชีครัวเรือนกับบัญชี บุคคล	การนำประเด็นนี้มาพัฒนาสู่การวางแผน บุคคล
			<p>ดังกล่าวอาจได้ รวมถึงมีการลดค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปบัญชีของพยาบาลที่ใกล้บ้านชุมชน เนื่องจากบัญชีบุคคลสามารถในการรักษาได้ ถ้าชั้นสองเป็นการถ่ายทอดความรู้ด้านการแพทย์พื้นบ้านให้กับการถ่ายทอดความรู้ด้านสหสัมพันธ์</p> <p>แม่ครายมากขึ้นอีกด้วย</p> <p>~</p> <p>- ในการวิเคราะห์สัดส่วนรายรับที่เกิดจากการผลิตต่อผลิตต่อรายรับทั้งหมดของครัวเรือน/บุคคลจะมีค่าอยู่ระหว่าง 0 - 100 แปลผลได้ว่า หากสัดส่วนที่ได้มาต่ำกว่า 100 แสดงว่า หากส่วนใหญ่ของครัวเรือน/บุคคลนั้นเกิดจากการผลิตของครัวเรือน ซึ่งถือได้ว่า ครัวเรือน/บุคคลนี้ที่เกิดจากการผลิตทั้งหมดในบัญชี 100%</p> <p>รายรับรวมของครัวเรือน จะดับบัญชีบุคคล (รายรับที่เกิดจากการผลิตทั้งหมดในบัญชี 100%)</p> <p>รายรับรวมของบัญชีบุคคล (ทำน้ำท่าริ่ง ขยายสตอร์สีแดง ขยายผลิตภัณฑ์จากงานหัตถกรรม ขยายสินค้าที่ซื้อมา รวมทั้งการซื้อยาหาร ขยายห้องเรียน ให้กับบุคคลนี้ที่เกิดจากการผลิตของบัญชี 100%)</p> <p>~</p> <p>~</p>
๒. รายรับ	๒.๑ ความมั่นคงของรายรับในครัวเรือน/บุคคล	- วิเคราะห์สัดส่วนรายรับที่เกิดจากการผลิตต่อรายรับทั้งหมดของครัวเรือน/บุคคล ระดับครัวเรือน (รายรับที่เกิดจากการผลิตทั้งหมดในบัญชี 100%)	<p>ดังกล่าวอาจได้ รวมถึงมีการลดค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปบัญชีของพยาบาลที่ใกล้บ้านชุมชน เนื่องจากบัญชีบุคคลสามารถในการรักษาได้ ถ้าชั้นสองเป็นการถ่ายทอดความรู้ด้านการแพทย์พื้นบ้านให้กับการถ่ายทอดความรู้ด้านสหสัมพันธ์</p> <p>แม่ครายมากขึ้นอีกด้วย</p> <p>~</p> <p>- ในการวิเคราะห์สัดส่วนรายรับที่เกิดจากการผลิตต่อผลิตต่อรายรับทั้งหมดของครัวเรือน/บุคคลจะมีค่าอยู่ระหว่าง 0 - 100 แปลผลได้ว่า หากสัดส่วนที่ได้มาต่ำกว่า 100 แสดงว่า หากส่วนใหญ่ของครัวเรือน/บุคคลนั้นเกิดจากการผลิตของครัวเรือน ซึ่งถือได้ว่า ครัวเรือน/บุคคลนี้ที่เกิดจากการผลิตทั้งหมดในบัญชี 100%</p> <p>รายรับรวมของบัญชีบุคคล (ทำน้ำท่าริ่ง ขยายสตอร์สีแดง ขยายผลิตภัณฑ์จากงานหัตถกรรม ขยายสินค้าที่ซื้อมา รวมทั้งการซื้อยาหาร ขยายห้องเรียน ให้กับบุคคลนี้ที่เกิดจากการผลิตของบัญชี 100%)</p> <p>~</p> <p>~</p>

คู่มือการขัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนบุคคล (สำหรับวิทยากรกระบวนการ)

ข้อมูล	ประเด็นที่น่าคิดของนักชีว ศึกษา	ความสัมพันธ์ของนักศึกษาเรื่องกับชีวภาพ ชุมชน	การนำประเด็นนี้มาพัฒนาสู่การวางแผน ชุมชน
ครัวเรือหอ	ให้บริการ รายรับจากการค้าขาย หรือให้เช่า ที่ดินบ้าน รถได้ๆ)	<ul style="list-style-type: none"> - วิเคราะห์สัดส่วนรายรับที่ไม่ได้เกิดจากการ ผลิตต่อรายรับทั้งหมดของครัวเรือน/ชุมชน ระดับครัวเรือน (รายที่ไม่ได้จากการผลิตของครัวเรือนทั้งหมด X ๑๐๐%) ระดับชุมชน (รายที่ไม่ได้จากการผลิตของชุมชนทั้งหมด X ๑๐๐%) 	<p>ขึ้นไปทำมาเบริย์เที่ยมว่ามีอัตราการ เบสิคแบบสูงชัน หรือลดลงอย่างไร หาก มีแหล่งที่สูงชันแสดงว่ารายรับดังกล่าว จะมีความมั่นคงให้ระยะยาวได้</p> <ul style="list-style-type: none"> - ในการวิเคราะห์สัดส่วนรายรับที่ไม่ได้เกิด จากการผลิตต่อรายรับทั้งหมดของครัวเรือน/ ชุมชนจะมีค่าอยู่ระหว่าง ๐ – ๑๐๐ เปอร์เซนต์ หากสัดส่วนที่ได้มีค่าเข้าใกล้ ๑๐๐ แสดงว่า รายรับส่วนใหญ่ของครัวเรือนชุมชนนี้ไม่ เกิดจากการผลิตของครัวเรือน ซึ่งก็คือว่า ครัวเรือนชุมชนนี้การพัฒนาจากภายนอก ในการสร้างรายได้ด้วยตนเอง <p>รับรู้</p>

คู่มือการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (สำหรับวิทยากรกระบวนการ)

ข้อมูล	ประเด็นที่นำเสนอคิดของนักชีว ศึกษา	ความสัมพันธ์ของบัญชีครัวเรือนกับปัญหา ชุมชน	การนำประเด็นนี้มาพัฒนาสู่การวางแผน ชุมชน
	ระดับชุมชน (รายบุคคล) กิจกรรมการบริโภคของชนบทนัด x ๑๐๐%) รายรับจากการผลิตทั้งหมดของชุมชน	หากสังสั�นี้ได้มีดำเนินการ ๐ แสดงว่า ครัวเรือนชุมชนตั้งกล่าวมีภาวะที่จะต้องหางาน ด้านนอก ซึ่งแสดงให้รู้ว่าผู้จัดอยู่ในวิสัยที่ สามารถช่วยเหลือเดียวที่มีอยู่แล้วไม่เป็นการ พึงพาการภัยมีมาการเก็บไป	หากสังสั�นี้ได้มีดำเนินการ ๐ แสดงว่า ครัวเรือนชุมชนตั้งกล่าวมีภาวะที่จะต้องหางาน ด้านนอก ซึ่งแสดงให้รู้ว่าผู้จัดอยู่ในวิสัยที่ สามารถช่วยเหลือเดียวที่มีอยู่แล้วไม่เป็นการ พึงพาการภัยมีมาการเก็บไป
๓. รายจ่าย	๓. ๑ ความสามารถในการใช้จ่าย ของครัวเรือนชุมชนตามรายได้ ของครัวเรือน/ชุมชน	- วิเคราะห์สังสั�นี้ค่าใช้จ่ายเบ็ดเตล็ดตาม หมวดที่ใช้จ่าย ๓. ๒ ความต้องการของบัญชีครัวเรือนชุมชน ตามต้องการของบัญชีครัวเรือนชุมชน	<p>- สามารถนำหัวใจค่าใช้จ่ายตามกรอบแนวคิด ของโครงการความร่วมมือเพื่อแก้ปัญหาความ ยากจน พัฒนาสังคมและสุขภาวะ ซึ่งได้แบ่งไว ๗ หมวด ได้แก่</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. ค่าใช้จ่ายในการประมงอาชีพ ๒. ค่าอาหาร ๓. ยา-สูบภาพอนามัย ๔. เสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย แหล่งศรีษะประดับ ๕. ที่อยู่อาศัย ๖. ค่าใช้จ่ายเพื่อการลงทุน งานสังคม พัฒนาชุมชนอย่างดี ๗. ค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษา

คู่มือการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (สำหรับวิทยากรกระบวนการ)

ข้อมูล	ประเด็นที่น่าคิดของนักเรียน	ความสัมพันธ์ของนักเรียนกับชุมชน	การนำประเด็นนี้มาพัฒนาสู่การวางแผนชุมชน
ครัวเรือหอ			<p>หมายเหตุ</p> <p>สำหรับคิชชาในกระบวนการนี้พัฒนาด้วย แบบ ๒ ประเภท ได้แก่</p> <ol style="list-style-type: none"> นักการเมืองชั้นต้น (อาชีพชนิดคง แล้ว อาชีพที่ไม่มีคง) ภาคการเกษตร (อาชีพที่มีคง และอาชีพ ที่ไม่มีคง) นักการเมืองที่เป็นคิชชาในศรีวิตระจันทร์ในต้น ต่างๆ สามารถแบ่งได้ ๒ ประเภท ได้แก่ จำเป็นต่อการตั้งรัฐวิสาหกิจ ฟาร์มเพื่อยอด
๓.๙ สังคมนรยาจารย์และหมาด ต่อรายรับที่เกิดขึ้น		<p>-วิเคราะห์สัดส่วนรายจารย์และหมาดต่อ รายรับที่เกิดขึ้น สามารถตีความให้เห็นในมิติ ต่างๆ ได้ดังนี้</p> <ol style="list-style-type: none"> สัดส่วนการประกอบอาชีพของครัวเรือน/ ชุมชน 	<p>- ปัจจุบันเคราะห์กว่าในการนี้รายได้จ้านวน ๑ บาท จะต้องเสียค่าใช้จ่ายในการประกอบอาชีพ อาชีพท่าให้ร ยกตัวอย่างเช่น ครัวเรือน ตัวอย่างนี้รายได้เฉลี่ย ๑๙,๗๕๐ บาท นี้ รายได้ในการประกอบอาชีพ ๔,๐๙๕ บาท และมีรายได้จากการประกอบอาชีพ ๑๖,๙๐๐ บาท ดังนั้น ตั้งแต่ส่วนของรายจ่ายในการ ประกอบอาชีพ / รายได้จากการประกอบอาชีพ</p>

คู่มือการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (สำหรับวิทยากรกระบวนการ)

ข้อมูล	ประเด็นที่น่าคิดของนักวิชี ครัวเรือน	ความสัมพันธ์ของบัญชีครัวเรือนกับบัญชี ชุมชน	การนำประเด็นนี้มาพัฒนาสู่การวางแผน ชุมชน
		<p>๒. สัดส่วนรายจ่ายประจำชาติจากการผลิตต่อ รายรับจากการผลิตของครัวเรือน/ชุมชน รายรับที่เกิดจากการผลิตของครัวเรือน / ชุมชน</p> <p>๓. สัดส่วนรายจ่ายที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้จากการ ผลิตต่อรายรับจากการผลิตของครัวเรือน/ ชุมชน รายจ่ายที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้จากการผลิตของครัวเรือนที่อยู่ในบัญชีชุมชน รายรับที่เกิดจากการผลิตของครัวเรือน / ชุมชน</p>	<p>อาชีพ = $\frac{๑๖,๒๐๐}{๑๖,๒๐๐} = ๐.๔๙๘$ หมายความว่า การมี รายได้ ๑ บาท ด้วยเงินลงทุนค่าใช้จ่าย ๔๙.๘๐ สตางค์ ในการนี้ที่ต้องการทราบข้อมูลของชุมชน สามารถ นำไปลดความของรายจ่ายและรายรับของชุมชน มาใช้ประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชน เพื่อเป็นการสนับสนุนการพัฒนาใน การประกอบอาชีพของชุมชน</p> <p>- หากชุมชนต้องการทราบในส่วนของ ครัวเรือน/ชุมชนในด้านต่างๆ เช่น การทำนา การปลูกผักพืช การเลี้ยงสุกร การเลี้ยงปลา^๑ ดู ครัวเรือน/ชุมชนมีรายจ่ายประจำไร่^๒ แรงงาน และที่อยู่บ้านรับใช้จากการผลิตและไม่สัดส่วน ที่คุ้มค่า ก้าว หรืออาชญากรรมที่ไป ร่วมตัวร่วมมือและในภาพรวมของชุมชนได้ ในการวิเคราะห์จะต้องจำแนกประเภทของ ในแต่ละการผลิต</p>
		<p>๔. สัดส่วนรายจ่ายในสินค้าฟุ่มเฟือยต่อรายได้ ของครัวเรือน/ชุมชน รายจ่ายในสินค้าฟุ่มเฟือยของครัวเรือน / ชุมชน x ๑๐๐%</p>	<p>รายรับของครัวเรือน / ชุมชน</p>

กูมือการขัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (สำหรับวิทยากรกระบวนการ)

ข้อมูล	ประเด็นที่น่าคิดของนักเรียน	ความสัมพันธ์ของัญชีครัวเรือนกับัญหาชุมชน	การนำประเด็นนี้มาพูดคุยทางแผนชุมชน
	ครัวเรือน	ความสัมพันธ์ของัญชีครัวเรือนกับัญหาชุมชน	<p>~ ๔ ~</p> <p>- นางรัชนีชุมชนต้องการเข้าใจกิจกรรมจ่ายที่ไม่ก่อให้เกิดภัยได้จากการผลิตต่อรายรับจาก การผลิตของครัวเรือน / ชุมชน ทั้งนี้เพื่อทำให้ ครัวเรือนและชุมชนตรวจสอบหากมีภาระสูงเสียลง อันทำให้ไม่สามารถจัดการได้ตามที่ต้องการ ลักษณะนี้จะส่งผลกระทบต่อชุมชนโดยตรง การสร้างกระบวนการคิดอย่างมีเหตุมีผล เปรียบเทียบให้เห็นถึงความตุ่มตามภาระจ่ายที่ครัวเรือน/ชุมชนต้องเสียไป</p> <p>- สำหรับการวิเคราะห์สัดส่วนรายจ่ายในสินค้า ที่มุ่งเน้นอยู่ต่อรายได้ของครัวเรือน / ชุมชน เป็น การสะท้อนถึงความพ่อแม่ของครัวเรือน / ชุมชนว่ารายจ่ายใดบ้างที่จำเป็น และ อะไรที่ไม่จำเป็น ดังนั้นสัดส่วนตังกล้าวจะชี้ช่องทางให้ครัวเรือน / ชุมชนตรวจสอบ กระบวนการปั้นหนึ่งว่าเสียดูที่ไหนหรือไม่ ภาระน้ำหนักทางด้านการจัดการที่ดูด้วย ตนเองหรือไม่ เพราะบางครัวเรือนพื้นที่จะตบ ครัวเรือนสามารถทำได้บันทึกโดยไม่ต้องรอให้ ได้หรือหน่วยงานใดมาตรวจสอบ นั่นก็คือ</p>

คู่มือการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (สำหรับวิทยากรกระบวนการ)

ข้อมูล	ประเด็นที่นำเสนอคิดของบัญชี ครัวเรือน	ความสัมพันธ์ของบัญชีครัวเรือนกับบัญชี บุคคล	การนำประเด็นนี้มาพูดคุยทางไปสู่การวางแผน
			<p>“การลดต่าให้จ่ายที่ไม่จำเป็น” ซึ่งก็คือว่าเป็น แนวทางการนำไปบัญชีทางทั่วไปและวางแผนไว้ต่อ ไปบัญชีบุคคล</p>
๓.๓ สัดส่วนการยอม ส่วนตัว ๒ ประเด็น ได้แก่ ๑. สัดส่วนเงินออม (ที่ไม่ใช่เงินออมสะสม) เป็นสัดส่วนต่างๆ รวมของครัวเรือนทั้งหมด $\times 100\%$ รายได้รวมของครัวเรือน / บุคคล (เงินออมที่ไม่ใช่การสะสม เช่น เงินฝาก ธนาคาร การซื้อพัฒนาบัญชี กรรมการห้างร้าน ออมทรัพย์ ฯ)	<p>โครงการวิเคราะห์ที่เงินออมของครัวเรือนส่วนมาก ส่วนตัว ๒ ประเด็น ได้แก่ ๑. สัดส่วนเงินออม (ที่ไม่ใช่เงินออมสะสม) เป็นสัดส่วนต่างๆ รวมของครัวเรือนทั้งหมด $\times 100\%$ รายได้รวมของครัวเรือน / บุคคล (เงินออมที่ไม่ใช่การสะสม เช่น เงินฝาก ธนาคาร การซื้อพัฒนาบัญชี กรรมการห้างร้าน ออมทรัพย์ ฯ)</p>	<p>“การลดต่าให้จ่ายที่ไม่จำเป็น” ซึ่งก็คือว่าเป็น แนวทางการนำไปบัญชีทางทั่วไปและวางแผนไว้ต่อ ไปบัญชีบุคคล</p> <p>- สัดส่วนการวิเคราะห์ที่เงินออมส่วนตัวนั้นก็ยอม ที่ไม่ใช่เงินออมสะสมจะไปแบ่งออกเป็นส่วนการ ออมเงินของครัวเรือน และในภาพจะเลือกของ ตัวอย่างพำนักของบัญชีบุคคลนี้สามารถตรวจสอบที่ห้องน้ำ ได้ และเมื่อมากรอบครัวเรือนและบัญชี ติดต่อกันหลักไปจะทำให้สถานการณ์ทาง เศรษฐกิจของครัวเรือนและบัญชีได้</p> <p>- เงินออมสะสมจะสามารถวิเคราะห์ลงสัดส่วน เงินที่ส่วนห้องน้ำก็ตามกันของห้องน้ำเรือนและ บัญชีได้ ยกตัวอย่างเช่น ในกรณีที่ครัวเรือนมี เงินออมสะสมรวมทั้งหมด $\text{๙๐,๐๐๐$ บาท และ ตัวใช้จ่ายต่อปีของครัวเรือนบัญชีบุคคล ๑๐,๐๐๐ บาท น้ำคือค่าน้ำตามวิธีดังกล่าวมาบ่ำ</p> <p>$\frac{\text{๙๐,๐๐๐}}{\text{๑๐,๐๐๐}} = \underline{\underline{\text{๙}}}$ $\underline{\underline{\text{๑}}}$ $\text{๙๐,๐๐๐/๑๐,๐๐๐} = \underline{\underline{\text{๙}}}$ $\underline{\underline{\text{๑}}}$</p>	

คู่มือการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนบัญชี (สำหรับวิทยากรกระบวนการ)

ข้อมูล	ประเด็นที่น่าคิดของนักชีว ศึกษา	ความสัมพันธ์ของบัญชีครัวเรือนกับปัญหา ชุมชน	การนำประเด็นนี้มาพัฒนาสู่การวางแผน ชุมชน
		หากเดือน, ทุก ๓ เดือน, ห้าปี/เก้าปี	จ้างสัตส่วนตัวทำให้เกิดภัยต่อ ครัวเรือน / ชุมชนนั้นสามารถมีเงิน存омให้ เพียงพอในการซื้อยาหารกิจสัตนาการใน ต่างๆ ที่ไม่คาดคิดได้ โดยที่ครัวเรือน/ชุมชน สามารถแบร์บบาระตัวช่วยปะมาณ ๑ เดือน ๑๙ วัน (ในการนี้ที่คำนวณ ๓๐ วันต่อ เดือน)
๔. กรรมและ การใช้บุญ	การและสถานการเงินทางครัวเรือน	- วิเคราะห์กระบวนการเงินเดียว-ออกของ ครัวเรือนทั้งๆ จดสามารถแบ่งได้เป็น ๑. รายการเป็นการผูกสัตว์บุญ ประกอบด้วย กระแสเงินเข้า (รายรับพืช รายรับสัตว์ รายรับ ^{เงินเดือนฯ}) กระแสเงินออก (ค่าวัสดุบุญ อาหารและเครื่องต้ม ค้าจ้างและงาน/ เครื่องจักร ค่าคนงานตามสื่อสาร ค่าใช้จ่ายการ ผูกสัตว์ ๑๙๙๔/๒๐๑๗)	ในการวิเคราะห์กระบวนการเงินของครัวเรือนจาก บัญชีครัวเรือนสามารถน้ำหนักน้ำหนัก ระหว่างเวลา ๑๙ เดือน เพื่อทำให้เกิดประโยชน์ ต่อการวางแผนการเงินของครัวเรือน ในการนี้ ที่เกิดบัญชีหักทำให้ขาดจ่ายซึ่งได้สำมารถ ^{ส่วนรายได้จากการออกสินเชื่อเพื่อนำมาแก้ปัญหา} กับรายจ่ายบุญและหักอ้างทำให้เกิด การวิเคราะห์ครัวเรือนจำเป็นท่องลดค่าใช้จ่าย ในตัวในบุญ หากต้องการจะแก้ปัญหากับ สถานการเงินทางการเงินของครัวเรือน เช่น การลดค่าใช้จ่ายในด้านการสื่อสาร เช่น ค่า ^{โทรศัพท์ ค่าสื่อสารโทรศัพท์ ค่าใช้จ่ายอยู่บ้านฯ เพื่อ}

คู่มือการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (สำหรับวิทยากรกระบวนการ)

ข้อมูล	ประเด็นที่น่าคิดของนักชีว ศึกษา	ความสัมพันธ์ของนักชีวศึกษาเรื่องกับปัญหา ชุมชน	การนำประเด็นนี้มาพัฒนาสู่การวางแผน ชุมชน
ครัวเรือหอ	ประวัติความเชื่อมโยง ชุมชน	ประวัติความเชื่อมโยง / เรื่องที่น่า สนใจ (ตัวเรื่องนี้ ประวัติความเชื่อมโยง การแก้ไขปัญหา (ภาระงานวัฒนธรรมชุมชน, บุตรหลาน ที่ดี, ภัยแล้งสังคม) ด้วยการใช้สิ่งของท้องถิ่น/ เงินที่ดี)	นำจ่ายเป็นตัวตั้งต้นในการผลิตชาฯ การวางแผนชุมชนแบบนี้

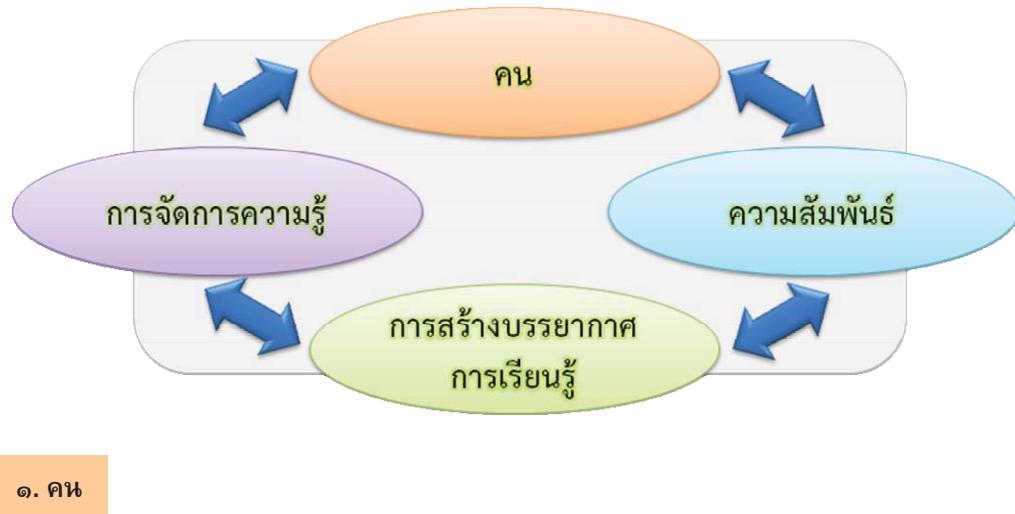
คู่มือการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (สำหรับวิทยากรกระบวนการเรียนรู้)

๒. กลไก

กลไกที่จำเป็นเพื่อทำให้เกิดการจัดกระบวนการเรียนรู้ ประกอบด้วย ๔ ส่วน คือ ๑. คน ๒. ความสัมพันธ์ ๓. การจัดการความรู้ และ ๔. การสร้างบรรยายกาศแห่งการเรียนรู้ภายในชุมชน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๑. คน

๑.๑ แกนนำชุมชน

การกำหนดหรือเลือกแกนนำชุมชนเพื่อนำกระบวนการเรียนรู้ เราอาจเลือกแกนนำชุมชนจาก ตำแหน่ง หรือ จากคุณลักษณะ

๑.๑.๑ การเลือกแกนนำชุมชนจากตำแหน่ง โดยพิจารณาจากผู้ที่จัดอยู่ในกลุ่มต่อไปนี้

๑) แกนนำโดยธรรมชาติหรือแกนนำโดยตำแหน่ง แกนนำโดยธรรมชาติ คือ แกนนำที่ไม่ได้เล่นการเมือง ทำแล้วสนุก ส่วนแกนนำโดยตำแหน่ง คือ ผู้ที่ผ่านการเลือกตั้งในตำแหน่งได้ตำแหน่งหนึ่งมาก่อน

๒) แกนนำที่อยู่ในชุมชนและแกนนำที่เป็นคนนอกชุมชน แกนนำที่อยู่ในชุมชน ได้แก่ ๑. แกนนำทางจิตวิญญาณ ผู้นำทางศาสนา เช่น พระ อิหม่าม โตีศรุ เป็นต้น แกนนำ กลุ่มนี้จะมีชุดความคิดของตนเอง ๒. แกนนำที่เป็นทางการ เช่น ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน อบต. เป็นต้น กลุ่มนี้จะใช้นโยบายของภาครัฐและวิธีคิดแบบภาครัฐ ๓. แกนนำที่เป็นผู้ร่วมงาน เป็นผู้ที่ไม่มีตำแหน่ง แต่เป็นผู้มีจิตอาสา อย่างช่วยเหลือผู้อื่น และแกนนำที่เป็นคนนอกชุมชน ทำหน้าที่ กระตุ้นเพื่อให้ชาวบ้านได้ขยับขับเคลื่อนการเรียนรู้

๑.๑.๒ การเลือกແກນໜ້າຊຸມຊາຍຄຸນລັກໝະສ່ວນຕານຂອງແກນໜ້າທີ່ໄດ້ແກ່

๑) ເປັນຜູ້ໜ້າການເປົ່ານັ້ນແປລັງ ສາມາຮັກປັບແນວຄົດ ເປົ່ານັ້ນພຸດທິກຣມ ເປົ່ານັ້ນວິສີ່ຫົວົດ ກລັ້າເສີ່ງໃນການປັບປຸດແລະເປັນຕົວຢ່າງແກ່ຜູ້ອື່ນ

๒) ມີຄວາມໄຟຮູ້ ແລະ ໂກທັນກວ້າງ ພຣ້ອມທີ່ຈະແສງຫາຄວາມຮູ້ແລະເຮັນຮູ້ ສິ່ງໃໝ່ໆ ເສມອ ໄມຕິດອູ້ກັບຄວາມຮູ້ທີ່ຕົວເອງມີ

๓) ມີຄວາມຮັບຜິດຂອບສູງ

๔) ມີຄວາມສາມາດໃນການໂນັ້ນໜ້າໃຈໃຫ້ໜ້ານ້ຳເຊື່ອ

๕) ມີຈິຕໃຈທີ່ກວ້າງຂາວ ເສີ່ຍສລະ ໄມເອາເປົ່ານັ້ນພູ້ ຈົງໃຈ ກລັ້າພູດ ກລັ້າທຳ ກລັ້າຄົດ ກລັ້າແສດງອອກຢ່າງເປີດແຍ ແລະ ພຣ້ອມຮັບຝຶກຄວາມຄົດເຫັນຂອງໜ້າບ້ານ

๖) ມີຄວາມຄົດເຫັນວິທີຍາສາສົດ ຄື່ອ ມອງໄດ້ທຸກມຸນ ໄມຕິດອູ້ກັບກຸ່ມຕົ້ນຕົວເອງ

๗) ມີຄວາມຮັກແລະຜູກພັກກັບທ້ອນຄື່ນຂອງຕົນ

๘) ມີຄວາມພຣ້ອມດ້ານຈຳນວຍ ຄວາມເປັນອູ້ ແລະ ພຣ້ອມທີ່ຈະໜ່າຍເຫຼືອຄົນອື່ນໄດ້

๙) ໄມກ່ຽວຂ້ອງຄວາມຄົດຜູ້ອື່ນ ເປີດໃຫ້ຄົນອື່ນໄດ້ແສດງຄວາມຄົດເຫັນແລະເຮັນຮູ້ ຍອມຮັບຄົນອື່ນ ສາມາດທຳການຮ່ວມກັບຄົນອື່ນຢ່າງມີຄວາມສຸຂ

๑๐) ມີໄຫວພຣົບປັບປຸງການໃນການແກ້ປັບປຸງຫາຕາມສຕານກາຮົນ

๑๑) ມີຄວາມຈິງໃຈ ມີຄວາມຕັ້ງໃຈທີ່ຈະເຫັນສິ່ງດີ່ງ ເກີດຂຶ້ນໃນຊຸມຊາຍ ມີຈິຕອາສາ ອຢາກໜ່າຍ ອຢາກແກ້ປັບປຸງຫາ ອຢາກພັ້ນນາ

บทบาทหน้าที่ของแกนนำ

๑. ด้านการนำชุมชน

- ๑.๑ จุดประกายให้ชาวบ้านระเบิดปัญหาของชุมชน
- ๑.๒ ขับเคลื่อนให้มีการจัดทำแผนชุมชนโดยใช้ข้อมูลในการวิเคราะห์ปัญหาชุมชน
- ๑.๓ สร้างทีมงาน สร้างเครือข่าย และสร้างแกนนำรุ่นใหม่
- ๑.๔ เป็นที่ปรึกษาให้กับชาวบ้านทั้งปัญหาส่วนตัวและปัญหาชุมชน

๒. ด้านการเรียนรู้ของชุมชน

- ๒.๑ เปิดการเรียนรู้ ไม่ปล่อยวางเมื่อชุมชนแพชญปัญหา
- ๒.๒ กระตุ้นชาวบ้านให้เรียนรู้ โดยใช้การตั้งคำถาม
- ๒.๓ ถ่ายทอดความรู้ที่ตนเชี่ยวชาญ
- ๒.๔ นำคนภายนอกมาช่วยเสริมการเรียนรู้ของชาวบ้าน

๓. ด้านอื่นที่เกี่ยวข้อง

๓.๑ อำนวยความสะดวกในการสร้างการเรียนรู้ของชุมชน ทำให้ชาวบ้านเห็น ภาพใหญ่ของชุมชน เชื่อมโยงข้อมูลให้เชื่อมโยงกัน

๓.๒ กระตุ้นช่วยเหลือให้ชาวบ้านทำแผนชุมชนเชิงลึก บูรณาการจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายและนำไปใช้ได้จริง

๓.๓ เป็นสะพานเชื่อมชาวบ้านไปหาแหล่งทุนจากแหล่งต่างๆ เช่น หน่วยงานภาครัฐ (กระทรวง กรม จังหวัด อปท.) ภาคเอกชน (บริษัท ห้างร้าน) วิชาการ (มหาวิทยาลัย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกอ.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และประชาสัมพันธ์ (มูลนิธิ สมาคม) เป็นต้น

๓.๔ สอนวิธีคิด วิธีการใช้ชีวิต และเตือนให้ชาวบ้านมีสติในการใช้ชีวิต โดยใช้เทคนิคต่างๆ

๓.๕ ใกล้เคียงความขัดแย้งของคนในชุมชน

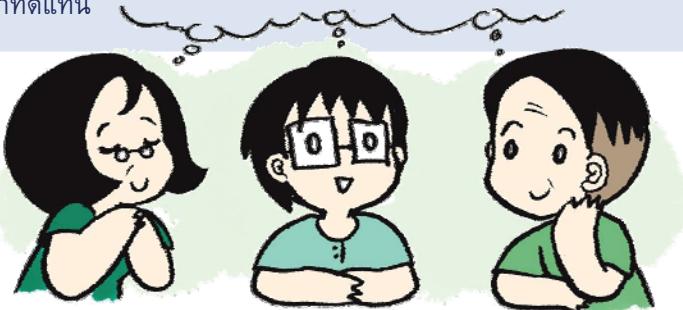
๓.๖ ตั้งประเด็น เสนอโครงการให้ชาวบ้านดำเนินการ

๓.๗ เชื่อมประสานฝ่ายต่างๆ ในการทำงาน กำหนดเวลาในการดำเนินงาน
 ๓.๙ เข้าร่วมกับทีมคณะทำงานจังหวัดเพื่อวิเคราะห์ปัญหาและวางแผนพัฒนาชุมชน

ข้อคิดสำหรับการเลือกแกนนำชุมชน

เราไม่สามารถหาผู้ที่จะมีคุณสมบัติหรือลักษณะเป็นผู้นำการเรียนรู้ได้ ในคนๆเดียว ดังนั้นชุมชนจึงต้องนำคนหลายคนมาช่วยกันนำกระบวนการเรียนรู้ โดยให้คนที่มีความสามารถสอดคล้องกับความจำเป็นของชุมชนเป็นหลัก เช่น บางคนพูดเก่งก็ให้เป็นประชาสัมพันธ์ บางคนทำเก่งก็ให้เป็นวิทยากรเนื้อหาประจำฐาน แต่ต้องตระหนักเสมอว่าธรรมชาติของแกนนำจะเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา คนเก่าออกคนใหม่เข้ามาทดแทน

คู่มือการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (สำหรับวิทยากรกระบวนการ)

๑.๒ วิทยากรกระบวนการ

วิทยากรกระบวนการ คือ ผู้ที่มีหน้าที่ออกแบบและจัดกระบวนการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย ปัจจุบันนี้ในชุมชนมีนักจัดเรียนชุมชนจำนวนมาก แต่เมื่อวิทยากรกระบวนการ ของชุมชนจำนวนน้อย ซึ่งไม่ใช่แค่ผู้ที่จัดเรียนที่ประชุม แบ่งกลุ่มย่อย ให้ความรู้ ระดมความเห็น สรุปความคิดเห็น เท่านั้น แต่วิทยากรกระบวนการต้องยกระดับการเรียนรู้ได้ ออกแบบกระบวนการเรียนรู้ได้ หากในชุมชนไม่มีวิทยากรกระบวนการ แกนนำชุมชนก็ต้องเปลี่ยนบทบาทตนเองให้เป็นวิทยากรกระบวนการได้ด้วย

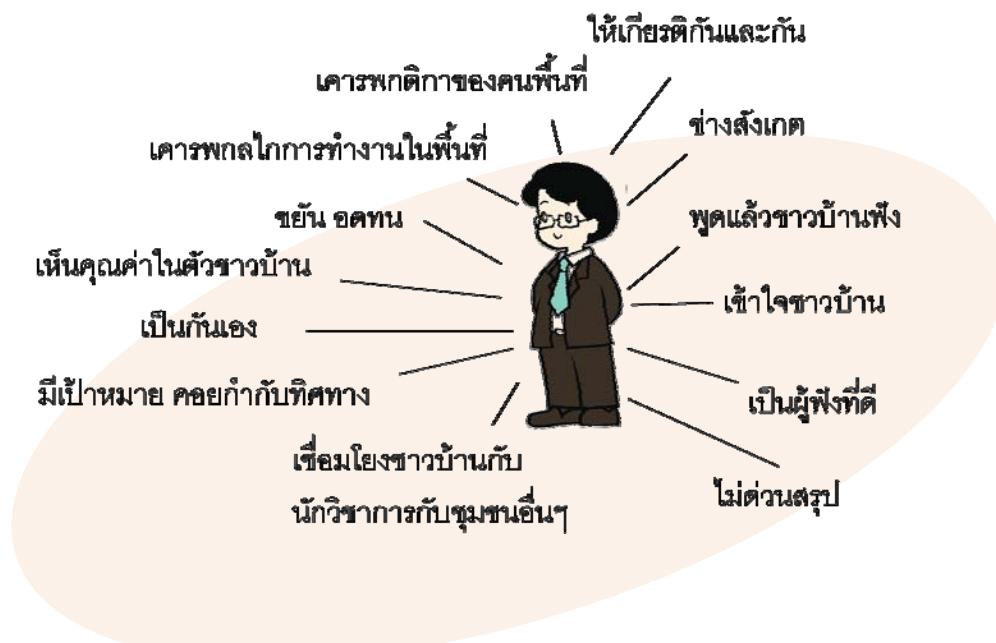
ชุมชนที่ยังไม่มีวิทยากรกระบวนการ ควรเลือกผู้ที่มีคุณลักษณะส่วนต้น มีความรู้ ความสามารถและทักษะ ดังนี้

๑.๒.๑ คุณลักษณะส่วนต้น

- ๑) ช่างสังเกต
- ๒) พูดแล้วชาวบ้านฟัง ช่างพูดช่างเจรจา
- ๓) มีเป้าหมาย คอยกำกับทิศทางการพัฒนา
- ๔) เคราะห์กลไกการทำงานในพื้นที่
- ๕) เคราะห์ติกาของคนพื้นที่
- ๖) เชื่อมโยงชาวบ้านกับนักวิชาการกับชุมชนอื่นๆ
- ๗) มีสมมติฐานที่เห็นคุณค่าในตัวชาวบ้าน ไม่พยายามตัดต่อพันธุกรรมชาวบ้าน
- ๘) มีความเป็นกันเองกับชาวบ้าน
- ๙) เข้าใจชาวบ้าน
- ๑๐) ขยาย อุดหนุน
- ๑๑) เป็นผู้ฟังที่ดี

๑๒) ไม่ด่วนสรุป

๑๓) ให้เกียรติผู้อื่น

๑.๒.๒ ความรู้ ความสามารถ และทักษะ

๑) สามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้า

๒) สามารถควบคุมเวลาที่เรียนรู้ เช่น เวลา หรือความขัดแย้งระหว่างสมาชิก ที่เข้าร่วมเวที

๓) สามารถช่วยวิทยากรเนื้อหา (ผู้ที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน) โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อวิทยากรเนื้อหาเป็นบุคคลภายนอก ไม่รู้จัก อัธยาศัยของชาวบ้าน

๔) สามารถออกแบบและปรับประยุกต์เวลาที่เรียนรู้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์

๕) สามารถออกแบบที่จะนำความรู้ในตัวชาวบ้านมาใช้ในการสร้าง กระบวนการเรียนรู้

๖) ต้องมีทักษะในการจัดการความรู้ เพราะความรู้บางอย่างไม่ได้อยู่ใน ชุมชน เช่น การจัดการทางน้ำ ต้องใช้ความรู้ทางด้านวิชาการเข้าไปช่วย

๑.๒.๓ บทบาทหน้าที่ของวิทยากรกระบวนการ

๑) ด้านการแก้ปัญหาชุมชน

๑. ผลักดันให้เกิดการรวมกลุ่มในการแก้ปัญหา สังเกตทำที่การมีส่วนร่วม
๒. ให้กำลังใจชาวบ้าน แต่ไม่ตัดสินแทน ให้คำปรึกษา หรือให้ข้อมูลเพิ่มเติมเมื่อชาวบ้านมีปัญหา
๓. อำนวยความสะดวก ประสานงานกับฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง
๔. รวบรวมปัญหาและสรุปประเด็นที่คุยกันในแต่ละ
๕. เติมเต็มในส่วนที่ชาวบ้านขาด
๖. สร้างบรรยากาศประนีประนอมให้ชาวบ้านเคารพซึ่งกันและกัน
๗. พาชาวบ้านร่วมเวทีเรียนรู้มองให้รอบด้าน โดยดึงความรู้จากหลาย ๆ แหล่ง ทั้งความรู้ภายนอกและภายในชุมชนมาสังเคราะห์และ
๘. ประมวลความเห็นของเวที แล้วยกระดับการทำงานด้วยการใช้คำตามให้เกิดการร่วมคิด ร่วมทำ

๒) ด้านการเรียนรู้ของชุมชน

๑. ออกแบบกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสม ให้สอดคล้องกับเป้าหมาย และกลุ่มเป้าหมาย เช่น จัดสาขาวิชาการเนื้อหา จัดเวที กำหนดเวลา หัวข้อบทเรียน สังเคราะห์ความรู้ สรุปบทเรียน จัดฝึกอบรม ศึกษาดูงาน เป็นต้น
๒. สร้างบรรยากาศให้น่าเรียนรู้ โดยกระตุนให้ชาวบ้านพูดแลกเปลี่ยน ชี้แจงกันและกัน เช่น การละลายพฤติกรรมชาวบ้านในเวทีเรียนรู้ การคลุกคลีให้ได้ใจชาวบ้าน
  ๓. ต้องเป็นพี่เลี้ยง และครูผู้ให้ความรู้กับแกนนำและชาวบ้าน
  ๔. ต้องเป็นนักประสานงานกับหน่วยงานและบุคคลทั้งภายในและภายนอกชุมชน
๕. เป็นผู้สังเกตการณ์ และติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง เพื่อปรับกระบวนการเรียนรู้ให้ทันต่อปัญหาและความต้องการของชาวบ้าน

สำหรับแกนนำและวิทยากรกระบวนการ ท่านต้อง มุ่งทำให้สมาชิกชุมชนที่มีจิตสาธารณะได้เข้าร่วม

๑.๓ ผู้มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้

ผู้มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ คือ ผู้ที่มีส่วนในการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับคนในชุมชน ได้แก่ ส่วนราชการ (องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พัฒนาชุมชน เจ้าหน้าที่สาธารณสุข เกษตรอำเภอฯ) ภาคธุรกิจ (ธนาคาร บริษัท ห้างร้านฯ) วิชาการ (มหาวิทยาลัยในพื้นที่ โรงเรียน กศน. ผู้เชี่ยวชาญฯ) และประชาสังคม (สมาคม สภาองค์กรชุมชน ชุมชน มูลนิธิฯ) โดยทุกภาค ส่วนต่างมีเป้าหมายเพื่อช่วยยกระดับการเรียนรู้ของคนในชุมชน แต่อาจจะมีส่วนร่วมและให้ การสนับสนุนที่แตกต่างกัน เช่น สนับสนุนด้านงบประมาณ ให้อุปกรณ์ วัสดุ เครื่องใช้ สนับสนุนด้านบุคลากร สถานที่ เป็นต้น

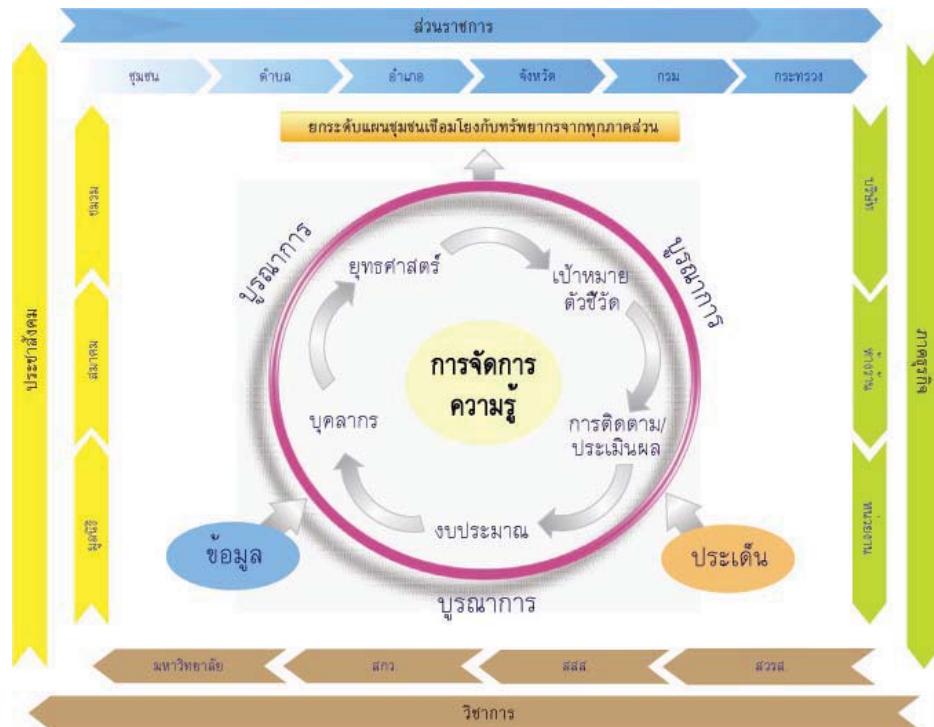
ผู้มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ สามารถจัดได้เป็น 2 กลุ่ม คือ คนภายในชุมชน และคนภายนอกชุมชน

คนภายในชุมชน ประกอบด้วย นายกองค์การบริหารส่วนตำบล สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แกนนำในพื้นที่ /ผู้นำไม่เป็นทางการ (ผู้นำธรรมชาติ) คือผู้นำที่มิได้มาจากมาทำงาน ปราษฐ์ชาวบ้าน ผู้รู้ เจ้าของภูมิปัญญาชาวบ้าน คณะกรรมการในชุมชน เช่น คณะกรรมการหมู่บ้าน คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านฯ หัวหน้าส่วนราชการและข้าราชการในสังกัดที่อยู่ในพื้นที่ เช่น ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล หัวหน้าส่วนโยธา หัวหน้าส่วนการคลัง ผู้อำนวยการโรงเรียน และครู ผู้อำนวยการโรงพยาบาลและเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ข้าราชการ เกษตรในชุมชน แกนนำกลุ่มกิจกรรม เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มแม่บ้านฯ ผู้นำทางจิตวิญญาณ เช่น เจ้าอาวาส พระสงฆ์ โตีศรู โตีอิหม่ามฯ ครอบครัว/ชาวบ้าน ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากปัญหานักจัดการความรู้ชุมชน

คนภายนอกชุมชน ประกอบด้วย นักพัฒนา เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้องที่รับผิดชอบโครงการ เช่น นักวิจัย NGO ภาคีเครือข่ายต่างๆ เช่น กระทรวง กรม จังหวัด มหาวิทยาลัย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกอ.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) มูลนิธิ สมาคม บริษัท ห้างร้านฯ

๒. ความสัมพันธ์

ความสัมพันธ์ เป็นกลไกหนึ่งที่ช่วยการขับเคลื่อนการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อ การ วางแผนชุมชน เมื่อชุมชนตั้งใจจะร่วมกันเรียนรู้และวางแผนชุมชน จึงต้องมีการจัดการกับ ความสัมพันธ์ของข้อมูลและคน เพื่อให้เกิดการนำข้อมูลมาวิเคราะห์และใช้วางแผน ไม่ใช่ต่างคนต่าง ทำ และมีการจัดการกับความสัมพันธ์ของข้อมูล ให้มีการเชื่อมโยงข้อมูลทุกเรื่องในชุมชนเท่าที่จะทำ ได้ โดยการจัดการความสัมพันธ์สามารถดำเนินการ “การจัดการความรู้” มาใช้เพื่อก่อให้เกิดการเรียนรู้ ระหว่างคณะทำงานในระดับชุมชน ตำบล อำเภอ หรือจังหวัด โดยเฉพาะในกระบวนการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ซึ่งเป็นขั้นสำคัญสำหรับการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับข้อมูล ประเด็นปัญหาและแนวทางการ พัฒนาชุมชนที่ต้องเชื่อมโยงทรัพยากรจากทุกภาคส่วนในลักษณะที่ต้องอาศัย ซึ่งกันและกันโดย “การคืนข้อมูล” ให้กับชาวบ้านเพื่อให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมทำ ร่วม ติดตามและประเมินผล ซึ่งถือเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญ และการได้รับงบประมาณสนับสนุนจาก จังหวัดของชุมชนนั้นจะต้องมีแผนชุมชนที่ได้รับการบรรจุไว้ในแผนพัฒนาขององค์กรบริหารส่วน ตำบล และแผนพัฒนาจังหวัด เนื่องจากการสนับสนุนของ ส่วนราชการจำเป็นต้องมีแผนงาน/ โครงการที่ชัดเจนจึงจะได้รับการสนับสนุน สำหรับภาคธุรกิจ วิชาการ และประชาสัมคม ชุมชน จำเป็นต้องศึกษานโยบาย เป้าหมาย และช่องทางการติดต่อประสานงานของแต่ละส่วน ทั้งนี้เพื่อ วิเคราะห์ถึงโอกาสที่ชุมชนจะได้รับการสนับสนุนในด้านใดได้บ้าง

ภาพที่ ๑ แสดงการจัดการความสัมพันธ์ในการขับเคลื่อนการจัดกระบวนการเรียนรู้ เพื่อวางแผนชุมชน

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการจัดการความสัมพันธ์

เป็นสิ่งที่ควรทำความเข้าใจกับประเด็นต่างๆ ในความสัมพันธ์ที่จะนำไปสู่การยกระดับของแผนชุมชนที่สามารถนำการทรัพยากร่องหน่วยงานต่างๆ ได้ เช่น มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

๑. ข้อมูล หมายถึง ข้อมูลด้านศักยภาพชุมชน รายรับ รายจ่าย เงินออมและหลักประกัน หนี้สิน และนัยซึ่งที่ดิน

๒. ประเด็น หมายถึง ประเด็นปัญหาร่วมของคนในชุมชนที่ต้องการให้เกิดการแก้ไขร่วมกัน

๓. การบูรณาการร่วมกัน หมายถึง การเชื่อมโยงยุทธศาสตร์ เป้าหมาย/ตัวชี้วัด การติดตาม/ประเมินผล ทรัพยากร งบประมาณ และบุคลากรของหน่วยงานภาครัฐ ภาคธุรกิจ ภาควิชาการ และภาคประชาชน ในการดำเนินงานของชุมชนในมิติต่างๆ ของการพัฒนาชุมชน

๔. การจัดการความรู้ หมายถึง การรวบรวมองค์ความรู้จากบุคคล ข้อมูล และเอกสาร ต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกชุมชนมาพัฒนาอย่างเป็นระบบ จนเป็นองค์ความรู้ที่สามารถนำไปพัฒนาการเรียนรู้ของตนเอง พัฒนาชุมชน และพัฒนาสังคมได้อย่างยั่งยืน

กี่มีการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (สำหรับวิทยากรและนักเรียน)

๕. ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง หมายถึง แกนนำ วิทยากรกระบวนการ ส่วนราชการ ภาคธุรกิจ วิชาการ ประชาสัมคม

สำหรับความสัมพันธ์แบ่งได้เป็นความสัมพันธ์ของคนที่เกี่ยวข้องทั้งหมด และความสัมพันธ์ของข้อมูล

๑. ความสัมพันธ์ของคนที่เกี่ยวข้องทั้งหมด จากคนที่เคยเกี่ยวข้องกันตามลักษณะทางภูมิศาสตร์ หรือเกี่ยวข้องกันเพราภาระหน้าที่ กล้ายเป็นคนที่รู้สึกถึงความเป็นพากเดียวกัน เพราะมีเป้าหมายร่วมกันที่จะเรียนรู้จากกันและกันเพื่อช่วยกันวางแผนชุมชน ทั้งนี้ความสัมพันธ์ ต้องมีความเอื้ออาทรต่อกัน พยายามทำกิจกรรมต่างๆร่วมกัน และมีการเรียนรู้จากกันและตลอดเวลา

๒. ความสัมพันธ์ของข้อมูล ข้อมูลของชุมชนมีความสำคัญมาก เพราะหากชุมชนขาด ข้อมูลหรือไม่ได้นำข้อมูลที่ตนเองมีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการวางแผนชุมชน การวางแผนชุมชนก็อาจไม่ช่วยให้ชุมชนแก้ปัญหาหรือเกิดการยกระดับชุมชนได้จริง

ชุมชนสามารถนำข้อมูลมาวิเคราะห์ให้เห็นประเดิมของการพัฒนาชุมชน โดยมีแกนนำ ชุมชน วิทยากรกระบวนการ และผู้มีส่วนร่วมทุกภาคส่วนช่วยกันผลักดันแผนชุมชนโดยมี การเชื่อมโยงยุทธศาสตร์ เป้าหมาย/ตัวชี้วัด การติดตาม/ประเมินผล ทรัพยากร งบประมาณ หรือ บุคลากร เพื่อความสอดคล้องในประเด็นดังกล่าวจะช่วยให้การส่งเสริม การสนับสนุนดังกล่าว สามารถทำได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยผลผลิตหรือผลลัพธ์ที่ได้จะสัมพันธ์กับเป้าหมายของแต่ละ ระดับของแต่ละหน่วยงาน

ในการจัดการความสัมพันธ์สามารถนำ “การจัดการความรู้” มาใช้เพื่อก่อให้เกิด การเรียนรู้ระหว่างคนที่ทำงานในระดับชุมชน ตำบล อำเภอ หรือจังหวัด โดยเฉพาะในกระบวนการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งเป็นขั้นสำคัญสำหรับการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับข้อมูล ประเด็นปัญหา และ แนวทางการพัฒนาชุมชนที่ต้องเชื่อมโยงทรัพยากรจากทุกภาคส่วนในลักษณะที่ต้องอาศัยซึ่งกัน และกันโดย “การคืนข้อมูล” ให้กับชาวบ้านเพื่อให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมคิด ร่วม วางแผน ร่วมทำ ร่วมติดตามและประเมินผล ซึ่งก็เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญ สำหรับ การได้รับงบประมาณสนับสนุนจากจังหวัดของชุมชนนั้นจะต้องมีแผนชุมชนที่ได้รับการบรรจุไว้ใน แผนพัฒนาขององค์กรบริหารส่วนตำบล และแผนพัฒนาจังหวัด เนื่องจากการสนับสนุนของส่วน ราชการจำเป็นต้องมีแผนงาน/โครงการที่ชัดเจนจึงจะได้รับการสนับสนุน สำหรับภาคธุรกิจ วิชาการ และประชาสัมคม ชุมชนจำเป็นต้องศึกษานโยบาย เป้าหมาย และช่องทางการติดต่อ ประสานงานของแต่ละส่วน ทั้งนี้เพื่อวิเคราะห์ถึงโอกาสที่ชุมชนจะได้รับการสนับสนุนอย่าง เห็นผล

วิธีการเชื่อมโยงทรัพยากรทุกภาคส่วนต้องทำอย่างไร

๑. จัดตั้งคณะกรรมการที่รับผิดชอบทุกระดับ ประกอบด้วย

๑.๑ คณะกรรมการจังหวัด ได้แก่ ผู้ว่าราชการ รองผู้ว่าราชการ หัวหน้าส่วนราชการ ในระดับจังหวัดต่างๆ นายแพทย์สาธารณสุขจังหวัด ผู้อำนวยการห้องเที่ยวและกีฬาจังหวัด เกษตรจังหวัด ปศุสัตว์จังหวัด ประมงจังหวัด หัวหน้าสำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย จังหวัด ทำหน้าที่สนับสนุน ส่งเสริม ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ และติดตามประเมินผล ในภาพรวมของจังหวัด

๑.๒ คณะกรรมการระดับอำเภอ ได้แก่ นายอำเภอ ปลัดอำเภอ เกษตรอำเภอ ปศุสัตว์ อำเภอ ประมงอำเภอ สาธารณสุขอำเภอ ตัวแทนจากภาคประชาชนสังคม ตัวแทนจากภาคประชาชน องค์กรภาคเอกชน มูลนิธิ สมาคม และชุมชนฯ ทำหน้าที่สนับสนุน ส่งเสริม ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ และติดตามประเมินผลในภาพรวมของอำเภอ

๑.๓ คณะกรรมการระดับตำบล ได้แก่ นายกองค์กรบริหารส่วนตำบล ปลัดองค์กร บริหารส่วนตำบล เกษตรตำบล เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน เจ้าหน้าที่rongพยาบาล ส่งเสริมสุขภาพตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แกนนำชาวบ้าน ประชุมชุมชน ตัวแทนจากภาค ประชาชนสังคม ตัวแทนจากภาคประชาชน องค์กรภาคเอกชน มูลนิธิ สมาคม และ ชุมชนฯ ทำหน้าที่ สนับสนุน ส่งเสริม ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ และติดตามประเมินผลในภาพรวมของ ตำบล

๑.๔ คณะกรรมการระดับหมู่บ้าน ประกอบด้วย

๑.๔.๑ อาสาตันแบบ คือ ผู้ที่จดบันทึกบัญชีครัวเรือนอยู่ก่อนที่จะเริ่มมี การนำ คู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชนไปใช้พื้นที่ เป็นต้นแบบให้กับอาสาสมัคร และคน ในชุมชนอื่นๆ

๑.๔.๒ นักจัดการความรู้ คือ อาสาสมัครที่มีการเริ่มต้นเรียนรู้จากการบันทึก บัญชีครัวเรือนจากอาสาตันแบบมีหน้าที่ออดความรู้ และเปลี่ยนเรียนรู้ นำความรู้ไปใช้ให้เกิด ประโยชน์ และมีการบำรุงรักษาความรู้เกี่ยวกับเทคนิคการจดบันทึกบัญชีครัวเรือน การวิเคราะห์ ข้อมูล การสรุปข้อมูล และการนำข้อมูลไปใช้ในการวางแผนจัดการตนเอง ชุมชน และตำบลต่อไป

๑.๔.๓ คนต้นแบบบัญชีครัวเรือน คือ ผู้ที่อาสาทำบัญชีครัวเรือนอย่างต่อเนื่อง จนสามารถถกลายเป็นต้นแบบของการจัดการตนเอง ครอบครัว และชุมชน

๒. เปิดรับอาสาสมัครปฏิบัติงานในพื้นที่ เพื่อทำให้เกิดการขับเคลื่อนอย่างเป็นรูปธรรม ได้แก่ อาสาต้นแบบ และ นักบัญชีครัวเรือนอาสา

๓. จัดทำข้อมูลที่สามารถสะท้อนความจริงของชุมชน ที่กำลังประสบอยู่ ทำให้มองเห็นถึงปัญหา สาเหตุ ของปัญหาให้เกิดขึ้นกับคนในชุมชน เช่น ข้อมูลความจำเป็นขั้นพื้นฐาน ข้อมูลด้านสุขภาพ ข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อม ข้อมูลด้านศิลปวัฒนธรรม ข้อมูลชุมชนจากการประเมินรายรับ รายจ่าย ทรัพย์สิน หนี้สิน ฯลฯ

๔. จัดทำแผนงาน/โครงการเพื่อแก้ปัญหาชุมชนโดยเชื่อมโยงกับกระบวนการระดับท้องถิ่น อำเภอ จังหวัด และภูมิภาค เพื่อประสานความร่วมมือระหว่างชุมชน ท้องถิ่น เพื่อ เชื่อมโยงข้อมูลระหว่างกันในด้านยุทธศาสตร์ เป้าหมาย/ตัวชี้วัด การติดตามประเมินผล ทรัพยากร งบประมาณ และบุคลากร และทำให้เกิดการตัดสินใจเลือกแนวทางการแก้ปัญหา ไปในทิศทางเดียวกันทั้งชุมชน ซึ่งการประสานงานมี ๓ ระดับ ได้แก่

๔.๑ ระดับท้องถิ่น (อบต./เทศบาล) และท้องที่ (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน) ชุมชนสามารถเสนอแผนดำเนินการที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลบัญชีครัวเรือนโดยชุมชนเป็นผู้จัดทำร่วมกัน โดยขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จากนั้นผลักดันแผนชุมชนให้เป็นแผนท้องถิ่น โดยแผนชุมชนจะต้องมีความชัดเจน แสดงสถานการณ์ความรุนแรงของปัญหา เพื่อให้ผู้นำท้องถิ่นเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาท้องถิ่นตนเอง

๔.๒ ระดับอำเภอ และจังหวัด ประสานความร่วมมือในระดับอำเภอ เชื่อมโยงข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลบัญชีครัวเรือนมากำหนดเป็นยุทธศาสตร์ เป้าหมาย/ตัวชี้วัดของจังหวัด โดยมีระบบติดตามประเมินผลที่เป็นรูปธรรม ทำให้เกิดการเชื่อมโยงทรัพยากร งบประมาณ และบุคลากรในระดับจังหวัด อำเภอ ตำบล และชุมชน

๔.๓ ระดับภูมิภาค เป็นระดับที่ประสานงานความร่วมมือในระดับจังหวัดโดยประสานกับหน่วยงานในสังกัดของกรม กระทรวง โดยเฉพาะผู้บริหารของหน่วยงานในสังกัดกรม กระทรวงจะต้องเป็นคนดำเนินการระดับจังหวัดที่เข้าใจสถานการณ์ปัญหา ข้อมูลด้านต่างๆ ของชุมชนเพื่อเชื่อมโยงข้อมูลเชิงประเด็นของชุมชนที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลบัญชีครัวเรือน ยกระดับสู่การเป็นยุทธศาสตร์ เป้าหมาย/ตัวชี้วัดของกรม กระทรวง ในลักษณะของการทำโครงการนำร่อง โครงการต้นแบบ โดยมีระบบติดตามประเมินผลที่สร้างผลผลิตและผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรมนำไปสู่การเชื่อมโยงทรัพยากร งบประมาณและบุคลากรระดับกรม กระทรวง รวมไปถึงจังหวัด อำเภอ ตำบล และชุมชน เพื่อผลักดันประเด็นปัญหาร่วมในวาระแห่งชาติได้

๕. สร้างความสัมพันธ์จากการกระบวนการเรียนรู้อย่างชุมชน ตำบล อำเภอ จังหวัด กรม และกระทรวง แบ่งออกเป็น ๒ รูปแบบ ได้แก่

๕.๑ ความสัมพันธ์แนวตั้ง มีการเปลี่ยนจากการมอนนโยบายของส่วนกลางเป็น การทำแผนชุมชนที่เกิดจากข้อมูลของชุมชนที่มีการเรียนรู้ร่วมกัน มีการขยายผลไปสู่ภาคี เครือข่าย มีการออกแบบกระบวนการเรียนรู้โดยอย่างเหมาะสม สามารถสร้างความสมานฉันท์ ลด ความขัดแย้งทางการเมืองในระดับท้องถิ่น

๕.๒ ความสัมพันธ์แนวราบ เป็นความสัมพันธ์แนวที่เพื่อน ประกอบด้วย

๕.๒.๑ สร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนภายในชุมชนเดียวกัน เพื่อให้เกิด การ แก้ปัญหาอย่างมีเหตุมีผล มีความเป็นกันเอง ทำให้เกิดความเชื่อใจซึ่งกันและกัน กลับปรับทุกข์กับ คนอื่น มีความสัมพันธ์ระหว่างคนหลายวัย จนนำไปสู่ความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน

๕.๒.๒ สร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับชุมชน เพื่อให้คนในชุมชน เกิดความ เข้าใจสถานการณ์ความจริงที่กำลังเผชิญอยู่ สะท้อนถึงปัญหา สาเหตุ และแนวทางในการลดความ ขัดแย้ง นำไปสู่การตัดสินใจร่วมกัน

๕.๒.๓ สร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับท้องถิ่น ภูมิภาค เพื่อให้มีการปรับ กระบวนการคิดในการทำงานอย่างมีส่วนร่วม เกิดความยอมรับซึ่งกันและกันระหว่างภาครัฐและ ชาวบ้าน และนำไปสู่การนำข้อมูลของชุมชนไปใช้ในการกำหนดนโยบายการพัฒนาชุมชน ของ หน่วยงานภาครัฐต่อไป

๕.๒.๔ สร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับหน่วยงาน เพื่อให้เกิดการบูรณาการ ดำเนินงานระหว่างชุมชนกับหน่วยงานในภาคต่างๆ เช่น ภาครัฐกิจ วิชาการ และประชาสัมคม ทำ ให้เกิดการทำงานอย่างมีส่วนร่วมผ่านกระบวนการเรียนรู้โดยใช้ข้อมูลเป็นฐานของการพัฒนา ชุมชนร่วมกัน จากเดิมโจทย์ของการพัฒนาจากหน่วยงานที่เข้ามาในชุมชนส่วนใหญ่เกิดจาก ความต้องการของหน่วยงานเป็นที่ผู้กำหนดว่าต้องการทำอะไรให้กับชุมชน แต่เมื่อเกิด กระบวนการเรียนรู้โดยชุมชนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันกับหน่วยงานก็จะทำให้แนวทางใน การ ทำงานร่วมกันหันกลับมาอยู่ปัญหาของชุมชนเป็นฐานของการพัฒนา

๕.๒.๕ สร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับทรัพยากร เพื่อให้เกิด การ ปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เกิดความตระหนักรถึงความสำคัญของความรู้ที่อยู่ในตัวคน/ตำบล ประสบการณ์/ภูมิปัญญา/ทักษะฝีมือ ที่จะจัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน มีการรวมร่วม จัดเก็บและ พัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดศูนย์ต้นแบบที่สามารถนำไปทำเช่นกันได้ โดยมีคนต้นแบบเป็น ตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จ ทำให้คนอื่นอยากทำตาม

การจัดการความสัมพันธ์อาศัยข้อมูลและประเด็นปัญหาของชุมชนเป็นจุดเริ่มต้นแห่ง การ เรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชน ส่วนราชการ ภาครัฐกิจ วิชาการ และประชาสัมคม โดยมีเป้าหมาย ร่วมกันคือ การแก้ปัญหาของชุมชน รวมถึงการยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชนให้ดีขึ้นอย่าง

ต่อเนื่อง เนื่องจากในอดีตการแก้ปัญหาเป็นลักษณะของต่างคนต่างทำรูปแบบดังกล่าวทำให้เกิด ความสับสน ซ้ำซ้อนในด้านงบประมาณ หรือบุคลากรที่รับผิดชอบ หากการดำเนินงานในการ พัฒนาชุมชนสามารถจัดการความสัมพันธ์กับทุกภาคส่วนได้อย่างลงตัว สิ่งเหล่านี้ล้วนส่งผลให้ บรรลุเป้าหมายในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลนั่นเอง

๓. การจัดการความรู้

การจัดการความรู้ (Knowledge Management) คือ การดำเนินการจัดการความรู้ใน ระดับบุคคล กลุ่ม และชุมชนเพื่อมุ่งให้คนสามารถถอดความรู้ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ นำความรู้ไปใช้ และบำรุงรักษาความรู้ที่มีคุณค่าของชุมชนอันนำไปสู่การประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาตนเอง พัฒนา ชุมชน และพัฒนาสังคม โดยมุ่งสร้างนวัตกรรมที่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับชุมชน โดยการ จัดการความรู้ (KU – KM Model) นั้นสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชน ซึ่งมี ๔ ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ การถอดความรู้ (Knowledge-Capture)

การถอดความรู้ หมายถึง วิธีการในการรวบรวมความรู้ ประสบการณ์ที่จำเป็น ในการ ดำเนินงานภายในชุมชนจากผู้เชี่ยวชาญทั้งภายใน-ภายนอกชุมชน เช่น ประชญาชานบ้าน หมู่บ้าน ผู้นำชุมชน เป็นต้น

ขั้นตอนที่ ๒ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Knowledge Sharing)

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการ หรือกิจกรรมที่สร้างให้เกิดความสัมพันธ์ อันก่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจระหว่างผู้เข้าร่วมกิจกรรมในการเรียนรู้ โดยกระบวนการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้มีหลักที่สำคัญคือ การให้ความรู้ที่เหมาะสมกับคนและเวลา

ขั้นตอนที่ ๓ การนำความรู้ไปใช้ (Knowledge Reuse)

การนำความรู้ไปใช้ หมายถึง ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้นำความรู้ที่ได้จากการถอดความรู้ ใช้ในการปฏิบัติงานของตนเองอย่างต่อเนื่องในชุมชน โดยสามารถปรับเปลี่ยน (Adapt) ประยุกต์ (Apply) และบูรณาการ (Integrated) ความรู้ ทุกชีวี ประสบการณ์เดิมมาพัฒนาเป็นแนวคิด เทคนิค และวิธีการใหม่ๆ ที่สามารถพัฒนาการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงขึ้น และการนำความรู้ไปใช้ซ้ำแล้วซ้ำอีกทั้งนี้เพื่อให้เกิดการประเมินผลว่าความรู้ดังกล่าวสามารถ นำไปใช้ให้เกิดผลได้อย่างแท้จริง หรือระหว่างที่นำไปใช้เกิดปัญหา อุปสรรคใดบ้าง สิ่งเหล่านี้ ส่วน ส่งผลทำให้เกิดการพัฒนาองค์ความรู้ดังกล่าวอย่างต่อเนื่องในขั้นต่อไป

ขั้นตอนที่ ๔ การบำรุงรักษาความรู้ (Knowledge Maintenance)

การบำรุงรักษาความรู้ หมายถึง กระบวนการทบทวน ความถูกต้อง ความทันสมัยของความรู้ก่อนที่จะนำไปใช้ในระบบฐานความรู้ (Knowledge Base) ของชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความรู้จากความสำเร็จ (Best Practice) เทคนิควิธีการ (Know-How) ในการแก้ปัญหาต่างๆ ใน การดำเนินงาน ภูมิปัญญาและความรู้ต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชน เพราะสิ่งเหล่านี้สามารถพัฒนาได้ จน กลายเป็นภูมิปัญญา (Wisdom) ของชุมชนได้ ตั้งนั้นชุมชนจำเป็นต้องมีการนำองค์ความรู้ตั้งกล่าว ไปทดลองใช้จริง หากมีการนำไปใช้แล้วพบปัญหา หรือผลที่เกิดขึ้นไม่เป็นไปตามเจ้าของความรู้ สิ่งเหล่านี้ถือเป็นการตรวจสอบความถูกต้องก่อนจะนำองค์ความรู้ดังกล่าวไปเผยแพร่ให้กับ ชาวบ้านหรือชุมชนอื่นที่ต้องการนำไปประยุกต์ใช้ต่อไป

๔. การสร้างบรรยายการแห่งการเรียนรู้ภายในชุมชน (จุดประกายความคิด)

การสร้างบรรยายการแห่งการเรียนรู้เป็นการทำให้เกิด “ไฟแห่งการเรียนรู้” ของ กลุ่มเป้าหมายอันจะนำไปสู่กระบวนการฝึกอบรมคุ้กคายภาพเพื่อการวางแผนชุมชน โดยเน้น การ สร้างความเข้าใจว่า ทำในชุมชนจึงต้องเรียนรู้และทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างไร การ สร้างบรรยายการสอนการเรียนรู้ยังช่วยส่งเสริมให้เกิดการจุดประกายความรู้ที่ชุมชนมีอยู่ในตนเองนำ ออกมาระบบที่เปลี่ยน ประกอบด้วย ๒ ส่วน หลัก ได้แก่ ๑) การสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการเรียนรู้ และ ๒) การสร้างสภาพแวดล้อมและบรรยายการที่เอื้อต่อการเรียนรู้

๔.๑ การสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการเรียนรู้

การสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการเรียนรู้เพื่อให้สมาชิกของชุมชนได้ทราบว่าในการ วางแผนชุมชนเพื่อแก้ปัญหาหรือเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตนั้นตนเองต้องมีส่วนในการเรียนรู้ ต้องมี บทบาทหน้าที่ ต้องร่วมกิจกรรมการเรียนรู้อะไรบ้าง ใน การสร้างความเข้าใจนี้ แกนนำและ/หรือ วิทยากรกระบวนการต้องชี้แจงถึงความสำคัญ และเป้าหมายของการเรียนรู้ให้ทุกคนเข้าใจ

ความสำคัญของการเรียนรู้

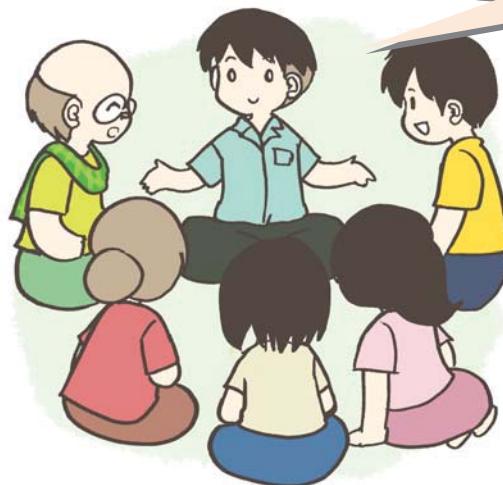
เป็นกระบวนการที่จัดขึ้นในชุมชนโดยชุมชน ซึ่งนำไปสู่การสร้างคนจากการเรียนรู้จาก กันและกัน ไม่ใช่เพื่อการแก้ปัญหาของชุมชนแต่เพียงอย่างเดียว แก้ปัญหาได้แล้วก็จบ แต่ชุมชน ต้องเห็นความสำคัญของตนเอง ของสมาชิก ของญาติพี่น้อง ของเพื่อนบ้านทุกคน และให้ ความ ร่วมมือกันในการเรียนรู้ประสบการณ์ของกันและกันเพื่อนำไปสู่การวางแผนชุมชนที่ช่วยแก้ปัญหา อย่างยั่งยืน

เป้าหมายการเรียนรู้ของชุมชน

เป้าหมายการเรียนรู้ของชุมชน เพื่อทำให้สมาชิกทุกคน

๑. ตระหนักต่อปัญหาของชุมชน โดยเน้นให้คนในชุมชนสามารถคิดได้ ทำได้ และแก้ไขปัญหาได้ด้วยตนเอง
๒. สามารถเกิดการเรียนรู้ และการต่อยอดการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ตลอดเวลาของ การดำเนินชีวิตในชุมชน
๓. ชุมชนสามารถปรับตัวและเชื่อมต่อกับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม โดยอาศัยข้อมูล ความรู้ และประสบการณ์ของสมาชิกในชุมชนและนอกชุมชน

ในการสร้างความเข้าใจ กลุ่มผู้ร่วมกิจกรรมควรมีส่วนร่วมในการกำหนดแผนการดำเนินงานที่ชัดเจน จะทำให้ทุกคนมีความรู้ความเข้าใจ และสามารถเห็นขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมทุกขั้นตอน

๔.๒ การสร้างสภาพแวดล้อมและบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ มีเทคนิคต่างๆ ดังนี้

๑. เทคนิคการจัดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

- ๑.๑ การจัดเวทีต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน เช่น ไม่นัดประชุมในช่วงที่มีการละหมาด หรือจัดในช่วงเก็บเกี่ยว เป็นต้น

๑.๒ ควรใช้เทคนิคต่าง ๆ ในการช่วยระดมความคิดเห็น เช่น บัตรคำ แผนที่ความคิด เครื่องมือวิเคราะห์ชุมชน หรือแผนผังทางสังคม (Social Mapping) เช่นปฏิทิน แผนที่ผู้รู้ แผนที่ถูกต้อง ซึ่งช่วยให้เห็นภาพรวม เห็นวิธีชีวิต วิธีการผลิตของชุมชน วิธีการรับรู้ ข้อมูลระดับครัวเรือนที่ทำให้รู้จักตัวเอง ข้อรับดับชุมชนก็ทำให้รู้จักชุมชน

๑.๒.๑ กรณีช้าบ้านที่เข้าร่วมที่ไม่เปิดรับที่จะแลกเปลี่ยน อาจใช้เทคนิค ดังนี้

๑) ชี้ทิศทางของการแลกเปลี่ยนให้เข้าใจร่วมกัน และชี้ให้เห็นว่าแต่ละคนมีความสำคัญ มีศักยภาพ และไม่ควรใช้วิธีส่งตัวแทนเพื่อแสดงความคิดเห็น

๒) ใช้เทคนิคการสนทนา เช่น กำหนดเป็นกิจกรรมถือปากกา คันนั้นมีสิทธิพูด

๓) กรณีผู้เข้าร่วมเรียนรู้มีอุดมการณ์เป็นมาก เช่น สายพระ สายแพทย์แผนไทย สาย NGO เป็นต้น วิทยากรกระบวนการต้องให้ผู้เข้าร่วมนั้นได้แสดงออกในสิ่งที่เข้าเชื่อ ห้ามปิดกันโอกาส แต่ใช้กลวิธีที่ไม่ให้ใช้เวลาคนอื่น อาจใช้การแบ่งกลุ่ม ๕-๕ คน แจ้งเวลา และทุกคนต้องได้แสดงความคิดเห็น เป็นต้น

๔) เนื่องจากวัฒนธรรมของสังคมไทยเมื่อมีข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ร่วมอยู่ในกลุ่มแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ชั้นผู้น้อยจะไม่กล้าแสดงความคิดเห็น ดังนั้นวิทยากรกระบวนการพึงระวังการจัดกลุ่ม เพื่อแสดงความคิดเห็น

๕) บางครั้งวิทยากรกระบวนการสามารถได้ข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงจากกิจกรรมที่ไม่เป็นทางการมากกว่าจากห้องประชุมหรือเวทีประชามม กิจกรรมอย่างไม่เป็นทาง การ เช่น ระหว่างการรับประทานอาหาร การคุยในห้องนอน ห้องน้ำ

๖) ควรส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนได้มีโอกาสเข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้ เพราะบางครั้งความของเด็กจะช่วยกระตุ้นให้ผู้ใหญ่ได้คิด และควรจัดกิจกรรมให้เด็กได้ทำร่วมด้วย โดยมีที่ปรึกษาในชุมชน เช่น ครู เป็นต้น

๗) บางเรื่องที่คุยกันในเวทีเรียนรู้ไม่จำเป็นต้องเร่งตัดสิน วิทยากรกระบวนการควรทำหน้าที่บอกว่าไม่จำเป็นต้องได้ข้อสรุป เพราะข้อมูลไม่เพียงพอ เพื่อให้ผู้เสนอประเด็นไม่รู้สึกว่าเสียหน้าดังนั้นวิทยากรกระบวนการพึงระวังระวังในการจัดกลุ่ม เพื่อแสดง ความคิดเห็น

๘) ควรส่งเสริมให้เด็ก เยาวชน และชาวบ้านจดบันทึกบัญชีครัวเรือนโดยเฉพาะการจดบันทึกต้นทุนในการประกอบอาชีพในและนอกภาคการเกษตรอย่างละเอียด

๙) การทำบัญชีครัวเรือนทำให้เกิดการแก้ปัญหาเชิงประเด็น โดยทุกหน่วยงานได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในการหาแนวทางในการแก้ปัญหา

๑๐) ควรมีเวทีในการนำเสนอผลงานของคนในชุมชน เพื่อเป็นพื้นที่ ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของชุมชน

๑๑) ความมุ่งมั่นทำงานกล่างทำหน้าที่สรุปผล และเชิญแกนนำเข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันทั้งในและนอกชุมชน

๑๒) มีพื้นที่ สถานที่และโอกาสให้ชาวบ้านได้พูดคุย แสดงความคิดเห็นร่วมกันมากกว่าจะต้องไปฟังคนอื่นพูดอย่างเดียว

๑๓) สร้างวัฒนธรรมการทำงานกลุ่ม โดยไม่ให้คนฝากรงานแทนกัน เพราะจะทำคนให้ห่างจากกลุ่ม เนื่องจากคนแทนไม่สามารถตอบแทนเจ้าของเรื่องได้ทั้งหมด

๑๔) สร้างวัฒนธรรมการเอาแรงในการทำงานทุกมิติ เนื่องจากจะทำให้ทุกคนให้ความสำคัญในการร่วมแรง ร่วมใจในการทำงานร่วมกันของคนในชุมชน

๑๕) มีศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนจะอยู่ในพื้นที่จริงเพื่อเป็นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ สำหรับคนภายในและภายนอก เช่น ถ้าจะคุยเรื่องยาฯ ไปที่บ้านยาฯ ไป

๑๖) มีกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้และทำให้ชาวบ้านสามารถพึ่งตนเองได้ เช่น การทดลองเลี้ยงกบในบ่อซีเมนต์เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครัวเรือนในชุมชนไม่เรียง จังหวัดนครศรีธรรมราช

๑๗) ใช้เวลาหรือศาสนสถานเป็นแหล่งเรียนรู้ของคนในชุมชน เช่น มัสยิด วัด

๑๘) สร้างแรงจูงใจในการทำให้คนอยากรเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในการพัฒนาชุมชน เช่น ใช้สติ๊กเกอร์ระดับความคิดว่า “เงินกู้ค่อยๆ ใช้ ถ้าปล่อยไว้เดียวจะบาน”, “ลดรายจ่ายลงหน่อย จะค่อย省”， “ประดูดงไม่เปิด ระวังเตลิดไปใหญ่”， “เพิ่มรายได้อีกหน่อย เดียวเก็บค่อย省”

๒. เทคนิคการจัดเวลาที่ของแกนนำและวิทยากรกระบวนการ

๒.๑ ความต้องการที่ไม่ค่อยพูดในเวที อาจใช้วิธีการชี้ให้พูดเรียกชื่อ การใช้บัตรคำ หรือการให้เขียนแทนการพูด ซึ่งต้องพิจารณาเลือกใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์และบุคคล

๒.๒ ไม่ควรจัดเวลาที่หลายเวลาที่ซ้ำซ้อนกัน ควรใช้เวลาที่สมาชิกมีอยู่แล้วและเสริมกระบวนการเรียนรู้เข้าไป เพื่อไม่ให้สมาชิกรู้สึกว่าเป็นภาระ

๒.๓ เครื่องมือที่ใช้สื่อกับสมาชิกควรจัดเตรียมให้ง่ายที่สุด เช่น กระดาษหนึ่งแผ่นก็สามารถจัดกิจกรรมได้

๒.๔ ควรใช้คำพูดง่ายๆ เพื่อสื่อสารกับสมาชิก หรืออธิบายเพิ่มเติมในคำศัพท์ที่สมาชิกไม่คุ้นเคย

๒.๕ เชิญชวนให้สมาชิกให้ความร่วมมือกับภาครัฐในการทำกิจกรรมต่างๆ โดยเชื่อมโยงให้เห็นประโยชน์ที่เป็นรูปธรรมที่จะเกิดขึ้นกับสมาชิก เช่น ต้องการให้ชาวบ้านปลูกต้นไม้ในเขตนา กุ้งที่ไม่ได้ใช้งาน ก็ต้องซึ่งแจ้งว่าการปลูกต้นไม้จะทำให้ปริมาณสัตว์น้ำในพื้นที่เพิ่มขึ้น เป็นต้น

๒.๖ จัดเวทีมีการเชิญเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐระดับสูงร่วมงาน เช่น นายอำเภอเข้าร่วมจะทำให้ชาวบ้านสนใจมาเข้าร่วมประชุมจำนวนมากขึ้น

๒.๗ ต้องสามารถวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในและความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นในการดำเนินกิจกรรม การทำกลุ่มอาชีพ การรวมหุ้นเพรารถ้าล้มก็จะเจ็บไม่มาก ในการณ์ที่สามารถสร้างรายได้กำไรจากกลุ่มอาชีพในช่วงแรกให้นำเงินไปคืนหุ้นก่อนที่จะนำไปปันผล โดย การสนับสนุนส่งเสริมความรู้ที่จำเป็นในการทำกลุ่มอาชีพ เช่น กลุ่มไวน์ จะต้องมีความรู้เกี่ยวกับการทำไวน์ การตลาด และการกินไวน์ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเข้าใจทั้งระบบของการทำไวน์

๒.๘ ต้องตั้งความและพยายามหาคำตอบให้กับตนเองอยู่เสมอ โดยมีการคืนข้อมูลไปยังชุมชน และมีความอดทนในการรอดูผลของการปรับเปลี่ยนของคนในชุมชน

๒.๙ ให้ผู้นำหมู่บ้านเข้าร่วมประชุมประจำเดือนเพื่อเป็นการกระตุ้นการทำบัญชีครัวเรือนของคนในชุมชน พิจารณาปัญหาจากความต้องการข้อมูลจาก จปฐ. ควบคู่กับบัญชีครัวเรือน โดยวิเคราะห์ตัวชี้วัดที่ตกเกณฑ์เนื่องจากจะได้ค้นหาสาเหตุและแนวทางการแก้ไขในปัญหา

๒.๑๐ ให้แกนนำหมู่บ้านไปอธิบายให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญ เพื่อแก้ปัญหาว่าจะลดรายจ่ายได้หรือไม่อย่างไร

๒.๑๑ แกนนำควรทำตัวเป็นธุระให้ความช่วยเหลือเวลาชาวบ้านมีธุระเดือดร้อนมาอย่างทันท่วงที เช่น การมาหาหมอยื่งพยาบาลสุขภาพตำบลไม่ได้มีปัญหาเรื่องสุขภาพแต่มาปรึกษาเรื่องอื่น

๒.๑๒ ยกย่องชมเชยผู้รู้ ประชญ์ชาวบ้านในการถ่ายทอดภูมิปัญญาของตนสู่ผู้อื่น

๒.๑๓ ใช้การเรียนรู้เพื่อชีวิตดึงดูดความสนใจจากเยาวชน โดยมีการจัดการสอนภาษาตามลัญ การสอนศาสนาอิสลามให้กับผู้ที่สนใจ สำหรับชุมชนอิสลาม

๒.๑๔ ฝึกทักษะการจดบันทึกข้อมูล ความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในชุมชน เพื่อใช้ประกอบในการวิเคราะห์ชุมชนและนำไปสู่การวางแผนชุมชนต่อไป

๓. เทคนิคการจุดประกายความคิดของคนในชุมชน

การจุดประกายความรู้เป็นส่วนหนึ่งของการคืนข้อมูล คือ กระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้เกิดความเป็นเจ้าของ มีจิตสำนึก และสร้างการมีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อสาธารณะของชุมชน การใช้ความเพื่อกระตุ้นให้ชาวบ้านคิดว่าตนเอง เป็นต้นเหตุของปัญหาและการแก้ปัญหานี้จะต้องทำด้วยตนเองหรือชุมชนต้องร่วมกันแก้ปัญหา ตัวอย่างคำาณที่ใช้

- “รัฐบาลแก้ปัญหานี้ได้หรือไม่ ถ้าไม่ได้พวกราจะทำอะไรต่อไป”
- “ทำงานเองแต่ทำไมต้องซื้อข้าวกิน”
- “ทำอย่างไรให้ลดค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับยอดรายจ่ายสูงในชุมชนได้”
- “ทำไมรายจ่ายซื้อผลไม้สูง ในขณะที่พื้นที่สามารถปลูกได้”

๔. การตีความจากข้อมูลให้เห็นภาพรวมของปัญหาในชุมชน

๔.๑ การคาดการณ์ปัญหาของกลุ่มเล็กให้กล้ายเป็นภาพรวมที่ทำให้ทุกคนตระหนักรถึงความสำคัญของปัญหา ๑๐ หลังการเรียนยังเป็นขนาดนี้ ถ้าทั้งหมู่บ้านจะขนาดไหน ตัวอย่างเช่น รายจ่ายค่ายาฆ่าแมลง สารเคมีในภาพรวมการเกษตรสูง

๔.๒ การวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาแล้วหาแนวทางในการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบคร่าวงจร ตัวอย่างเช่น “การประกอบอาชีพเสริมหลังฤดูเก็บเกี่ยว” จะต้องมีการวิเคราะห์สภาพพื้นที่ที่เอื้อต่อการเพาะปลูกหลังฤดูเก็บเกี่ยว จำนวนแรงงานในครัวเรือน และปริมาณน้ำเพียงพอต่อการเพาะปลูกหรือไม่ เป็นต้น เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการวางแผนการสร้างอาชีพเสริมนอกฤดูการ

๔.๓ การสรุปข้อมูลที่ทำให้เห็นภาพย่ออยและภาพรวมของการดำเนินงานทั้งหมด สิ่งเหล่านี้จะทำให้เกิดความความเข้าใจของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ตัวอย่างเช่นภาพรวมรายรับ-รายจ่ายแยกตามหมวดของทั้งตำบล

๕. การใช้ความผิดพลาดตอกย้ำวิธีคิดให้เกิดเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ตัวอย่างเช่น คนที่กินเหล้าประஸบอุบัติเหตุแล้วมารักษาที่ รพ.สต. จะมีเจ้าหน้าที่ซึ่งชาวบ้านเชื่อถือค่อยตอกย้ำวิธีคิด ด้วยคำว่า “เพราะไปสาบานด้วยกันแล้วถึงได้เป็นแบบนี้” พอชาวบ้านรู้จะนำไปบอกต่อให้คนอื่นกลัวว่าคนที่สาบานแล้วไม่ทำตามจะทำให้เจ็บป่วย

๖. ใช้การผูกเรื่องที่ต้องการพัฒนา กับความเชื่อของคนในชุมชน ตัวอย่างเช่น การให้เจ้าครรภ์ (ร่างทรง) เป็นผู้สื่อสารกับผู้พ่อปู่และบอกกับผู้เข้าร่วมพิธีเกี่ยวกับ การป้องกันการระบาดของโรคไข้เลือดออก

๗. การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบเพื่อค้นหาทางเลือกทางแทนที่เหมาะสม ตัวอย่างเช่น วิเคราะห์จากรายจ่ายสูงของค่ายาแผนปัจจุบัน และนำข้อมูลที่เป็นทางเลือกเพื่อทดแทนรายจ่ายดังกล่าว โดยการใช้สมุนไพรรักษาแทนยาแผนปัจจุบัน สามารถวิเคราะห์ให้เห็นถึงการลดรายจ่ายและความสามารถในการพึงตนเองได้ถ้าหากมีสมุนไพรอยู่ในพื้นที่ เช่น พืชทະลาย โจรแก้ อาการเจ็บคอแทนยาปฏิชีวนะ มะขามป้อมช่วยละลายเสมหะแทนยาละลายเสมหะ เป็นต้น

๘. การสร้างเป้าหมายเพื่อรับผลประโยชน์ร่วมกันของคนในชุมชน ตัวอย่างเช่น “อยากให้ชุมชนกินอาหารที่มีราคาถูก และพวกราจะทำอย่างไร”, “การช่วยกันดูแลและป้องกันป่าชายเลนถูกทำลายของชุมชนบ้านหัวทาง จ.สตูล”

๙. การใช้เด็กเป็นตัวสร้างกระบวนการคิดและสังท้อนปัญหาของชุมชน
ตัวอย่างเช่น

- “ใช้มุมมองของเด็กเพื่อสังท้อนปัญหาของชุมชน”
- “ให้เยาวชนควบคุมรายจ่ายด้วยตัวเอง ซึ่งจะทำให้เขารู้ว่าอะไรไม่ควรจ่าย เช่น เกมส์”
- “ควรให้เด็กเป็นตัวกระตุ้นพ่อ-แม่ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการลด ละ เลิก อบายมุข”
- “สร้างวัฒนธรรมการทำบัญชีครัวเรือนให้กับเด็กภายในชุมชน”

๑๐. การส่งเสริมกระบวนการคิดและการทำ ไม่ใช่ไม่ให้เข้าคิด ไม่ให้เข้าทำ เพราะการเรียนรู้จะเกิดขึ้นไม่ได้หากมีการคิดด้วยตนเอง และเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง ดังคำสุภาษณ์ที่ว่า “ศิษย์คนสอน ไม่เท่าหนึ่งคนทำ”

๑๑. การตรวจสอบว่าข้อมูลมีความน่าเชื่อถือมากน้อยเพียงไร โดยการถามทางอ้อม เช่น ทั้งหมู่บ้านมีมอเตอร์ไซค์ประมาณกี่คันก็จะทำให้ทราบ ว่าในหนึ่งวันใช้น้ำมันเท่าไหร่ก็สามารถสรุปรายปีได้ ผลิตยางได้วันละเท่าไหร่ใน 1 ไร่ก็จะทำให้ทราบว่าทั้งปีได้ประมาณเท่าไหร่ เนื่องจากบางครั้งขี้เกียจจดบัญชีครัวเรือน

๑๒. การกำหนดค่าเงินให้กับทรัพย์สินที่มี เช่น จำนวนปลาในบ่อ, ผักที่แลกกับบ้านอื่น สามารถตีเป็นค่าเงินได้ ทั้งนี้เพื่อทำให้ครัวเรือนมองเห็นรายรับ-รายจ่ายตลอดเวลา เนื่องจากหลายครัวเรือนมองว่ามีแต่รายจ่ายไม่มีรายรับ

๑๓. การให้เห็นตัวอย่างความรู้ในการแก้ปัญหาชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น วีดีโอ การจัดการน้ำ

๑๔. การทำให้การนำเสนอของคนในชุมชนถือเป็นช่วงเวลาที่ทุกคนเกิด ความภาคภูมิใจในสิ่งที่ตนนำเสนอ เช่น ในเวทีวิชาการชาวบ้านต่ำบ้านบัว ชาวบ้านจะมีโอกาสเพียงครั้งเดียวในชีวิตในการนำเสนอจนกว่าจะครบคนในหมู่บ้าน ซึ่งทำให้เกิดความภาคภูมิใจกับคนนำเสนอ

๑๕. การสร้างกระบวนการให้คนตระหนักรถึงความสำคัญในการเสียผลประโยชน์จากการไม่เข้าร่วมการเรียนรู้ เช่น การตัดสิทธิ์ด้านสวัสดิการต่างๆ ที่สมาชิกในชุมชนจะได้รับ หากไม่เข้าร่วมกิจกรรม หรือถ้ากลุ่มผู้สูงอายุไม่เข้าร่วมประชุมแผนตำบลลึกทำให้โครงการเหล่านั้น ตกไป

๑๖. การใช้สิ่งที่มีอยู่ในชุมชนเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชน เช่น คนที่ชาวบ้านครัวท่า, สิ่งใดที่ชาวบ้านเครื่องนับถือ หรือสิ่งใดที่ชาวบ้านหาดกล้วมากที่สุด โดยนำมาผูกกับเรื่องที่จะสร้างการเรียนรู้ของคนในชุมชน ตัวอย่างเช่น “การใช้ประชุมชาวบ้านมาถ่ายทอด

ความรู้กับคนในชุมชน”, “การพูดเชื่อมโยงเหตุการณ์ที่ผิดปกติของชุมชนกับศาลาปู塗ประจำหมู่บ้าน เช่น โครงไปบ่นกับศาลาปู塗แล้วไม่ปฏิบัติตามจริงเลยทำให้เกิดเหตุการณ์แบบนี้หรือไม่”

๑๙. ทีมพี่เลี้ยง/วิทยากรกระบวนการ/หรือแกนนำ เข้าไปคลุกคลีกับชุมชน เพื่อให้รู้ปัญหาที่แท้จริงของชุมชน

๒๐. การใช้แรงศรัทธา หรือจุดเด่นของชุมชน เพื่อเป็นตัวดึงให้สมาชิกเข้าร่วมกิจกรรม การเรียนรู้หรือแก้ปัญหา ตัวอย่างเช่น การถวายผ้าป่าความดีโดยชาวบ้านจะเขียนในใบโพธิ์ว่าจะทำความดีอะไร อาทิ การงดเหล้า งดบุหรี่ในช่วงเทศกาลเข้าพรรษา

๒๑. การใช้สื่อประชาสัมพันธ์ในการกระตุนช้าการเรียนรู้ของคนในชุมชน เช่น ป้ายบอกเป้าหมายในการดำเนินงานของชุมชนไม่เรียง จังหวัดครีรัมราช

๒๒. การใช้ปัญหาของชุมชนเป็นตัวเดินเรื่องในการสร้างความร่วมแรงร่วมใจของคนในชุมชน

๒๓. การใช้กระบวนการกลุ่มในการดำเนินงานแก้ไขปัญหาชุมชนและการเรียนรู้ของชุมชน มี การประชุมแกนนำเพื่อติดตามงานอย่างสม่ำเสมอ มีการมอบหมายให้นำปัญหาไปแลกเปลี่ยนกันภายในกลุ่ม และมารายงานในหน่วยบริหารงานของชุมชน ซึ่งจะมีตัวแทนจากราชการ ที่เป็นหัวหน้าที่เลี้ยงและแหล่งทุน แต่ละชุมชนอาจจัดรูปแบบการบริหารงานที่แตกต่างกันไป เช่น จัดตั้งสภากองค์การชุมชนในแต่ละตำบล หรือจัดตั้งคณะกรรมการบูรณาการ ๑ ชุด ที่ค่อยประสานระหว่างแหล่งทุนและแผนของชาวบ้าน เพื่อบริหารจัดการให้แหล่งทุนสอดคล้องกับ ความต้องการของชาวบ้าน และทำให้การดำเนินการของชาวบ้านไปในทิศทางเดียวกัน ไม่ใช่ต่างกันต่างทำ ต่างคนต่างหาทุนและสิ่งสำคัญคือ ต้องสร้างให้เกิดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และ การสร้างเวทีแลกเปลี่ยนต้องไม่คิดแบบแยกส่วน เช่น เรื่องศาสตร์ต้องมั่สิยิดเท่านั้น เรื่องการพัฒนาชุมชนต้องอุบต. เท่านั้น

- การพัฒนาคนต้องเริ่มที่การพัฒนาทักษะคิด ถ้าสมาชิกมีทักษะคิดที่ดี ไม่ว่า รู้จะสนับสนุนหรือไม่ ชุมชนก็ต้องพัฒนา
- กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนไม่เป็นขั้นตอนแน่นอน บางครั้งไม่มีวาระการประชุม เช่น บางเรื่องไม่จำเป็นต้องหาปัญหา เพราะรู้อยู่แล้ว บางเรื่องไม่ต้องหาสาเหตุ หาแนวทางแก้ไขปัญหาเลย เป็นต้น

ข้อควรคำนึง

ด้านผู้นำ

๑. แกนนำชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้การเรียนรู้ของชุมชนประสบความสำเร็จ ทั้งในเรื่องของการประสานกับฝ่ายต่างๆ ตั้งกฎเกณฑ์ รวมทั้งการกระตุนความก้าวหน้าในการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมาย รวมทั้งแกนนำควรสร้างเครือข่ายในการดำเนินงานอย่างกว้างขวาง

๒. การเปลี่ยนแปลงผู้นำบ่อย ทำให้โครงสร้างด้านการบริหารของชุมชนจะอยู่ไม่ถาวร ทำให้ต้องอดการทำงานไม่ได้ ซึ่งเป็นปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาชุมชน

๓. การสร้างความต่อเนื่องในการจัดการเรียนรู้ของผู้นำทางความคิด/แกนนำชุมชน เพราะถ้าไม่ทำต่อ ก็ขาดตอนทันที

ด้านการบริหารงานภาครัฐ

๑. วิธีการหนุนเสริมของหน่วยงานราชการ ควรจัดให้เกิดกระบวนการเรียนรู้อ่อนสั่งการให้ปฏิบัติ

๒. มีส่วนร่วมกำหนดนโยบายสาธารณะระดับท้องถิ่น ซึ่งจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมในระดับจังหวัด เกิดการกระจายอำนาจ การจัดการตัวเองได้

ด้านประวัติศาสตร์และการบริหารงานของชุมชน

๑. วัฒนธรรมการสืบทอดเครือญาติ เป็นปัจจัยสำคัญต่อการเรียนรู้ เพราะชาวบ้านจะคิดว่าถ้าเขารอด ญาติก็รอด

๒. ชุมชนโครงสร้าง มีคณะกรรมการ มีแผนงานและกิจกรรมที่ทำต่อเนื่อง

สำหรับชุมชนที่สามารถพัฒนาตนเองด้วยกระบวนการเรียนรู้ ต้องมีองค์ประกอบที่เหมาะสมจึงจะทำให้เกิดพลังชุมชนอย่างแท้จริง ชุมชนที่ดีต้อง :

- มีอุดมการณ์ มีวิสัยทัศน์ร่วมกัน และมีทิศทางเดียวกัน
- มีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่กำหนดร่วมกัน
- มีผลประโยชน์ร่วมกัน ที่เกิดจากการแก้ปัญหา และพัฒนาคุณภาพชีวิต
- มีผู้นำที่มีความรู้ ความสามารถที่เหมาะสม อันได้แก่ แกนนำ และวิทยากร
- มีกระบวนการ ที่มีการจัดการ ตัดสินใจ กำหนดบทบาทหน้าที่ ดูแลรักษาทรัพยากร การสื่อสาร และประเมินชุมชน
- มีการจัดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์อย่างต่อเนื่อง
- มีทรัพยากรที่สามารถใช้ในกิจกรรมต่างๆ ทั้งด้านการเงินและอื่นๆ

ชุมชนแต่ละชุมชน ย่อมมีความเหมือนและความแตกต่างกัน การวิเคราะห์ชุมชนจึงต้องพิจารณาถึงวิถีชีวิต ความเดยชิน ความเชื่อและวัฒนธรรมของชาวบ้านในแต่ละพื้นที่ เพื่อนำมาจัดการและสร้างสภาพแวดล้อมแห่งการเรียนรู้ในชุมชนทั้งการออกแบบ การเลือก และการใช้เทคโนโลยีการให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้และเป็นการเรียนรู้ที่ยั่งยืน เพราะสิ่งเหล่านี้คือการจัดการเรียนรู้จากวิถีชีวิตของชุมชนอย่างแท้จริง

แนวทางที่จะกระตุ้นให้ชาวบ้านเข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้

๑. ชวนให้ชาวบ้านคิดและทำเพื่อตนเอง เพื่อให้ตนเองรอด แล้วจึงคิดถึงคนอื่นไม่จำเป็นต้องทำให้ทุกคนทำเพื่อส่วนรวม การนำคนมาเพื่อให้คิดถึงส่วนร่วมเป็นเรื่องฟืนธรรมชาติ
๒. จัดเวทีรวมกันในครั้งแรก โดยยกปัญหาเด่นๆ ในพื้นที่เพื่อคุยกัน สร้างกลุ่มย่อยๆ เกิดเวทีที่สอง ที่สาม เกิดข้อสรุปจากทุกกลุ่ม
๓. ชวนวิเคราะห์ ชาวบ้านวิเคราะห์สถานการณ์ภายนอก ภายนในตลอดเวลา ใช้วิธีวิเคราะห์ล่วงหน้า เช่นเสรีอาเซียน เพราะสถานการณ์ต่างๆ มีผลต่อการทำแผนชุมชน
๔. ทำงานกับชาวบ้านด้วยการช่วยช้ำๆ เพราะครั้งแรกอาจชาวบ้านไม่เห็นด้วย และเทคนิคที่จะทำให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมก็คือการกลับไปกลับมาของข้อมูล
๕. ในการจัดเวทีหากชาวบ้านไม่กล้าพูด ควรเปิดโอกาสให้คนกล้านำเสนอขึ้นมาเบื้องต้นแล้วต่อไปก็จะขยายกว้างออกไปเรื่อยๆ
๖. เวลาในการจัดเวทีต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตชาวบ้าน เช่นภาคใต้ถ้านัดช่วงกรีดยางชาวบ้านจะไม่มาก
๗. กระบวนการมีส่วนร่วม ทั้งด้านการตัดสินใจและบประมาณ โดย
  - ให้ชาวบ้านเรียนรู้วิธีคิดอย่างเป็นระบบ
  - ให้ชาวบ้านเรียนรู้เรื่องระบบการจัดการ ผ่านวิธีการตั้งงบประมาณที่สอดรับทิศทาง

- ให้ชาวบ้านชี้มั่นใจกระบวนการเรียนรู้จากการทำงาน

ทักษะที่จำเป็นสำหรับการเรียนรู้มีอะไรบ้าง

ทักษะที่จำเป็นสำหรับการเรียนรู้ของชุมชน อาจประกอบด้วย การฝรั่ง ฝรีเรียน การคิด ริเริ่ม การทำงานเป็นทีม การกล้าพูดกล้าถามในสิ่งที่ต้นเองไม่เข้าใจ การถ่ายทอดความรู้และ สามารถ การสร้างความเข้าใจ การเขียนจดบันทึก การคิดวิเคราะห์จากข้อมูล การเชื่อมโยง ประเด็นปัญหาชุมชนกับนโยบายของทุกภาคส่วน การบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ การสร้าง ความสัมพันธ์ในชุมชน การให้ความร่วมมือ การจัดการความรู้เพื่อให้เกิดการต่อยอดการเรียนรู้ การจัดทำแผนชุมชนและข้อเสนอโครงการของชุมชน การถอดความรู้จากผู้มีประสบการณ์ การ เรียนรู้กับตัวเอง การเรียนรู้จากการปฏิบัติ

ตัวอย่างการจัดเวลาที่แลกเปลี่ยน
เรียนรู้ในชุมชนของจังหวัดชัยนาท

คู่มือการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (สำหรับวิทยากรกระบวนการ)

ตัวอย่างการจัดกิจกรรมเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชนของจังหวัดชัยภูมิ

สำหรับแผนผ่าและวิทยากรกระบวนการต้องมุ่งทำให้กลุ่มที่เป็นไปได้ หรือกลุ่มที่มีจิตสาธารณะได้เข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้ก่อนกลุ่มอื่น

๓. กระบวนการเรียนรู้

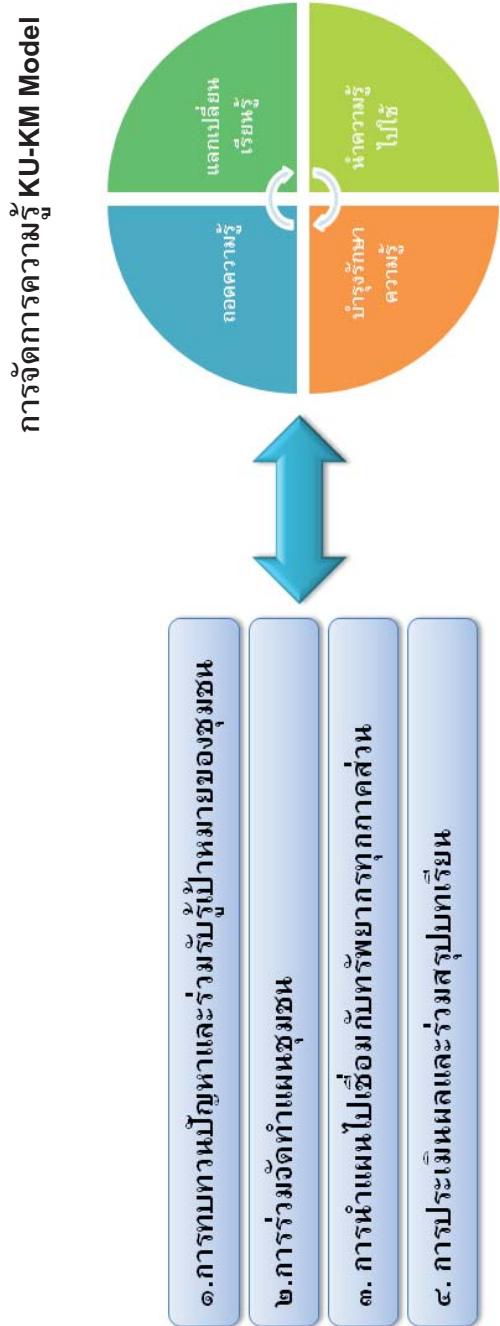
กระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) เป็นกระบวนการทางความคิด การกระทำที่ทำให้คนเกิดการเรียนรู้เนื้อหาสาระของความรู้ ทัศนคติ และวิธีการปฏิบัติอันนำไปสู่กระบวนการเปลี่ยนแปลงวิธีคิด ทัศนคติและพฤติกรรม โดยอาศัยประสบการณ์ และการมีปฏิสัมพันธ์กับมิติต่างๆ ซึ่งจะทำให้เกิดความเข้าใจถึงความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ

สำหรับการนำกระบวนการจัดการความรู้มาประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์กับกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชนสามารถนำมาใช้ได้ สิ่งสำคัญที่ทำให้เรารู้ว่าเมื่อไหร่ ที่จำเป็นต้องใช้กระบวนการจัดการความรู้นั้นก็คือ “ปัญหาใดบ้างของชุมชนที่มีสาเหตุมาจากการไม่รู้ของคนในชุมชน” เมื่อนั้นคือ สัญญาณบอกเหตุ ได้ว่า “ถึงเวลาแล้วที่จะต้องใช้การจัดการความรู้เข้ามาช่วยในการแก้ไขปัญหา” โดยจะต้องเข้าใจว่า “กระบวนการจัดการความรู้สามารถเกิดขึ้นในขั้นตอนใดก็ได้” แต่สิ่งที่ควรทำต่อ ก็คือ “พยายามทำให้ครบกระบวนการ” เพื่อทำให้องค์ความรู้ต่างๆ ในชุมชนถูกนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์และสามารถต่อยอดในการเรียนรู้ของคนในชุมชนต่อไป

ดังนั้น “กระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน” คือ กระบวนการที่ทำให้คนในชุมชนเกิดการเรียนรู้เนื้อหาสาระ ทัศนคติ และวิธีการปฏิบัติอันนำไปสู่กระบวนการเปลี่ยนแปลงวิธีคิด ทัศนคติและพฤติกรรม โดยใช้ประสบการณ์และการมีปฏิสัมพันธ์กับข้อมูล คน และความสัมพันธ์ กับส่วนราชการ ภาคเอกชน วิชาการ และประชาสังคม ด้วยการจัดการความรู้จนทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ การต่อยอดการเรียนรู้และสามารถวางแผนเพื่อแก้ปัญหาของชุมชนได้อย่างเป็นระบบ ครบวงจร

คู่มือการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (สำหรับวิทยากรกระบวนการ)

การจัดการความรู้แบบ KU-KM Model ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม จัดทำขึ้นเพื่อสนับสนุนการดำเนินการของมหาวิทยาลัย ดังนี้

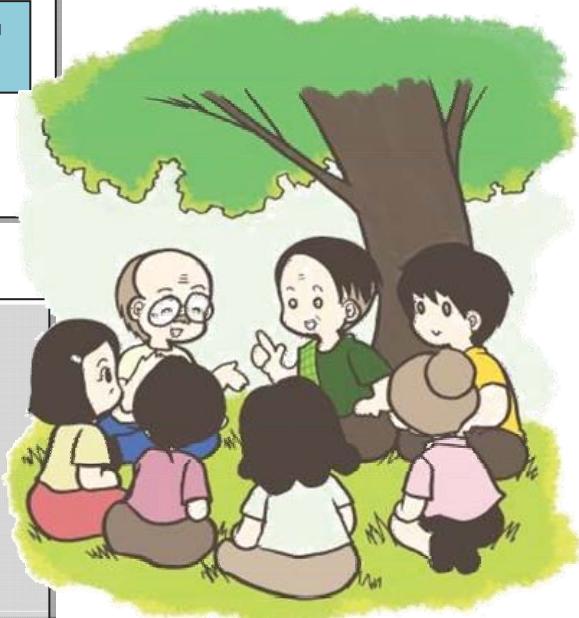
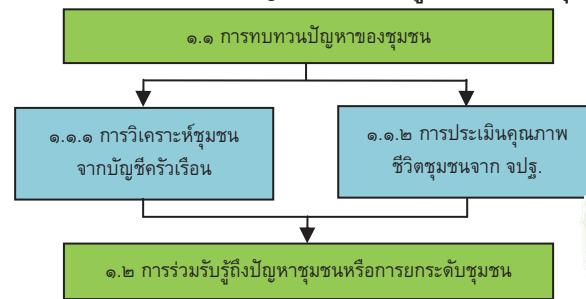

เอาละ!!! มาดู “^๕ขั้นตอนการจัด
กระบวนการเรียนรู้เพื่อ^๕
การวางแผนชุมชนอย่าง
ละเอียด ทั้ง ^๕ขั้นตอน” กัน

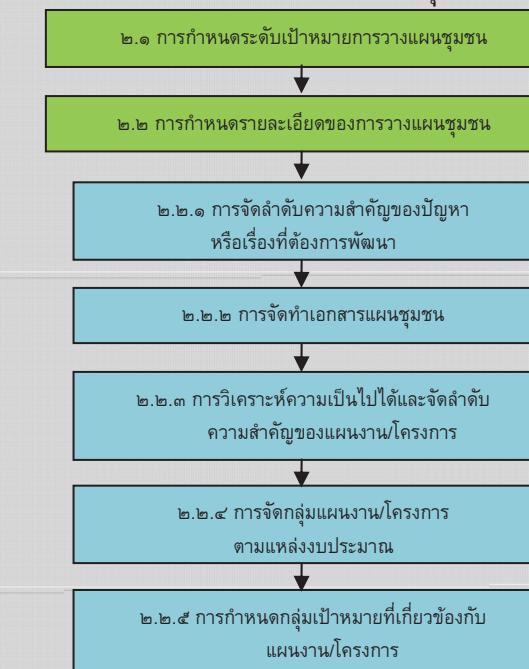

คู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (สำหรับวิทยากรกระบวนการ)

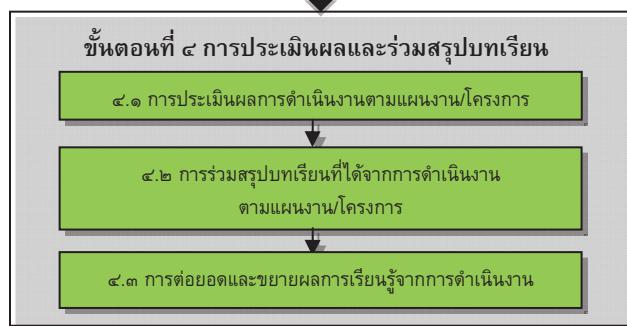
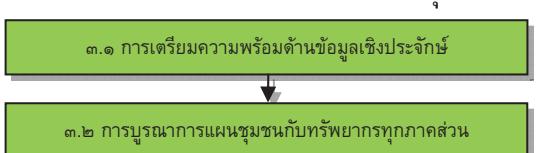
ขั้นตอนที่ ๑ การทบทวนปัญหาและร่วมรับรู้ป้าหมายของชุมชน

ขั้นตอนที่ ๒ การร่วมมัดจำแผนชุมชน

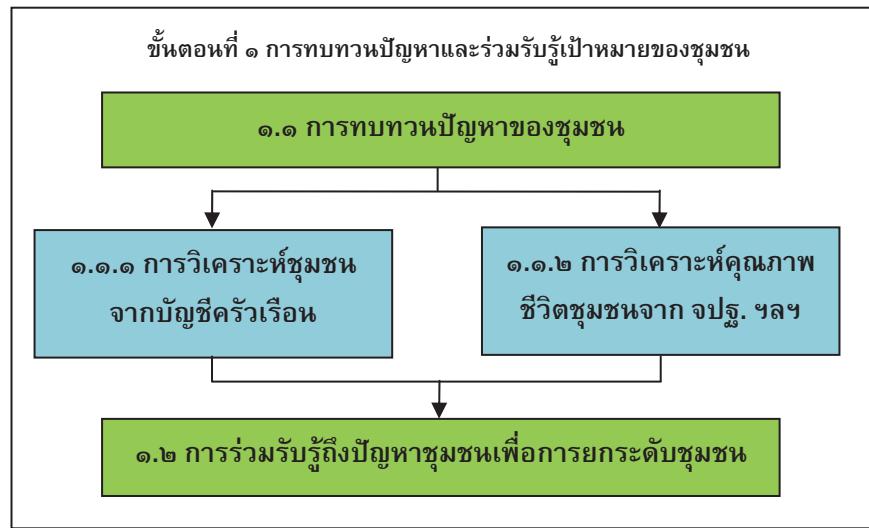
ขั้นตอนที่ ๓ การนำแผนไปเชื่อมกับทรัพยากรทุกภาคส่วน

คู่มือการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (สำหรับวิทยากรกระบวนการ)

ขั้นตอนที่ ๑ การทบทวนปัญหาและร่วมรับรู้เป้าหมายของชุมชน

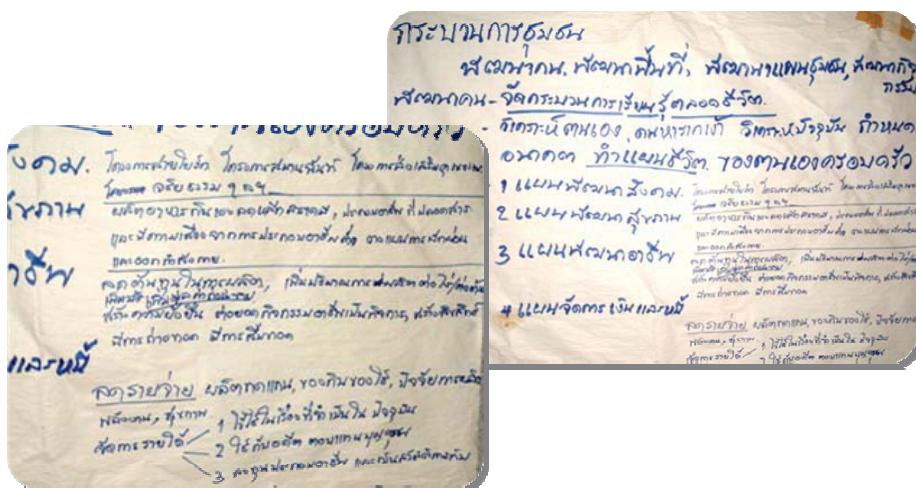
ขั้นตอนแรกนี้ชุมชนต้องรวมตัวกันเพื่อร่วมทบทวนว่าชุมชนมีปัญหาหรือไม่ (ขั้นตอนที่ ๑.๑) การทบทวนปัญหานี้ทำได้โดย การวิเคราะห์ข้อมูลชุมชนจากข้อมูลพื้นฐานของชุมชนและจากข้อมูลบัญชีครัวเรือน และการประเมินวิเคราะห์คุณภาพชีวิตชุมชน ถ้าวิเคราะห์แล้วชุมชนตอบตัวเองได้ว่ากำลังเกิดปัญหาอะไรบ้าง เป็นปัญหามากหรือน้อย เป็นปัญหาภายในชุมชนหรือเป็นปัญหาจากสถานการณ์ภายนอกชุมชน จำเป็นที่ชุมชนต้องแก้ปัญหาเหล่านั้น แต่หากเมื่อทบทวนแล้วพบว่า ณ ขณะนั้น ชุมชนไม่มีปัญหารึบด่วนที่ต้องแก้ไข แต่ชุมชนต้องการยกระดับชุมชนให้ดีกว่าที่เป็นอยู่ ก็ต้องช่วยกันบอกให้ได้ว่าต้องการยกระดับเรื่องอะไร เมื่อกำหนดได้ดังนี้ชุมชนก็จะสามารถร่วมกันรับรู้ถึงปัญหาชุมชน หรือร่วมรับรู้ถึงการยกระดับชุมชน

คู่มือการขัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (สำหรับวิทยากรกระบวนการ)

ตัวอย่างการทบทวนปัญหาชุมชน เพื่อพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต

ของจังหวัดนครศรีธรรมราช

แล้วชุมชนจะรับรู้ได้อย่างไรว่ามีปัญหา?

ขั้นย่ออย่างง่ายที่ ๑.๑ การทบทวนปัญหาของชุมชน

การทบทวนปัญหาของชุมชน คือ การที่ชุมชนช่วยกันค้นหาว่าชุมชนของตนมีปัญหา หรือไม่ มีปัญหาเรื่องอะไรเป็นปัญหาระดับใด มีใครเกี่ยวข้องกับปัญหาเหล่านั้นบ้าง

ชุมชนต้องนำข้อมูล ๒ ประการมาช่วยในการทบทวนปัญหาของชุมชนได้แก่ ๑. ข้อมูลพื้นฐานชุมชน ได้แก่ ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน เช่น ข้อมูลศักยภาพชุมชน ข้อมูลด้านสังคม วัฒนธรรม การเมือง การปกครอง ทางการภาพ ข้อมูลทางเศรษฐกิจ และข้อมูลด้านภูมิปัญญา ท้องถิ่น ประชชน์ชาวบ้าน ความรู้ ๒. ข้อมูลพื้นฐานของครัวเรือน ได้แก่ รายรับ รายจ่าย เงินออม และหลักประกัน หนี้สินและบัญชีที่ดิน ซึ่งสามารถวิเคราะห์ได้จาก

๑) วิเคราะห์ชุมชนจากบัญชีครัวเรือน

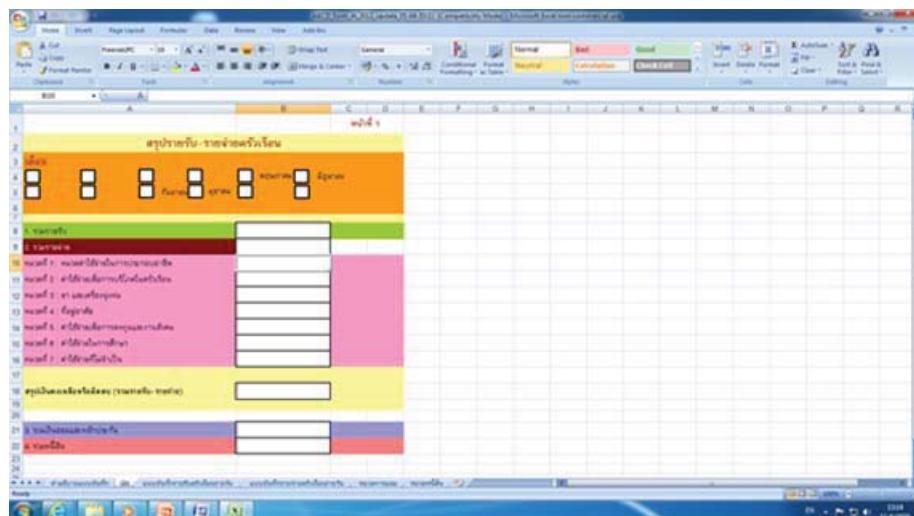
พิจารณาจากลักษณะข้อมูลในด้านต่าง ๆ เช่น ศักยภาพชุมชน ความมั่นคงของรายรับในครัวเรือน/ชุมชน ความสามารถในการใช้จ่ายของครัวเรือน/ชุมชน สัดส่วนรายจ่ายแต่ละหมวดต่อรายรับที่เกิดขึ้น สัดส่วนการออม กระแสการเงินของครัวเรือน ซึ่งจะต้องมีการพิจารณาจากข้อมูลที่มีการผิดปกติในด้านยอดรวมของรายรับลดลง - รายจ่ายสูงขึ้นที่ได้จากการประกอบอาชีพตาม

คู่มือการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (สำหรับวิทยากรกระบวนการ)

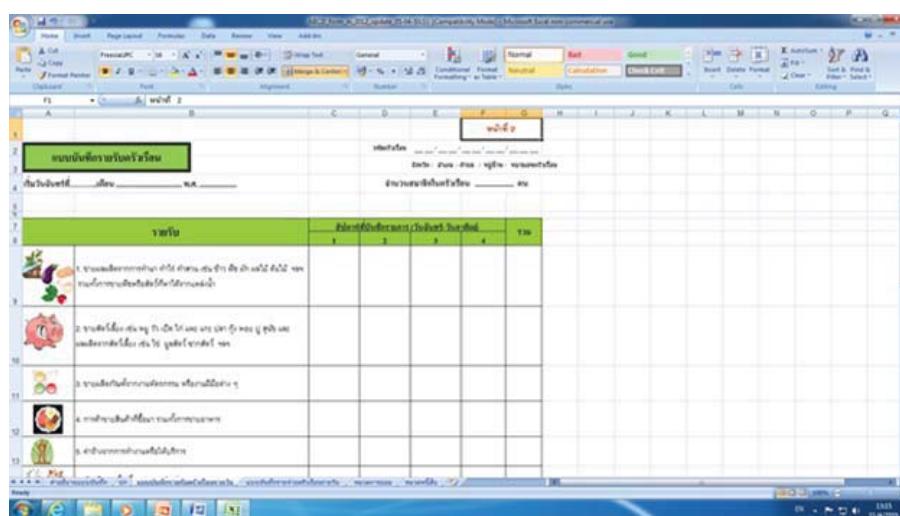

หลักในการวิเคราะห์ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนข้างต้น โดยสามารถใช้โปรแกรมประมวลผลบัญชี ครัวเรือนที่สามารถนำมาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่

๑) โปรแกรมบัญชีรายรับ-รายจ่ายครัวเรือน สามารถวิเคราะห์ข้อมูลระดับชุมชน และระดับตำบลเกี่ยวกับงบดุล กำไรขาดทุนของชุมชนสามารถนำไปใช้ในการวางแผนด้านเศรษฐกิจระดับหมู่บ้านและตำบลได้ (พัฒนาโดยโครงการ KCC มหาวิทยาลัยมหิดล)

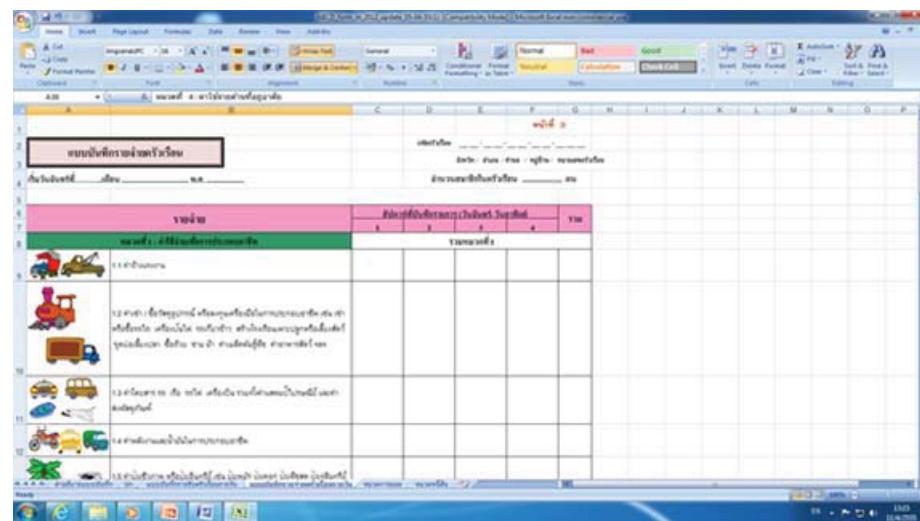
ภาพที่ ๒ โปรแกรมสรุประยุรับ-รายจ่ายครัวเรือน ของโครงการ KCC โดยมหาวิทยาลัยมหิดล

ภาพที่ ๓ แสดงรายรับครัวเรือน ของโครงการ KCC โดยมหาวิทยาลัยมหิดล

คู่มือการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (สำหรับวิทยากรกระบวนการ)

แบบที่ให้การสนับสนุนชีวิต

ชื่อ _____ วันที่ _____

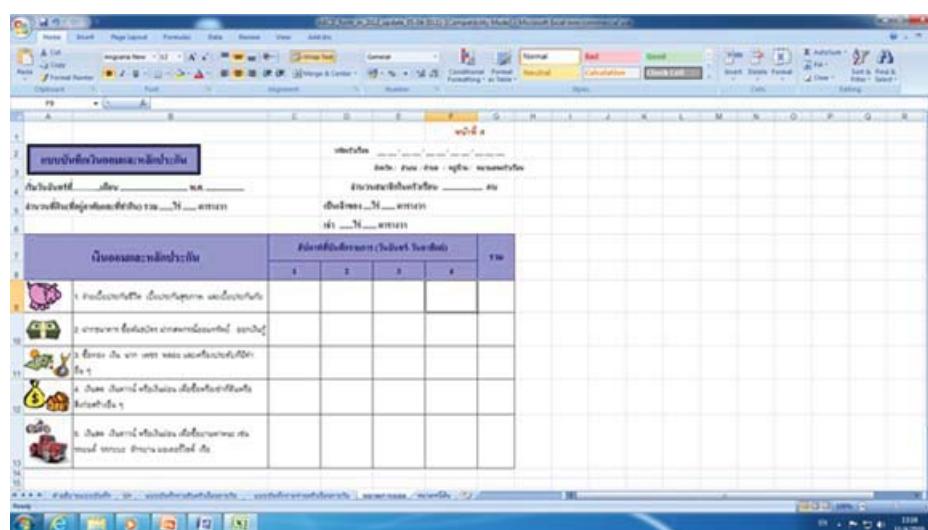
กิจกรรม _____ วันที่ _____

จำนวน _____ วันที่ _____

รายการที่ให้การสนับสนุนชีวิต

รายการ	ผลลัพธ์ที่ได้รับ (ตัวเลือก)	จำนวน	%	ทั้งหมด
1. รถบรรทุก	1. ได้รับความสนับสนุนชีวิต	_____	_____	_____
2. รถจักรยานยนต์	2. ได้รับความสนับสนุนชีวิต	_____	_____	_____
3. รถบัส	3. ได้รับความสนับสนุนชีวิต	_____	_____	_____
4. รถตู้	4. ได้รับความสนับสนุนชีวิต	_____	_____	_____
5. รถจักรยานยนต์	5. ได้รับความสนับสนุนชีวิต	_____	_____	_____
6. รถตู้	6. ได้รับความสนับสนุนชีวิต	_____	_____	_____
7. รถจักรยานยนต์	7. ได้รับความสนับสนุนชีวิต	_____	_____	_____
8. รถจักรยานยนต์	8. ได้รับความสนับสนุนชีวิต	_____	_____	_____
9. รถจักรยานยนต์	9. ได้รับความสนับสนุนชีวิต	_____	_____	_____
10. รถจักรยานยนต์	10. ได้รับความสนับสนุนชีวิต	_____	_____	_____
11. รถจักรยานยนต์	11. ได้รับความสนับสนุนชีวิต	_____	_____	_____
12. รถจักรยานยนต์	12. ได้รับความสนับสนุนชีวิต	_____	_____	_____

ภาพที่ ๔ แสดงแบบบันทึกรายจ่ายของครัวเรือน ของโครงการ KCC โดยมหาวิทยาลัยมหิดล

แบบที่ให้การสนับสนุนชีวิต

ชื่อ _____ วันที่ _____

กิจกรรม _____ วันที่ _____

จำนวน _____ วันที่ _____

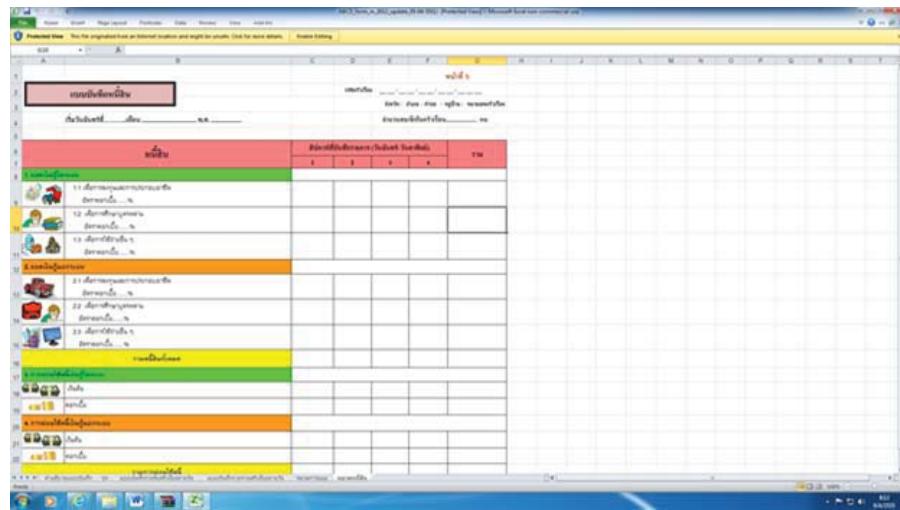
รายการที่ให้การสนับสนุนชีวิต

รายการ	ผลลัพธ์ที่ได้รับ (ตัวเลือก)	จำนวน	%	ทั้งหมด
1. หมู	1. ได้รับความสนับสนุนชีวิต	_____	_____	_____
2. กระถางต้นไม้	2. ได้รับความสนับสนุนชีวิต	_____	_____	_____
3. ต้นไม้	3. ได้รับความสนับสนุนชีวิต	_____	_____	_____
4. กระถางต้นไม้	4. ได้รับความสนับสนุนชีวิต	_____	_____	_____
5. กระถางต้นไม้	5. ได้รับความสนับสนุนชีวิต	_____	_____	_____

ภาพที่ ๕ แสดงแบบบันทึกเงินออมและหลักประกัน ของโครงการ KCC โดยมหาวิทยาลัยมหิดล

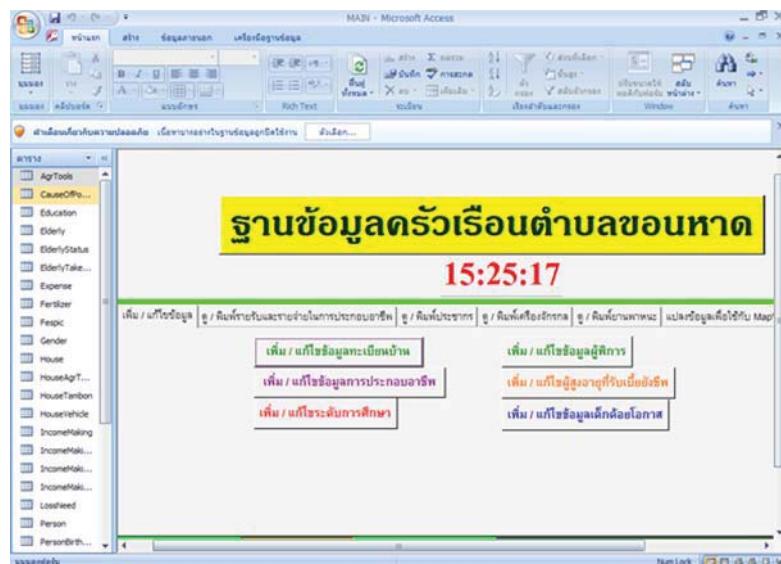
คู่มือการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (สำหรับวิทยากรกระบวนการ)

ภาพที่ ๖ แสดงแบบหนึ่นสิน ของโครงการ KCC โดยมหาวิทยาลัยมหิดล

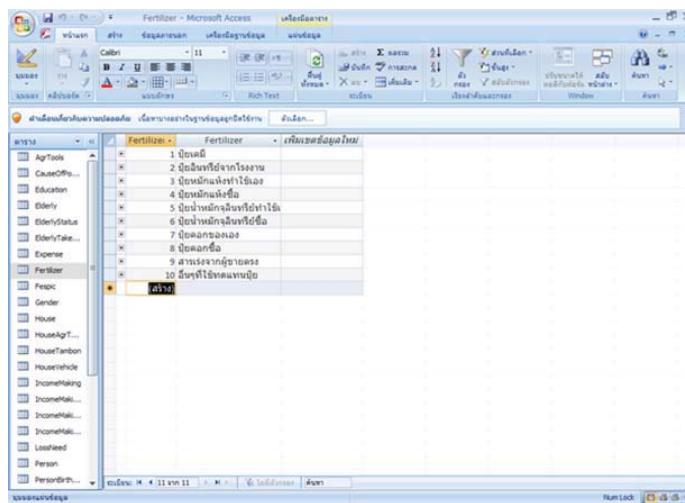
๒) โปรแกรมขอนหาด (PanData) เป็นข้อมูลด้านประชากร ครัวเรือน อาชีพ การศึกษา การจัดสวัสดิการชุมชน ผู้สูงอายุ คนพิการ ผู้ด้อยโอกาส กลุ่มอาชีพ และกลุ่ม/องค์กร ต่าง ๆ โดยใช้ข้อมูลทะเบียนราษฎร์จากแบบ ทร.๑๔ มาเป็นฐานในการออกแบบข้อมูล และใช้โปรแกรม Microsoft Office Access จัดการข้อมูล (พัฒนาโดยนายแพทย์บรรจิด สุขพิพัฒน์ ปานนท์ สสจ.พทลุง และนายชื่น ทิพย์เพ็ง ผู้นำชุมชน ต.ขอนหาด อ.ชะowaด จ.นครศรีธรรมราช)

ภาพที่ ๗ แสดงหน้าจอของโปรแกรมขอนหาด

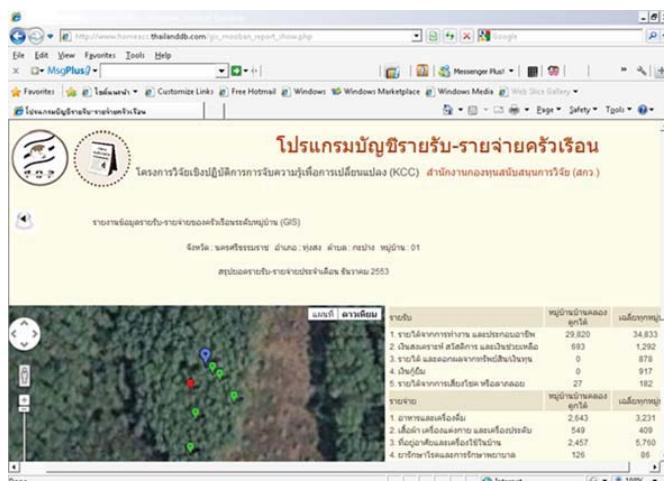

คู่มือการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (สำหรับวิทยากรกระบวนการ)

ภาพที่ ๘ แสดงหน้าจอของโปรแกรมขอนหาด

๓) โปรแกรม **MapWindowGIS** เป็นโปรแกรมสารสนเทศภูมิศาสตร์ (Geographic Information System – GIS) ใช้เพื่อจัดการข้อมูลแผนที่การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการบริหารจัดการผลผลิต การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม การบริหารจัดการด้านสังคม การสาธารณสุข การบริหารทรัพย์สินและภาษีในระดับตำบล และสามารถเชื่อมโยงฐานข้อมูลแผนแม่บทที่ดินที่ทำจากโปรแกรม MapWindowGIS กับโปรแกรม LTAX GIS ของกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ให้ทั้งนี้ทำให้เสริมขีดความสามารถของ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการข้อมูลเชิงพื้นที่ (Spatial Data) ร่วมกับข้อมูลเชิงพรรณนาหรือข้อมูลเชิงบรรยายในรูปตาราง (Attribute Data) โปรแกรมนี้ฟรีสามารถดาวน์โหลดได้ที่ www.mapwindow.org

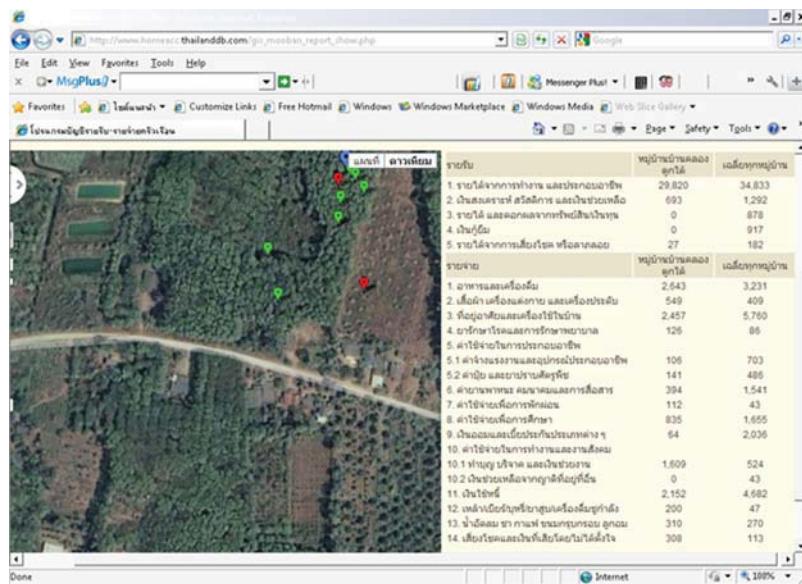

ภาพที่ ๙ แสดงหน้าจอของโปรแกรม MapWindowGIS

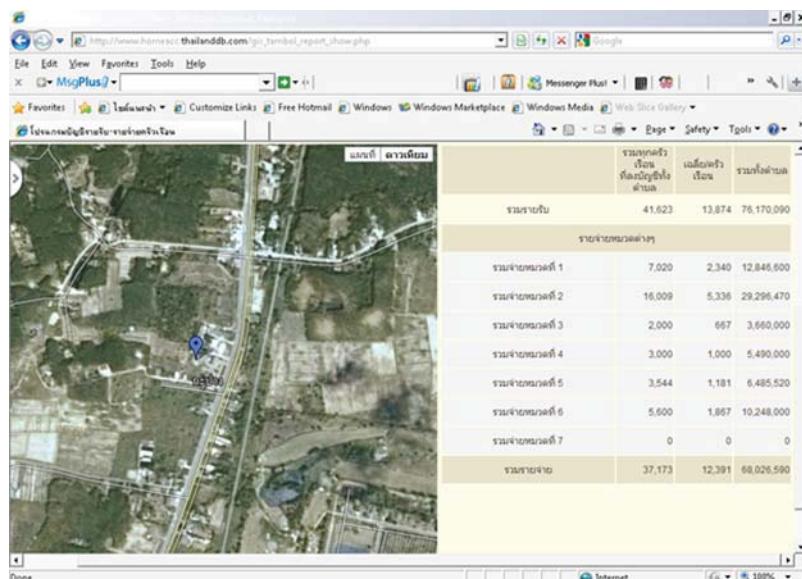
คู่มือการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (สำหรับวิทยากรกระบวนการ)

~ ๖๙ ~

ภาพที่ ๑๐ แสดงหน้าจอของโปรแกรม MapWindowGIS

ภาพที่ ๑๑ แสดงหน้าจอของโปรแกรม MapWindowGIS

คู่มือการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (สำหรับวิทยากรกระบวนการ)

๔) โปรแกรมระบบฐานข้อมูลครัวเรือนปฏิบัติการในระบบ Online ผ่านเว็บไซต์ www.kccs.bunditsbpac.com ใช้เพื่อจัดการข้อมูลครัวเรือนและผลการดำเนินงานของโครงการ พัฒนาพื้นที่พิเศษ ๔ จังหวัดชายแดนภาคใต้ (ยะลา นราธิวาส ปัตตานี สงขลาและสตูล) โดยมี บันทึกอาสาประจำหมู่บ้านเป็นผู้นำเข้าข้อมูลในโปรแกรมระบบฐานข้อมูลครัวเรือนจากสมุด บันทึกข้อมูลครัวเรือน (พัฒนาโปรแกรมโดยโครงการ KCC และ ศอ.บต.)

ตารางสรุปจำนวนครัวเรือนและกิจกรรมเป้าหมายภายใต้แผนงานโครงการพัฒนาพื้นที่พิเศษ ๔ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ระยะที่ ๑ (หมู่บ้าน ๖๙๖)

จังหวัด..... ข้อมูล ณ วันที่..... เดือน..... ปี พ.ศ. ....

อำเภอ	จำนวนครัวเรือนเป้าหมาย (บ้านเลขที่)	จำนวนเป้าหมาย (รายคน)	จำนวนเป้าหมายตามประเภทการสัับสานบังจัดการผลิต ๕ ด้าน (นับตามกิจกรรม)												หมายเหตุ	
			ภาคเกษตร		ภาคปศุสัตว์		ภาคประมง		นอกรภาคเกษตร		ภาคท่องเที่ยว		รวมทุกกิจกรรม			
			เป้าหมาย	มอนแล้ว	เป้าหมาย	มอนแล้ว	เป้าหมาย	มอนแล้ว	เป้าหมาย	มอนแล้ว	เป้าหมาย	มอนแล้ว	เป้าหมาย	มอนแล้ว		
รวมทั้งหมด																

หมายเหตุ : เป้าหมาย หมายถึง บุคคลเป้าหมายที่ได้รับการรับการอนุมัติภายใต้แผนพัฒนาพื้นที่พิเศษ ๔ จังหวัดชายแดนภาคใต้

คู่มือการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนพัฒนาชุมชน (สำหรับวิทยากรกระบวนการ)

๕) โปรแกรม HCIS เป็นโปรแกรมที่ใช้บริหารงานฐานข้อมูลระดับตำบลสำหรับสถานีอนามัยเช่นเดียวกับโปรแกรมฯ THO โดยพัฒนาขึ้นเพื่อใช้งานสำหรับสถานีอนามัยโดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อให้การจัดเก็บรวบรวมข้อมูลของสถานีอนามัยเป็นไปอย่างมีระบบสามารถนำมาประกอบการวิเคราะห์กับข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างไร

ภาพที่ ๑๒ แสดงรายละเอียดข้อมูลด้านสุขภาพในตำบล (เพศ อาชีพ การศึกษา สถานะครอบครัว หมู่เลือด สาเหตุการตาย การคุณกำเนิด สุขภาพพื้น ลักษณะที่อยู่อาศัย การสูบบุหรี่ การดื่มเหล้า ความดัน เบาหวาน โรคที่รักษาด้วยแพทย์แผนไทย ประเกทยาและเวชภัณฑ์ และประเกทยาแผนไทย ฯลฯ)

สำหรับการนำโปรแกรมขอนหาด และ โปรแกรม Map window GIS ไปประยุกต์ใช้ในการจัดการข้อมูลเพื่อรองรับกระบวนการจัดทำแผนชุมชนระดับตำบล นอกจากข้อมูลเชิงบรรยาย ข้อมูลการสำรวจ ข้อมูลจากการจัดเวทีประชุมประชาคมระดมความคิดเห็นในระดับต่างๆ เพื่อนำมายกร่างทำแผนแม่บทชุมชน / แผนชุมชนระดับตำบลแบบใหม่โดยใช้ข้อมูลประชากร ครัวเรือน แผนที่ทรัพยากร แผนที่แสดงการใช้ที่ดินก็จะทำให้แผนชุมชนมีความชัดเจนถูกต้องตามความต้องการของชาวบ้านมากยิ่งขึ้น รวมถึงการนำไปใช้ประโยชน์ในการบูรณาการกับแผนของ อบท. ได้มากยิ่งขึ้นอีกด้วย เช่น การแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินในตำบลขอนหาด ตำบลบ้านพร้าว ตำบลคุหาได้ เป็นต้น

นอกจากนี้ยังสามารถใช้ข้อมูล HCIS เป็นการนำเข้าข้อมูลระบบสุขภาพในระดับโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ซึ่งข้อมูลที่ได้จะเป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับระบบสุขภาพบุคคล ซึ่งข้อมูลมีความแม่นยำ และมีการจัดเก็บเป็นประจำข้อมูลจึงมีความทันสมัยตลอดเวลา ที่มีข้อมูลโครงการพัฒนาระบบ การจัดการฐานข้อมูลสุขภาพจังหวัดสงขลา เป็นการนำเสนอข้อมูล

คู่มือการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (สำหรับวิทยากรกระบวนการ)

ด้านสุขภาพและข้อมูลรายงานแสดงผลสถานการณ์สุขภาพในระดับจังหวัดได้ สำหรับประโยชน์ในการวางแผนชุมชน ก็คือ สามารถนำมาประกอบการวิเคราะห์กับข้อมูลจากบัญชีครัวเรื่องว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างไร ยกตัวอย่างเช่น ในกรณีที่คนหมู่บ้าน ก มีอัตราผู้มีสารเคมีตอกค้างในเส้นเลือดสูงมาก ดังนั้น การวิเคราะห์ว่า “ทำไมคนถึงมีสารเคมีตอกค้างในเส้นเลือด” โดยเปรียบเทียบกับ ยอดค่าใช้จ่าย ด้านการซื้อสารเคมี/ยาฆ่าแมลงได้ หากพบว่ามีความสัมพันธ์กันว่ามียอดค่าใช้จ่ายสูงและ มีอัตราผู้มีสารเคมีตอกค้างในเส้นเลือดสูงก็สามารถนำไปเป็นข้อสันนิษฐานเพื่อนำไปสู่กระบวนการค้นหาสาเหตุและวางแผนการแก้ปัญหาของชุมชนต่อไป

วิเคราะห์ข้าดพื้นที่ทำกินหรือพื้นที่เกษตรกรรม

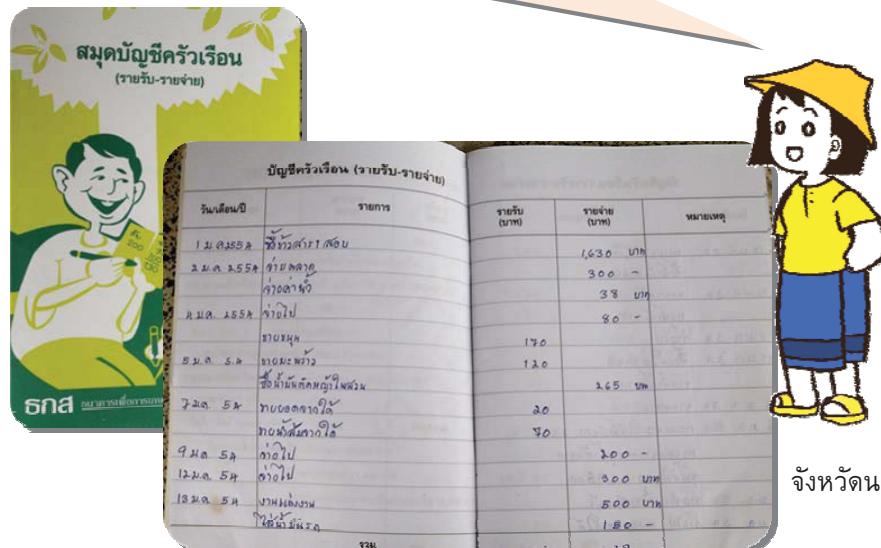
ตัวอย่าง การนำข้อมูลจากการจดบันทึกปัญหาและข้อมูลที่เกี่ยวข้อง จะทำให้สามารถวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาได้อย่างแท้จริง เช่น ปัญหาที่ดิน ทำกินพื้นที่ป่าชายเลน บ้านนางโสม จ.สุราษฎร์ธานี ทำให้ทราบว่าใครเป็นเจ้าของที่ดินตัวจริง และใครที่เป็นคนบุกรุก

คู่มือการขัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (สำหรับวิทยากรกระบวนการ)

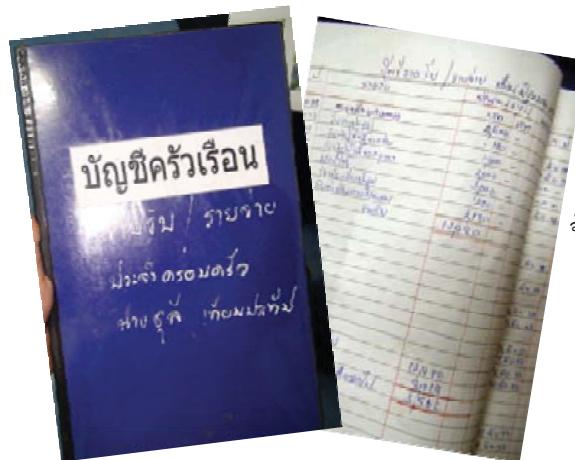
ตัวอย่าง การจดบันทึกข้อมูลบัญชีครัวเรือนของชาวบ้าน

จังหวัดนครศรีธรรมราช

បញ្ជីការវិវេជ្ជ ទូរទឹកទំនើប				
លេខ	ឈ្មោះ	តម្លៃការបង់	តម្លៃការលក់	តម្លៃការលើក
៤	លោក សារុប	៩,៩៩៩		៩,៩៩៩
៥	លោក សារុប	៩,៩៩៩		៩,៩៩៩
៦	លោក សារុប	៩,៩៩៩		៩,៩៩៩
៧	លោក សារុប	៩,៩៩៩		៩,៩៩៩
៨	លោក សារុប	៩,៩៩៩		៩,៩៩៩
៩	លោក សារុប	៩,៩៩៩		៩,៩៩៩
១០	លោក សារុប	៩,៩៩៩		៩,៩៩៩
១១	លោក សារុប	៩,៩៩៩		៩,៩៩៩
១២	លោក សារុប	៩,៩៩៩		៩,៩៩៩
១៣	លោក សារុប	៩,៩៩៩		៩,៩៩៩
១៤	លោក សារុប	៩,៩៩៩		៩,៩៩៩
១៥	លោក សារុប	៩,៩៩៩		៩,៩៩៩
១៦	លោក សារុប	៩,៩៩៩		៩,៩៩៩
១៧	លោក សារុប	៩,៩៩៩		៩,៩៩៩
១៨	លោក សារុប	៩,៩៩៩		៩,៩៩៩
១៩	លោក សារុប	៩,៩៩៩		៩,៩៩៩
២០	លោក សារុប	៩,៩៩៩		៩,៩៩៩

จังหวัดนครปฐม

จังหวัดสุราษฎร์ธานี

คู่มือการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (สำหรับวิทยากรกระบวนการ)

๑.๒ วิเคราะห์คุณภาพชีวิตของชุมชน

การวิเคราะห์คุณภาพชีวิตของชุมชน ทำได้โดยการวิเคราะห์คุณภาพชีวิตตามเครื่องชี้วัด ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ๖ หมวด ๔๒ ดัชชีวัด, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ.๒๕๕๔ – ๒๕๕๘), แนวคิดตัวชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืน, เป้าหมายของการพัฒนา ชุมชน, ดัชชีวัดสำหรับการเป็นเศรษฐกิจพอเพียง และการเปรียบเทียบรายได้ประชาชาติ ของประเทศไทย แบบปริมาณลูกโซ่กับบัญชีรายรับ-รายจ่ายครัวเรือน สามารถสรุปได้ว่า มิติของ การพัฒนาคุณภาพชีวิตสามารถแบ่งได้ ๕ ด้าน ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และวัฒนธรรม ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านการเรียนรู้ และด้านสุขภาวะ ดังต่อไปนี้

๑.๑ มิติด้านเศรษฐกิจ

มิติด้านเศรษฐกิจ		
เกณฑ์การวิเคราะห์คุณภาพชีวิต (ดัชชีวัดข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน : จปฐ)	เปรียบเทียบกับข้อมูลจากบัญชีครัวเรือน	ประเด็นเชื่อมโยงกับชุมชน
<ul style="list-style-type: none"> - คนในครัวเรือนมีรายได้เฉลี่ยไม่น้อยกว่าคนละ ๓๐,๐๐๐ บาทต่อปี - คนอายุ ๑๕-๖๐ ปีเต็ม มีอาชีพและรายได้ - คนอายุมากกว่า ๖๐ ปีเต็มขึ้นไปมีอาชีพและรายได้ (ครอบทุกคน ยกเว้นคนพิการที่ไม่สามารถช่วยตนเองได้) 	<ul style="list-style-type: none"> - ข้อมูลรายได้เฉลี่ยครัวเรือน (บาทต่อเดือน) 	<ul style="list-style-type: none"> - สามารถวิเคราะห์ข้อมูลรายได้เฉลี่ยครัวเรือน (บาทต่อเดือน) โดยมีการจำแนกคนในแต่ละช่วงอายุ เพื่อทำให้เห็นภาพรวมของลักษณะอาชีพ และจำนวนรายได้ของคนในชุมชน ซึ่งสามารถวิเคราะห์สัดส่วน คนจน (ร้อยละของประชากร) ได้
๒. ครัวเรือนที่มีการเก็บออมเงิน (เงินสด หรือทรัพย์สินต่างๆ เช่น เงินสด เงินฝากธนาคาร เงินฝากกู้รุ่มออม	<ul style="list-style-type: none"> - ข้อมูลหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือน (บาท) 	<ul style="list-style-type: none"> - สามารถวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างรายได้กับหนี้สินทั้งนี้เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจว่าครัวเรือนหรือชุมชนความสามารถในการพึงตนเองของคนในชุมชน
	<ul style="list-style-type: none"> - สัดส่วนการออม (ที่ไม่ใช่เงินสะสม และเงินออมสะสม) 	<ul style="list-style-type: none"> - สามารถวิเคราะห์ร้อยละของครัวเรือนที่มีการเก็บออมเงิน (บาท) รวมไปถึงสัดส่วนเงินออมที่ไม่ใช่เงินสะสมจะส่วนท่อนถึงแนวโน้มทิศทาง

คู่มือการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (สำหรับวิทยากรกระบวนการ)

มิติด้านเศรษฐกิจ		
เกณฑ์การวิเคราะห์คุณภาพชีวิต (ตัวชี้วัดข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน : จปฐ)	เปรียบเทียบกับข้อมูลจากบัญชีครัวเรือน	ประเด็นเชื่อมโยงกับชุมชน
ทรัพย์เพื่อการผลิต เงินฝาก กลุ่มสัจจะ เงินฝากสหกรณ์ เงินฝากกองทุนหมุนบ้าน เงินฝากกองทุนต่าง ๆ การทำประภันชีวิต การซื้อพัณฑ์บัตร การซื้อทองคำ การซื้อบ้าน หรือการซื้อที่ดิน เป็นต้น		การเงินของครัวเรือนและชุมชนได้ และสัดส่วนเงินออมสะสมสามารถบอกถึงภูมิคุ้มกันของครัวเรือนและชุมชนในการมีเงินสำรองเอาไว้ใช้ในยามวิกฤติ

๒. มิติด้านสังคมและวัฒนธรรม

มิติด้านสังคมและวัฒนธรรม		
เกณฑ์การวิเคราะห์คุณภาพชีวิต (ตัวชี้วัดข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน : จปฐ)	เปรียบเทียบกับข้อมูลจากบัญชีครัวเรือน	ประเด็นเชื่อมโยงกับชุมชน
- ครัวเรือนมีความมั่นคงในที่อยู่อาศัย และบ้านมีสภาพคงทนถาวร (อยู่ได้โดยไม่ต้องกังวลว่าจะมีปัญหาเรื่องที่พักอาศัย เช่น ถูกไล่ที่ และบ้านมีสภาพคงทนถาวร)	- รายจ่ายค่าซ่อมแซมบ้าน (บาทต่อครัวเรือน, บาทต่อปี) - รายจ่ายค่าเช่าที่ (บาทต่อเดือน)	- สามารถวิเคราะห์เป็นแนวโน้มติดต่อกันหลายปี หากมีรายจ่ายเป็นประจำอาจแสดงถึงการมีสภาพปัญหามากจากสาเหตุใด เช่น มีน้ำท่วมทุกปี ซึ่งจะทำให้ชุมชนวิเคราะห์ว่าพื้นที่เป็นเขตภัยพิบัติหรือไม่ ถ้าจัดเป็นเขตภัยพิบัติชุมชนจะต้องมีการออกแบบในการก่อสร้างบ้านที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่
- ครัวเรือนมีน้ำสะอาดสำหรับดื่มและบริโภคเพียงพอตลอดปี	- รายจ่ายในการซื้อน้ำเพื่อการบริโภค (บาทต่อปี)	- สามารถวิเคราะห์ได้ว่าชุมชนไม่มีแหล่งน้ำที่มีคุณภาพ

คู่มือการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (สำหรับวิทยากรกระบวนการ)

มิติด้านสังคมและวัฒนธรรม		
เกณฑ์การวิเคราะห์คุณภาพชีวิต (ตัวชี้วัดข้อมูลความจำเป็น พื้นฐาน : จบ)	เปรียบเทียบกับข้อมูลจาก บัญชีครัวเรือน	ประเด็นเชื่อมโยงกับชุมชน
		เพียงพอสำหรับการบริโภค หรือความไม่สามารถในการ พึ่งตนเองของชุมชน รวมถึง การให้บริการขั้นพื้นฐานแก่คน ในชุมชนของภาครัฐ
- ครัวเรือนมีการจัดบ้านเรือนเป็น ระเบียบ สะอาด ถูกสุขลักษณะ	- รายจ่ายค่าจ้างทำความ สะอาด ตัดต้นไม้ ตัดหญ้า (บาทต่อปี) - รายจ่ายค่าซ่อมแซมต่อ เดิมปรับปรุงบริเวณบ้าน (บาทต่อครั้ง, บาทต่อปี)	- สามารถวิเคราะห์การเอาใจ ใส่ดูแลบ้านเรือนเป็นระเบียบ สะอาด ถูกสุขลักษณะ แต่ สะท้อนภาพในทางตรงกันข้าม ในเรื่องความไม่สามารถ พึ่งตนเองของชุมชน
- ครัวเรือนมีการป้องกันอุบัติภัย อย่างถูกวิธี	- รายจ่ายค่า รักษาพยาบาล / รายจ่าย ในการซ่อมแซมสิ่งที่ เสียหายอันเนื่องจากเหตุ ไม่สามารถป้องกันการเกิด อุบัติภัยได้อย่างถูกวิธี	- สามารถวิเคราะห์คุณภาพ ทางการศึกษาการเรียนรู้เพื่อ ชีวิต และสุขภาวะของคนใน ชุมชน
- ครัวเรือนมีความปลอดภัยใน ชีวิตและทรัพย์สิน	- รายจ่ายที่ต้องซื้อสินค้า อันเนื่องมาจากของเดิมถูก ขโมย	- สามารถวิเคราะห์ถึงความ ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ของคนในชุมชน ซึ่งอาจหมาย รวมถึงการพึ่งตนเองในร่วมกัน ดูแลภัยในชุมชน
- ครอบครัวมีความอบอุ่น (ในรอบ ปีที่ผ่านมา ครัวเรือนนี้มีโอกาสอยู่ พร้อมหน้ากันอย่างน้อย ๖ ครั้งต่อ ปี มีการปรึกษาหารือ สามารถใน คัวเรือนไม่เคยหนีออกจากบ้าน หากคนที่อยู่คุณเดียวได้อย่างมี	- รายจ่ายเพื่อการ พักผ่อนหย่อนใจ เช่น การไปเที่ยวพักผ่อนในช่วง เทศกาลสำคัญ วัน สงกรานต์, วันพ่อ, วันแม่ ฯ	- สามารถวิเคราะห์ถึงลักษณะ ความสัมพันธ์ของสมาชิก ภายในครอบครัว มีโอกาสอยู่ พร้อมหน้ากันได้ทำกิจกรรม ร่วมกัน

มิติด้านสังคมและวัฒนธรรม		
เกณฑ์การวิเคราะห์คุณภาพชีวิต (ตัวชี้วัดข้อมูลความจำเป็น พื้นฐาน : จปฐ)	เปรียบเทียบกับข้อมูลจาก บัญชีครัวเรือน	ประเด็นเชื่อมโยงกับชุมชน
ความสุขถือว่าเป็นครอบครัว อบอุ่น)		
- คนในครัวเรือนไม่ดีมีสุรา (ยกเว้นการดื่มเป็นครั้งคราว เฉลี่ยไม่เกินเดือนละ ๑ ครั้ง)	- รายจ่ายที่ไปซื้อสุราดื่ม (บาทต่อเดือน)	- สามารถวิเคราะห์ถึงความ ประพฤติดีและการมีคุณธรรม ของคนในชุมชน
- คนในครัวเรือนไม่สูบบุหรี่	- รายจ่ายที่ไปซื้อบุหรี่สูบ (บาทต่อเดือน)	
- คนอายุ ๖ ปีขึ้นไป ทุกคนได้ ปฏิบัติกรรมทางศาสนาอย่าง น้อยสัปดาห์ละ ๑ ครั้ง	- รายจ่ายในการเดินทาง ไปร่วมกิจกรรมทางศาสนา - รายจ่ายที่เป็นเงินทำบุญ บริจาค	
- คนสูงอายุได้รับการดูแลจากคน ในครัวเรือน หมู่บ้าน/ชุมชน หรือ ภาครัฐ (คนที่มีอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป ได้รับการดูแลเอาใจใส่ในชีวิต ความเป็นอยู่ด้านอาหารการกิน เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม เจ็บไข้ได้ ป่วย สภาพจิตใจ รวมถึง สวัสดิการชุมชนหรือเบี้ยยังชีพ จากภาครัฐ)	- รายจ่ายเป็นเงินที่ส่งไป ช่วยเหลือผู้สูงอายุใน ครอบครัว หมู่บ้าน/ชุมชน - เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ	
- คนพิการได้รับการดูแลจากคน ในครัวเรือน หมู่บ้าน/ชุมชน หรือ ภาครัฐ (คนพิการทางกายและ หรือสมองจนไม่สามารถช่วย ตนเองได้ คนตาบอด หูหนวก เป็นใบ อัมพาต ไม่มีฝ่ามือ ไม่มี ฝ่าเท้า บัญญาอ่อน ออทิสติกส์ วิกฤติฯ ได้รับการดูแลเอาใจใส่	- รายจ่ายเป็นเงินที่ส่งไป ช่วยเหลือผู้พิการใน ครอบครัว หมู่บ้าน/ชุมชน - เบี้ยยังชีพผู้พิการ	

คู่มือการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (สำหรับวิทยากรกระบวนการ)

มิติด้านสังคมและวัฒนธรรม		
เกณฑ์การวิเคราะห์คุณภาพชีวิต (ตัวชี้วัดข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน : จปฐ)	เปรียบเทียบกับข้อมูลจากบัญชีครัวเรือน	ประเด็นเชื่อมโยงกับชุมชน
ในชีวิตความเป็นอยู่ด้านอาหาร การกิน เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม เจ็บ ไข้ได้ป่วย สภาพจิตใจ รวมถึง สวัสดิการชุมชนหรือเบี้ยยังชีพ จากภาครัฐ)		
- คนในครัวเรือนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมสาธารณระเพื่อประโยชน์ของหมู่บ้าน/ชุมชน หรือ ท้องถิ่น	- รายจ่ายในการทำกิจกรรมสาธารณระเพื่อประโยชน์ของหมู่บ้าน/ชุมชน	

๓. มิติด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

มิติด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม		
เกณฑ์การประเมินคุณภาพชีวิต (ตัวชี้วัดข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน : จปฐ)	เปรียบเทียบกับข้อมูลจากบัญชีครัวเรือน	ประเด็นเชื่อมโยงกับชุมชน
- ครัวเรือนมีน้ำใช้เพียงพอตลอดปี	- รายจ่ายค่าน้ำประปา (บาทต่อปี)	- สามารถวิเคราะห์ได้ว่าชุมชนไม่มีแหล่งน้ำที่มีคุณภาพเพียงพอสำหรับการอุปโภค หรือความไม่สามารถในการพึ่งตนเองของชุมชน รวมถึงการให้บริการขั้นพื้นฐานแก่คนในชุมชนของภาครัฐ
- ครัวเรือนไม่ถูกรบกวนจากมลพิษ	- รายจ่ายค่ารักษาพยาบาลที่มาจากการได้รับมลพิษ (บาทต่อปี)	- สามารถวิเคราะห์ถึงคุณภาพด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน และสุขภาวะของคนในชุมชน

คู่มือการขัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (สำหรับวิทยากรกระบวนการ)

มิติด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม		
เกณฑ์การประเมินคุณภาพชีวิต (ตัวชี้วัดข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน : ฉบับปัจจุบัน)	เปรียบเทียบกับข้อมูลจากบัญชีครัวเรือน	ประเด็นเชื่อมโยงกับชุมชน
	- รายจ่ายด้านสารเคมี/ยาฆ่าแมลงในการทำการเกษตร	

๔. มิติด้านการเรียนรู้

มิติด้านการเรียนรู้		
เกณฑ์การประเมินคุณภาพชีวิต (ตัวชี้วัดข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน : ฉบับปัจจุบัน)	เปรียบเทียบกับข้อมูลจากบัญชีครัวเรือน	ประเด็นเชื่อมโยงกับชุมชน
- เด็กอายุ ๓-๕ ปีเต็ม ได้รับการบริการเลี้ยงดูเตรียมความพร้อมก่อนวัยเรียน (โดยศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ศูนย์เด็กเล็ก เคลื่อนที่ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ก่อนเกณฑ์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันศาสนา อนุบาลชนบท โรงเรียนอนุบาล)	- รายจ่ายค่าการศึกษาของเด็กก่อนวัยเรียน ๓-๕ ปี	- สามารถถวิเคราะห์แยกเป็นค่าเทอม, ค่าวัสดุอุปกรณ์ และหนังสือ, ค่าเดินทางไปเรียน หนังสือ, และค่าขนม ทั้งนี้เพื่อให้หน่วยงานที่รับผิดชอบหรือที่เกี่ยวข้องร่วมกัน วิเคราะห์เพื่อช่วยกันค้นหาลดรายจ่าย เช่น การสนับสนุนทุนการศึกษา การจัดรับ-ส่งนักเรียน เป็นต้น
- เด็กอายุ ๖-๑๔ ปี ได้รับการศึกษาภาคบังคับ ๕ ปี	- รายจ่ายค่าการศึกษาของเด็ก ๖-๑๔ ปี	
- เด็กที่จบการศึกษาภาคบังคับ ๕ ปี ได้เรียนต่ออัมมัชัยศึกษา ตอนปลายหรือเที่ยบท่า	- รายจ่ายค่าการศึกษาของเด็กที่ศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเที่ยบท่า	
- เด็กที่จบการศึกษาภาคบังคับ ๕ ปี ที่ไม่ได้เรียนต่อและยังไม่มีงานทำ ได้รับการฝึกอบรมด้านอาชีพ	- รายจ่ายค่าฝึกอบรมด้านอาชีพสำหรับเด็กที่จบการศึกษาภาคบังคับ ๕ ปี ที่ไม่ได้เรียนต่อและยังไม่มี	- สามารถถวิเคราะห์กับกลุ่มคนในชุมชนในแต่ละช่วงวัย ทั้งนี้เพื่อพิจารณาว่าอยู่ในวัยเด็ก วัยแรงงาน หรือวัยสูงอายุ ทั้งนี้

คู่มือการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (สำหรับวิทยากรกระบวนการ)

มิติด้านการเรียนรู้		
เกณฑ์การประเมินคุณภาพชีวิต (ตัวชี้วัดข้อมูลความจำเป็น พื้นฐาน : ฉบับ)	เปรียบเทียบกับข้อมูลจาก บัญชีครัวเรือน	ประเด็นเชื่อมโยงกับชุมชน
- คนอายุ ๑๕-๖๐ ปี เดิม อ่าน เขียนภาษาไทย และคิดเลข อย่างง่ายได้	งานทำ - รายจ่ายในการพัฒนาการ เรียนรู้คนอายุ ๑๕-๖๐ ปีเดิม ให้มีความสามารถอ่าน เขียน ภาษาไทย และคิดเลขอย่าง ง่ายได้	เพื่อเป็นข้อมูลให้กับหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องนำไปวิเคราะห์ถึง แนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ ของคนในชุมชนร่วมกัน เช่น องค์กรบริหารส่วนตำบลมีจัด กิจกรรมการฝึกอบรมอาชีพ เสริม, การฝึกอบรมเรื่อง “เกษตรอินทรีย์” เป็นต้น

๔. มิติด้านสุขภาวะ

มิติด้านสุขภาวะ		
เกณฑ์การประเมินคุณภาพ ชีวิต (ตัวชี้วัดข้อมูลความ จำเป็นพื้นฐาน : ฉบับ)	เปรียบเทียบกับข้อมูลจาก บัญชีครัวเรือน	ประเด็นเชื่อมโยงกับชุมชน
- เด็กแรกเกิดมีน้ำหนักไม่น้อย กว่า ๒,๕๐๐ กรัม	- รายจ่ายค่าอาหารของหญิง ตั้งครรภ์	- สามารถวิเคราะห์ภาวะ โภชนาการของหญิงตั้งครรภ์ รวมถึงการจัดกิจกรรมหรือ สวัสดิการให้กับหญิงตั้งครรภ์ ในชุมชน เช่น โครงการ “ห้อง แลกใจ” มีการแจกใจให้กับ หญิงตั้งครรภ์ไว้กินทุกวันๆ ละ ๑ ฟอง จนคลอด ทั้งนี้เพื่อเป็น การพัฒนาคุณภาพชีวิตของแม่ และทารกแรกเกิด
- เด็กแรกเกิดถึง ๑๒ ปี ได้รับ วัคซีนป้องกันโรคครบตาม	- รายจ่ายค่ารักษาพยาบาล ของครัวเรือนที่มีเด็กแรกเกิด	- สามารถวิเคราะห์ถึงโอกาสใน การเข้าถึงการให้บริการของ

คู่มือการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (สำหรับวิทยากรกระบวนการ)

มิติด้านสุขภาวะ		
เกณฑ์การประเมินคุณภาพ ชีวิต (ตัวชี้วัดข้อมูลความ จำเป็นพื้นฐาน : ฉบับรุ่น)	เปรียบเทียบกับข้อมูลจาก บัญชีครัวเรือน	ประเด็นเชื่อมโยงกับชุมชน
ตารางสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค	ถึง ๑๒ ปี	สถานพยาบาลในชุมชน และ สามารถวิเคราะห์ถึงสุขภาวะ ของเด็กแรกเกิดถึง ๑๒ ปี ส่วน ใหญ่จึงเป็นปัจจัยด้วยโรคอะไร ทั้งนี้เพื่อนำไปเป็นสู่การพัฒนา กิจกรรมการป้องกันสุขภาพให้ เด็กและผู้ปกครอง
- เด็กแรกเกิดได้กินแม่อาย่าง เดียวอย่างน้อย ๖ เดือนแรก ติดต่อกัน	- รายจ่ายค่าน้ำสำหรับการก แรกเกิด ถึง ๖ เดือน	- สามารถวิเคราะห์ถึงภาวะและ แนวโน้มโภชนาการของทารก แรกเกิด
- ทุกคนในครัวเรือนกินอาหาร ถูกสุขลักษณะ ปลอดภัย และ ได้มาตรฐาน	- รายจ่ายค่าอาหารที่ซื้อมา บริโภคของคนในชุมชน - รายจ่ายค่ารักษาพยาบาลที่ เกิดจากสาเหตุจากการกินที่ ไม่ถูกสุขลักษณะ เช่น ท้องร่วง อาหารเป็นพิษ ฯ	
- คนในครัวเรือนมีการใช้ยา เพื่อบำบัด บรรเทา อาการ เจ็บป่วยเบื้องต้นอย่าง เหมาะสม	- รายจ่ายค่ายาเพื่อบำบัด บรรเทา อาการเจ็บป่วย เบื้องต้น	
- คนอายุ ๓๕ ปีขึ้นไป ได้รับ การตรวจสุขภาพประจำปี เพื่อ คัดกรองความเสี่ยงต่อ โรคเบาหวานและความดัน โลหิต-คนอายุ ๖ ปีขึ้นไป	- รายจ่ายค่าตรวจสุขภาพ ประจำปีของผู้ที่อายุ ๓๕ ปี ขึ้นไปในชุมชน เพื่อคัดกรอง โรคเบาหวานและความดัน โลหิตสูง	

คู่มือการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (สำหรับวิทยากรกระบวนการ)

มิติด้านสุขภาวะ		
เกณฑ์การประเมินคุณภาพชีวิต (ตัวชี้วัดข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน : ฉบับรุ่น)	เปรียบเทียบกับข้อมูลจากบัญชีครัวเรือน	ประเด็นเชื่อมโยงกับชุมชน
-อุกกาลังกายอย่างน้อยสัปดาห์ละ ๓ วัน วันละ ๓๐ นาทีสูง		

จากนั้น ให้ตอบคำถามที่ว่าชุมชนมีปัญหาหรือไม่ ถ้ามีปัญหาเป็นปัญหาด้านใดดังต่อไปนี้

๑. ปัญหาด้านเศรษฐกิจ
๒. ปัญหาด้านสังคมวัฒนธรรม
๓. ปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
๔. ปัญหาด้านการเรียนรู้
๕. ปัญหาด้านสุขภาวะ
๖. ปัญหามากกว่า ๑ ด้าน ได้แก่ .....
๗. ปัญหาอื่นๆ

เอ....หากชุมชนไม่มีปัญหาต้องทำอย่างไรต่อละ ?

ก็ให้กำหนดว่า ต้องการพัฒนาหรือยกระดับชุมชนในด้านใดบ้าง

คู่มือการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (สำหรับวิทยากรกระบวนการ)

ขั้นตอนย่ออย่างที่ ๑.๒ การร่วมรับรู้ถึงปัญหาชุมชน เพื่อการยกระดับ

ร่วมรับรู้ถึงปัญหาชุมชนหรือการยกระดับชุมชน เพื่อแยกแยะปัญหา ความเป็นจริง โดยการจัดลำดับความสำคัญของปัญหาร่วมถึงผลกระทบที่คนและชุมชนจะได้รับ เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาใช้ในการกำหนดเป้าหมายเพื่อการแก้ปัญหาหรือเพื่อการพัฒนาหรือยกระดับชุมชน

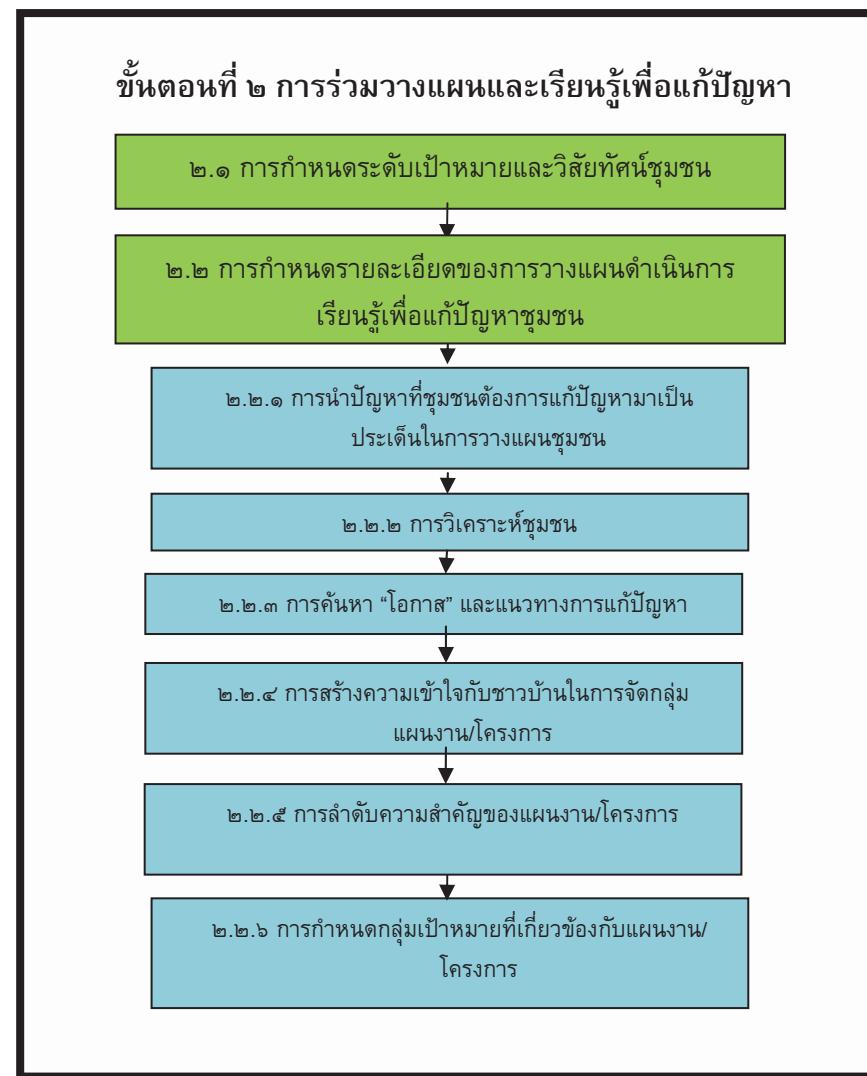

กิจกรรมการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (สำหรับวิทยากรกระบวนการ)

ขั้นตอนที่ ๒ การร่วมวางแผนและเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน

ชุมชนต้องเป็นเจ้าภาพในการทำแผนชุมชนและมักต้องมีหน่วยงานต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วม เช่น ส่วนราชการระดับตำบล อำเภอ และจังหวัด ภาคธุรกิจ วิชาการ และประชาสัมคม เป็นต้น รวมทั้งผู้สนับสนุนงบประมาณ ดังนั้นชุมชนจึงต้องผลักดันแผนไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม โดยมีวิธีการวางแผนดำเนินการ ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๒ นี้ มีขั้นตอนย่อย คือ การกำหนดระดับเป้าหมายการวางแผนชุมชน และการกำหนดรายละเอียดของการวางแผนชุมชน

คู่มือการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (สำหรับวิทยากรกระบวนการ)

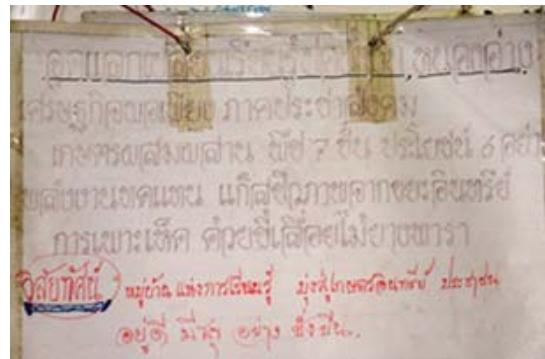

ขั้นตอนย่อยที่๒.๑ การกำหนดระดับเป้าหมายและวิสัยทัศน์

การกำหนดเป้าหมายและวิสัยทัศน์ชุมชน เป็นการกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชน ซึ่งมีทั้งทิศทางระยะสั้น ระยะกลาง หรือระยะยาว ทั้งนี้ชุมชนที่จะสามารถกำหนดเป้าหมายและวิสัยทัศน์ของตนเองได้ต้องสามารถวิเคราะห์ชุมชนจากการใช้ข้อมูลบัญชีครัวเรือนและอื่นๆ ได้อย่างเหมาะสมสมสอดคล้องกับบริบทอย่างแท้จริง ชุมชนต้องวิเคราะห์ความต้องการ ความจำเป็น จัดลำดับ ประเมินตนเอง กล่าวโดยย่อคือ ชาวบ้านต้องสามารถกำหนดเป้าหมายและวิสัยทัศน์ชุมชนได้อย่างเหมาะสมสมกับบริบทชุมชนของตน

วิสัยทัศน์ชุมชน

เป็นข้อความแสดงภาพที่ชุมชนมุ่งมั่นอย่างจะเป็นหรือมีในช่วง ๔-๑๐ ปีข้างหน้า เช่น “เป็นตำบลในฝัน” ของจังหวัดอุทัยธานี

ตัวอย่างวิสัยทัศน์ของชุมชนในจังหวัดครรภ์ธรรมราช

เป้าหมายของการพัฒนาชุมชน

เป็นข้อความที่ชัดเจนที่ระบุถึงผลประโยชน์ที่กลุ่มเป้าหมายจะได้รับจากการวางแผนพัฒนาชุมชน ดังนั้นเป้าหมายชุมชน คือ การพัฒนาคุณภาพชีวิต ที่ครัวเรือนสามารถสามารถจัดการตัวเอง พึ่งตนเองได้ ทำกินอยู่ในชุมชนได้ อยู่ได้ อยู่รอด ยั่งยืน ตัวอย่างเป้าหมายของการพัฒนาชุมชน ได้แก่

คู่มือการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (สำหรับวิทยากรกระบวนการ)

เป้าหมายระดับชุมชน

๑. เป็นชุมชนตามอุดมคติ เช่น เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ เป็นชุมชนเข้มแข็ง เป็นชุมชนอยู่ดีมีสุข

๒. ชุมชนสามารถจัดกระบวนการทำงานที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ และต่อยอดการเรียนรู้ ชุมชนสามารถปรับตัวและเชื่อมกับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม โดยอาศัยข้อมูลความรู้ และประสบการณ์ เช่น

๒.๑ ข้อมูลศักยภาพชุมชนประกอบด้วย ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ด้านภูมิปัญญาความรู้ ด้านนวัตกรรมของชุมชน

๒.๒ รายรับ

๒.๓ รายจ่าย

๒.๔ หนี้สิน

๒.๕ บัญชีที่ดิน

๓. ชุมชนสามารถตระหนักรู้ปัญหาของชุมชน โดยเน้นให้คนในชุมชนคิดได้ ทำได้ และแก้ไขปัญหาได้ด้วยตนเอง

๔. ชุมชนสามารถมีคุณภาพชีวิตที่ดี เช่น มีรายได้เพียงพอ กับการดำรงชีพ จัดการและปลดหนี้ได้ มีความมั่นคงทางอาหาร มีสวัสดิการในชุมชนดูแลตั้งแต่แรกเกิด จนถึงเสียชีวิต มีสุขภาวะที่ดี มีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีความยั่งยืน และมีการศึกษาที่ส่งเสริมการเรียนรู้ ตลอดชีวิตจนสามารถพึงตนเองได้

๕. ชุมชนสามารถมีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ โดยมีการวางแผนชุมชนที่มาจากการต้องการของชาวบ้าน ซึ่งอาศัยกลไกกระบวนการเรียนรู้จากข้อมูลทั่วทั้งชุมชน จนสามารถแก้ปัญหาภายในชุมชนได้อย่างเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของชุมชน

๖. ชุมชนสามารถอยู่ดี กินดี มีสุข โดยระบบเศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา ศิลปวัฒนธรรม ศาสนา และทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมล้วนมีความเหมาะสมกับชุมชน

๗. ชุมชนสามารถมีกระบวนการเรียนรู้โดยอาศัยทุนทางสังคมในพื้นที่ เช่น ข้อมูลความรู้ ภูมิปัญญา คน และสภาพแวดล้อมต่างๆ รวมถึง การร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมลงมือ สรุปบทเรียน และรับผิดชอบ ในการวางแผน โดยมองเห็นโอกาส ทางเลือกสำหรับการพัฒนาชุมชนได้อย่างเหมาะสม

๘. ชุมชนสามารถวางแผน บริหารจัดการทุนทางสังคม และทุนทางปัญญา และอื่นๆ ได้อย่างเป็นระบบคร่าวๆ ในการพัฒนาชุมชน จนทำให้เกิดการเท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลก และอยู่บนฐานความสัมพันธ์ของชุมชนที่สามารถจัดการชุมชนตนเอง โดยมีความรู้เพียงพอ

๙. ชุมชนสามารถอยู่ดีมีสุข โดยสามารถสรุปเป็นมิติด้านเศรษฐกิจ (มีเงินออม มีอาชีพเสริม มีการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ และดำรงชีพตามแนวหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง) สิ่งแวดล้อม (ปลูกป่า ปลูกผักปลอดภัย ปลูกข้าวปลอดภัย และอนุรักษ์ธรรมชาติ) สังคม (มีความสามัคคี ไม่มีมิโนย สุขภาพกายและใจ การละเลิกอบายุ และปลอดยาเสพติด) การศึกษา (ทำบัญชีครัวเรือนและมีการอบรมให้ความรู้) วัฒนธรรม (มีการจัดกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา และประเพณีต่างๆ) และการเมือง (รู้สิทธิหน้าที่และรับบทบาทของตนเอง) เป็นต้น, เป็นชุมชนที่ยั่งยืน หรือชุมชนสุขภาวะ ฯลฯ

เป้าหมายระดับบุคคล

๑. ชาวบ้านรู้จักตนเอง
๒. ชาวบ้านไม่มีหนี้ / ปลดหนี้ได้
๓. ชาวบ้านมีสุขภาพดี
๔. ชาวบ้านกินอิ่มนอนอุ่น
๕. ชาวบ้านสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับคนอื่นได้ถูกต้อง
๖. ชาวบ้านสามารถปรับตัวได้กับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในชุมชน
๗. ชาวบ้านตระหนักรถึงการเป็นเจ้าของปัญหา ช่วยกันคิด และช่วยทำเพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ ในชุมชน

เป้าหมายของการเรียนรู้เพื่อวางแผน

๑. ชุมชนมีเวทีเรียนรู้ไว้เพื่อพูดคุยกัน และมีกระบวนการตัดสินใจแก้ปัญหาชุมชนด้วยข้อมูล
๒. ชุมชนสามารถจัดกระบวนการเรียนรู้ และต่อยอดการเรียนรู้ได้
๓. ชุมชนได้รับเงินทุนสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก
๔. ชาวบ้านสามารถแก้ไข และป้องกันปัญหา/ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับครัวเรือนได้
๕. ชาวบ้านสามารถนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวันได้
๖. ชาวบ้านมีสวัสดิการชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ ที่เหมาะสม
๗. ชาวบ้านมีจิตสำนึกให้กับคนในชุมชน

คู่มือการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (สำหรับวิทยากรกระบวนการ)

วิธีการกำหนดเป้าหมายและวิสัยทัศน์ชุมชน

๑. การวิเคราะห์ความต้องการ / ความจำเป็น

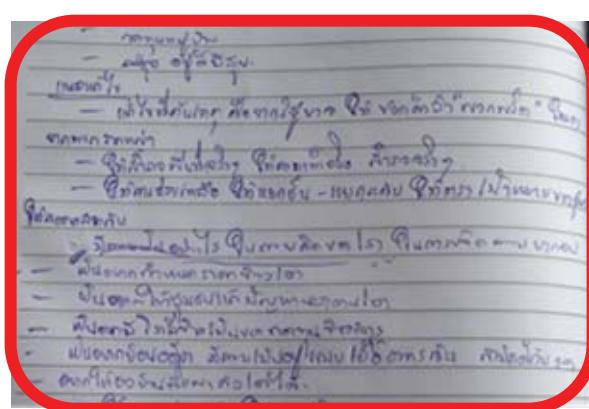
- ๑.๑ นำข้อมูลจากการวิเคราะห์ปัญหาหรือการกำหนดวิสัยทัศน์ชุมชน มาจัดลำดับความสำคัญ เริ่มจากเรื่องใกล้ตัวที่สมาชิก / ชุมชน ได้รับประโยชน์
- ๑.๒ ใช้การอภิปรายร่วมกัน เสียงส่วนใหญ่
- ๑.๓ วินิจฉัยและระบุความต้องการ / ความจำเป็นที่แท้จริง

๒. วิธีการประเมินตนเองชุมชน

- ๒.๑ ใช้กระบวนการกลุ่มเพื่อประเมินจากข้อมูลที่ทุกคนร่วมกันให้
- ๒.๒ ประเมินทั้งสิ่งที่ดี เพื่อต่อยอดให้ดียิ่งขึ้น สิ่งที่ยังไม่ดีเพื่อแก้ไข
- ๒.๓ ใช้เหตุผลบัญชีครัวเรือนแต่ละเดือนเป็นเครื่องมือประเมิน
- ๒.๔ ข้อมูลและผลการประเมินจัดเก็บในฐานข้อมูลของชุมชน
- ๒.๕ ประเมินตนเองตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

๓. วิธีการที่ทำให้ผู้อื่นมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ความต้องการ / จำเป็นและกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้

- ๓.๑ หาเพื่อนที่รู้ใจร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อนที่มีปัญหาเช่นเดียวกัน เพื่อนที่เต็มใจร่วมแก้ปัญหา
- ๓.๒ ใช้เวทีให้สมาชิกร่วมกันทำความเข้าใจ กำหนดเป้าหมายที่จะเรียนรู้ร่วมกัน
- ๓.๓ ใช้กิจกรรมที่ไม่เป็นทางการ เช่น การรับประทานอาหารร่วมกันเป็นโอกาสพูดคุย
- ๓.๔ ประสานความร่วมมือกับนักวิชาการ บุคลากรภายนอก ชุมชนมาพูดคุย

ตัวอย่างบันทึกผู้นำชุมชน

ในจังหวัดชัยนาท

คู่มือการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (สำหรับวิทยากรกระบวนการ)

ขั้นตอนย่อยที่ ๒.๒ การกำหนดรายละเอียดของการวางแผนดำเนินการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน

การร่วมดำเนินการเรียนรู้เพื่อการแก้ปัญหาชุมชน เป็นการที่ชุมชนร่วมกันเรียนรู้เพื่อทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่สามารถนำไปสู่การวางแผน โดยการมีการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งภายใน – ภายนอกชุมชนที่มماช่วยในการวางแผนชุมชน (การถอดความรู้: Capturing) และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยมีการจัดเป็นรูปแบบการเรียนรู้ในลักษณะต่างๆ ที่เหมาะสมกับบริบทของคนในชุมชน (การแลกเปลี่ยนเรียนรู้: Sharing) รวมถึงการปฏิบัติตามแผนซึ่งถือได้ว่าเป็นการนำความรู้ไปใช้ช้าในการทำงาน (การนำความรู้ไปใช้ช้า: Reusing) ซึ่งมีการจัดตั้งในรูปแบบคณะกรรมการ คณะกรรมการที่ทำงาน มาร่วมดำเนินการ และกำกับดูดตามให้กำลังใจและเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน สำหรับการกำหนดรายละเอียดของการดำเนินการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน เป็นขั้นตอนที่ประกอบด้วย

๒.๒.๑ การนำปัญหาที่ชุมชนต้องการแก้ปัญหามาเป็นประเด็นในการวางแผน

โดยผ่านการวิเคราะห์คุณภาพชีวิตตามเครื่องชี้วัดข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ๖ หมวด ๔๒ ตัวชี้วัด, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ.๒๕๕๕ - ๒๕๖๗) , แนวคิดตัวชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืน เป้าหมายของการพัฒนาชุมชน ตัวชี้วัดสำหรับการเป็นเศรษฐกิจพอเพียง และการเปรียบเทียบรายได้ประชาชาติของประเทศไทย แบบปริมาณลูกโซ่กับบัญชีรายรับ-รายจ่ายครัวเรือน สามารถสรุปได้ว่า มิติของการพัฒนาคุณภาพชีวิตสามารถแบ่งได้ ๕ ด้าน ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านการเรียนรู้ และด้านสุขภาวะ ซึ่งจะทำให้ทราบถึง สาเหตุที่แท้จริง และเป้าหมายในการพัฒนาชุมชนคืออะไร

๒.๒.๒ การวิเคราะห์ชุมชน

การนำข้อมูลพื้นฐานของชุมชนกับข้อมูลพื้นฐานของครัวเรือนมาวิเคราะห์เพื่อทำให้ชุมชนรู้ว่าในพื้นที่มีหรือไม่มีทรัพยากรอะไรบ้างที่เกี่ยวข้องกับปัญหาที่ชุมชนต้องการแก้ปัญหา เช่น การมีกลุ่มคนที่ได้รวมตัวอย่างเป็นธรรมชาติเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์อยู่แล้วในพื้นที่ หากชุมชนต้องการขับเคลื่อนการแก้ปัญหาด้านปัจย์/ยาจากแมลงในพื้นที่ สามารถซักซวนกับกลุ่มคนดังกล่าวมาเป็นแนวร่วมในการแก้ปัญหาดังกล่าวในช่วงต้นได้ เนื่องจากกลุ่มนี้มีใจที่ต้องการทำเรื่องแบบนี้อยู่แล้ว

คู่มือการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (สำหรับวิทยากรกระบวนการ)

สำหรับขั้นนี้ สามารถใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลหรือศึกษาความรู้จากแหล่งภายในชุมชน โดยมีการกำหนดประเด็นข้อมูลที่จะต้องการเก็บและนำมาศึกษาประกอบทั้งนี้เพื่อให้การวางแผนมีความถูกต้องเหมาะสมมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้จะต้องมีการกำหนดผู้รับผิดชอบ วิธีการ เวลา ให้ชัดเจน เช่น ตัวแทนของชาวบ้านหมู่ ๓ จัดทำแบบสำรวจลักษณะการใช้พื้นที่ที่กำกิน และแบบสำรวจผู้รู้ และความรู้ที่มีอยู่ในชุมชน การสำรวจจำนวนครัวเรือนในหมู่บ้านว่ามีกี่ครัวเรือนที่ต้องการใช้น้ำ โดยใช้สถิติกการใช้น้ำ ๑ คน ต่อ ๕ ลิตรเพื่อประมาณการขนาดของเครื่องผลิตน้ำประปา หรือ การวิเคราะห์ว่าหมู่บ้านมีแหล่งน้ำอื่นเพื่อเก็บน้ำดิบประกอบการสำรวจพื้นที่การเกษตรนาปี/นาปรังว่ามีกี่ไร เพื่อจะได้คำนวณว่าการปลูกข้าว ๑ ไรใช้น้ำเท่าไหร่ ดังนั้นเมื่อทราบปริมาณการใช้น้ำเพื่อการเกษตรทั้งหมดจะทำให้รู้ว่าจะต้องนำน้ำมาจากแหล่งใดบ้าง หรือจะต้องมีการบริหารจัดการน้ำอย่างไรให้เพียงพอ กับความต้องการ นอกจากนี้ ซึ่งสอดคล้องกับขั้นตอนการจัดการความรู้เรียกว่า การถอดความรู้ (Capturing) หลังจากนั้นก็นำข้อมูลความรู้ดังกล่าวมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วยกันกับสมาชิกเป้าหมายที่เป็นผู้รับผิดชอบเพื่อดำเนินการวิเคราะห์สาเหตุ - ปัญหา และแนวทางการแก้ปัญหาต่อไป ในส่วนนี้สอดคล้องกับขั้นตอนการจัดการความรู้ที่เรียกว่า การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Sharing)

๒.๒.๓ การค้นหา “โอกาส” และแนวทางการแก้ปัญหา

ในการค้นหาโอกาสและแนวทางการแก้ปัญหาสามารถใช้ข้อมูลจากการวิเคราะห์คุณภาพชีวิตจากบัญชีครัวเรือนใน ๕ มิติ ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และวัฒนธรรม ด้านทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ด้านการเรียนรู้ ด้านสุขภาวะ ซึ่งมิติดังกล่าวจะทำให้ชุมชนเข้าใจถึงการเชื่อมโยงว่าข้อมูลบัญชีครัวเรือนเกี่ยวกับรายรับ-รายจ่ายกับเป้าหมายของการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน โดยกำหนดเป็นโครงการต่าง ๆ ทั้งนี้สามารถ สำหรับขั้นนี้ สอดคล้องกับขั้นตอนการจัดการความรู้ที่เรียกว่า การนำความรู้ไปใช้ซ้ำ (Reusing) หมายความว่า ในการกำหนดวิธีการแก้ปัญหาจะต้องมีการกลั่นกรองข้อมูล จนได้ทางเลือกและวิธีการที่เหมาะสมกับปัญหาต่างๆ โดยผ่านกระบวนการนี้ของผู้มีส่วนร่วมซึ่งอาจได้ใช้วิธีการดังกล่าวมา ก่อนหน้านี้ รวมถึงการนำแนวทางการแก้ปัญหาไปลงสู่การปฏิบัติต่อไปอย่างเป็นรูปธรรม

การวิเคราะห์คุณภาพชีวิตจากบัญชีครัวเรือน		
ข้อมูล	ประเด็น	ตัวอย่างแนวทางการพัฒนา
มิติด้านเศรษฐกิจ		
๑. การลดรายจ่าย	๑. การประกอบอาชีพ <ul style="list-style-type: none"> ๑.๑ นอกรากการเกษตร ๑.๒ ภาคการเกษตร ๒. ชีวิตประจำวัน <ul style="list-style-type: none"> ๒.๑ อุปโภค ๒.๒ บริโภค 	๑. ใช้รายจ่ายเป็นตัวสะท้อนตัวตนของครัวเรือนว่ามีลักษณะอยู่ในกลุ่มฟื้นฟื้นหรือจำเป็น <ul style="list-style-type: none"> ๒. ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมครัวเรือนให้มุ่งพึงตนเองก่อนในการแก้ปัญหาได้ๆ โดยริมจากตนเองก่อนเสมอ เช่น ลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ วางแผนปลดหนี้ <ul style="list-style-type: none"> ๓. การจัดตั้งกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจ เช่น กลุ่มอาชีพ สถาบันการเงินชุมชน วิสาหกิจชุมชน ๔. วิเคราะห์แนวโน้มเศรษฐกิจ ระดับครัวเรือนและระดับชุมชน เพื่อเตรียมการในอนาคต
๒. การเพิ่มรายได้	๑. ประกอบอาชีพเสริม <ul style="list-style-type: none"> ๒. การเพิ่มมูลค่าให้กับผลผลิต ๓. การรวมกลุ่มอาชีพ ๔. การจัดตั้งสถาบันการเงินชุมชน ๕. การจัดทำวิสาหกิจชุมชน ๖. การจัดตั้งกองทุนเพื่อสวัสดิการของชุมชน 	
๓. การปรับลด ปลดหนี้	๑. การวางแผนชีวิต <ul style="list-style-type: none"> ๑.๑ วิเคราะห์สาเหตุของปัญหา ๑.๒ จัดระบบปรับพฤติกรรม ๑.๓ วางแผนการบริหารเงิน/บริหารหนี้ ๑.๔ ปรับอาชีพวิเคราะห์ทุน ๑.๕ ลดต้นทุน - เปลี่ยนวิธีการเพาะปลูก - ทำนาอยู่ ต.ปอทอง อ.บางระกำ จ.พิษณุโลกเพื่อแก้ปัญหาค่าจ้างดำเนินแพง ๒. การจัดทำกราฟแสดงการเงินครัวเรือน	
มิติด้านสังคมวัฒนธรรม		
๑. การบริโภค สินค้าฟื้นฟื้นเพื่อย	๑. ตกเป็นทางการโฆษณา ไม่มีสติใน การซื้อ <ul style="list-style-type: none"> ๒. มีการแบ่งปันซึ่งกันและกันภายในชุมชนหายไป 	๑. ความมีกลไกในการรักษาและถ่ายทอดวัฒนธรรมอันดีงามของสังคมไทย - จัดทำปฏิทินชุมชน เพื่อทำให้กิจกรรมภาพรวมทั้งปี -

คู่มือการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (สำหรับวิทยากรกระบวนการ)

การวิเคราะห์คุณภาพชีวิตจากบัญชีครัวเรือน		
ข้อมูล	ประเด็น	ตัวอย่างแนวทางการพัฒนา
	๓. มีการจัดงานใหญ่โตเพื่อแสดงฐานะทางการเงินและสังคมมากกว่า การจัดงานเพื่อให้เกิดคุณค่าทางวัฒนธรรม ๔. มีร้านสะดวกซื้อจำนวนมากทำให้ลดการพึ่งพาซึ่งกันและกัน เพราะคิดว่ามีเงินก็สามารถซื้อได้ทุกอย่าง	๑. นำกระบวนการจัดการความรู้มาใช้ในการพัฒนา องค์ความรู้เพื่ออนุรักษ์และถ่ายทอดภูมิปัญญาไทย ๒. หน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรวางแผนและสนับสนุนในด้านต่างๆ ให้กับกิจกรรมที่ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับปัญหาของชุมชน - กิจกรรมดูแลอาชีวศึกษา - งดเหล้าในงานศพ
๒. ค่าทำบุญ	๑. คนทำบุญเพื่อหวังบุญชาติหน้า	
๓. ค่าอาหาร	๑. ประเภทของเนื้อสัตว์ที่ใช้ในงานเลี้ยง - เนื้อรักใช้กับงานแต่ง - เนื้อปลาจะใช้กับงานศพ ๒. คนไม่ทำกับข้าวด้วยตนเอง	๑. ประเภทของเนื้อสัตว์ที่ใช้ในงานเลี้ยง - เนื้อรักใช้กับงานแต่ง - เนื้อปลาจะใช้กับงานศพ ๒. คนไม่ทำกับข้าวด้วยตนเอง
๔. ค่าโต๊ะจีน	๑. แสดงถึงความรัก/ความผูกพันของคนในชุมชนน้อยลง เพราะในอดีตชาวบ้านจะช่วยกันทำกับข้าว แล้วนำส่วนที่เหลือกลับบ้าน	
๕. ค่าจัดงานบวช	๑. ค่าเหล้าสูงมาก	
๖. ค่าซื้อปลา	๑. วัฒนธรรมข้าว ปลา เกลือ (ปลาร้า) หายไป	
๗. ค่าแรงงาน	๑. ขาดการรวมกลุ่มที่อาศัยแรงงานช่วยซึ่งกันและกัน	
๘. รายได้จากการหอพักสูง	๑. มีการปลูกหม่อน เลี้ยงไก่เนื้อยอด	
มิติด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม		
๑. ค่าปั๊ย/ค่าสารเคมี	๑. ต้นทุนการผลิตสูง - อัตราการใส่ปั๊ยที่เหมาะสม - ใช้ปั๊ยชีวภาพ/ปั๊ยอินทรีย์ทดแทน ๒. สิ่งแวดล้อมถูกทำลาย - ใช้สมุนไพรทดแทนในการทำเป็นยาฯ แมลง เช่น สะเดา สมุนไง ยาจุน	๑. ชุมชนควรมีกลไกในการดูรักษา อนุรักษ์ และแผนการใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดความคุ้มค่าและยั่งยืน ๑.๑ มีคนทำงานที่รับผิดชอบอยู่ในพื้นที่

การวิเคราะห์คุณภาพชีวิตจากบัญชีครัวเรือน		
ข้อมูล	ประเด็น	ตัวอย่างแนวทางการพัฒนา
	๑. โครงสร้าง ๒. ดินสีอ่อน ๓. มีสารเคมีตกค้างในร่างกาย	<ul style="list-style-type: none"> - กลุ่มอนุรักษ์พันธุ์ปูเปรี้ยว - กลุ่มเยาวชนรักคลองน้อย - กลุ่มเยาวชนรักคลองน้อย - กลุ่มอนุรักษ์อ่าวบ้านดอน - กลุ่มเพาะพันธุ์ธนาคารต้นไม้ - กลุ่มเกษตรกรปลูกสารพิช - กลุ่มเกษตรกรผู้ใช้ชั้นนำ - เครือข่ายป้าชุมชน - เครือข่ายดับไฟป่า - เครือข่ายอนุรักษ์วังปลา - เครือข่ายอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ - เครือข่ายสิ่งแวดล้อมต้นแบบ
๔. ค่าน้ำมัน เชื้อเพลิง	๑. มีปัญหาด้านการบริหารจัดการน้ำ เพื่อการผลิตทางการเกษตรนอก ตาก ๒. ไม่มีการใช้พลังงานทดแทน <ul style="list-style-type: none"> - ใช้เรือใบแทนการใช้น้ำมันในการ หาปลา 	<ul style="list-style-type: none"> - กลุ่มเกษตรกรผู้ใช้ชั้นนำ - เครือข่ายป้าชุมชน - เครือข่ายดับไฟป่า - เครือข่ายอนุรักษ์วังปลา - เครือข่ายอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ - เครือข่ายสิ่งแวดล้อมต้นแบบ <p>"พ่อปู่ลูกเพื่อลูก พี่ปู่ลูกเพื่อน้อง"</p> <p>๑.๒ จัดกิจกรรมส่งเสริมการ อนุรักษ์/ แก้ปัญหา</p> <ul style="list-style-type: none"> - ธนาคารขยะ - ธนาคารปูปลา - โครงการปลูกต้นไม้ทดแทน - โครงการ "จัดบ้าน ดับสวน รวมกันทำ" - โครงการปลูกต้นไม้เพื่ออุ่นน้ำ - โครงการ "เข้า นา เล" เพื่อ ดูแลต้นน้ำ - โครงการปลูกกอไผ่เพื่อ แก้ปัญหาการตื้นเขินของแม่น้ำ - โครงการปลูกหญ้าแฟกเพื่อ แก้ปัญหาดินสไลด์ตามแนวคัน คลอง - โครงการชุดบ่อเพื่อเก็บก้นน้ำ - โครงการชุดอ่างชะลอน้ำ - โครงการชุดลอกคลองให้น้ำ
๕. ค่าไฟฟ้า/แก๊ส	๑. ไม่มีการใช้พลังงานทดแทน <ul style="list-style-type: none"> - เตาแก๊สชีวมวล - แก๊ส - น้ำมันสัตว์ ๒. ไม่ตระหนักรถึงการประหยัดไฟฟ้า	<ul style="list-style-type: none"> - กลุ่มเกษตรกรผู้ใช้ชั้นนำ - เครือข่ายป้าชุมชน - เครือข่ายดับไฟป่า - เครือข่ายอนุรักษ์วังปลา - เครือข่ายอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ - เครือข่ายสิ่งแวดล้อมต้นแบบ <p>"พ่อปู่ลูกเพื่อลูก พี่ปู่ลูกเพื่อน้อง"</p> <p>๑.๒ จัดกิจกรรมส่งเสริมการ อนุรักษ์/ แก้ปัญหา</p> <ul style="list-style-type: none"> - ธนาคารขยะ - ธนาคารปูปลา - โครงการปลูกต้นไม้ทดแทน - โครงการ "จัดบ้าน ดับสวน รวมกันทำ" - โครงการปลูกต้นไม้เพื่ออุ่นน้ำ - โครงการ "เข้า นา เล" เพื่อ ดูแลต้นน้ำ - โครงการปลูกกอไผ่เพื่อ แก้ปัญหาการตื้นเขินของแม่น้ำ - โครงการปลูกหญ้าแฟกเพื่อ แก้ปัญหาดินสไลด์ตามแนวคัน คลอง - โครงการชุดบ่อเพื่อเก็บก้นน้ำ - โครงการชุดอ่างชะลอน้ำ - โครงการชุดลอกคลองให้น้ำ
๖. ค่าซื้อสัตว์น้ำ จากภายนอกชุมชน เพื่อบริโภค	๑. มีปัญหาด้านคุณภาพของแหล่ง สัตว์น้ำในชุมชน	<ul style="list-style-type: none"> - โครงการปลูกกอไผ่เพื่อ แก้ปัญหาการตื้นเขินของแม่น้ำ - โครงการปลูกหญ้าแฟกเพื่อ แก้ปัญหาดินสไลด์ตามแนวคัน คลอง - โครงการชุดบ่อเพื่อเก็บก้นน้ำ - โครงการชุดอ่างชะลอน้ำ - โครงการชุดลอกคลองให้น้ำ
๗. ค่าต้นทุน การผลิต	๑. เมล็ดพันธุ์ เกษตรกรไม่ทำเมล็ด พันธุ์เนื่องจากไม่มีน้ำในคุณภาพที่ เกิดจากการเพาะปลูกของตนเอง ๒. ค่าหัวอาหารไก่ไข่ เกษตรกรไม่ได้ เลี้ยงไก่ไข่แบบธรรมชาติ	<ul style="list-style-type: none"> - โครงการชุดบ่อเพื่อเก็บก้นน้ำ - โครงการชุดอ่างชะลอน้ำ - โครงการชุดลอกคลองให้น้ำ

คู่มือการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (สำหรับวิทยากรกระบวนการ)

การวิเคราะห์คุณภาพชีวิตจากบัญชีครัวเรือน		
ข้อมูล	ประเด็น	ตัวอย่างแนวทางการพัฒนา
๙. ค่ารักษาพยาบาล	๑. มีปัญหาด้านสุขภาพเกี่ยวกับสารเคมีจากการเกษตรต่อกันในร่างกาย	ให้ลดลง - การใช้เสียงตามสายเพื่อกระตุ้นให้ชาวบ้านรักษาสิ่งแวดล้อม - การศึกษาพันธุ์ไม้ในป่าชุมชนเพื่อวางแผนดูแลรักษา - การปลูกฝังการช่วยเหลือสังคมพัฒนาหมู่บ้านให้กับคนในชุมชน - การใช้เป็ดไส่ทุกkinให้เชอร์รี่แทนการใช้เคมีฆ่า - จัดทำที่籠เบลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันจากทุกฝ่ายเพื่อร่วมกันแก้ปัญหา
๑๐. ค่าอาหาร (พืชผัก, ผลไม้, สัตว์เพื่อการบริโภค)	๑. ไม่สามารถเป็นแหล่งอาหารที่รองรับคนในชุมชนได้ - ไม่มีพื้นที่ - ไม่เพียงพอ - ขาดความอุดมสมบูรณ์ - ขาดแรงงานในการเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ - ขาดความรู้ในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดความยั่งยืนได้	๑.๓ ออกกฎหมาย ข้อบังคับของชุมชนเพื่อดูแลสิ่งแวดล้อม - ห้ามทำฟาร์มในชุมชน - ห้ามจับปลาในช่วงฤดูวางไข่ - ห้ามใช้รถยกตื้นเข้าไปบรรทุกของป่า - กำหนดขนาดตามแหล่งในการจับปลา - กำหนดช่วงฤดูเปิด-ปิดในการเก็บของป่า
๑๑. รายได้จากการเก็บของป่าในชุมชนลดลง	๑. พื้นที่ป่าถูกบุกรุก / ลดลง ๒. สภาพแวดล้อมเป็นพิษทำให้ผลผลิตมีปริมาณและคุณภาพต่ำลง ๓. ไม่มีกฎหมายต่อต้านผู้รับผิดชอบอย่างจริงจังในการดูแล อนุรักษ์ป่าของชุมชน	๒. มีการจัดทำแผนที่ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนเพื่อทำให้เห็นภาพรวม - จัดทำแผนที่ทำมือเพื่อศึกษาทางน้ำและวางแผนเพื่อแก้ปัญหาน้ำท่วม - จัดทำแผนที่ทำมือเพื่อรับสิทธิในที่ดินทำกินเพื่อแก้ปัญหาความ
๑๒. รายได้จากการขายปลาลดลง	๑. คุณภาพของแหล่งน้ำต่ำทำให้ปลาไม่สามารถอาศัยอยู่ได้	

การวิเคราะห์คุณภาพชีวิตจากบัญชีครัวเรือน		
ข้อมูล	ประเด็น	ตัวอย่างแนวทางการพัฒนา
		<p>ไม่ซัดเจนสิทธิในที่ดิน</p> <p>๓. ให้ชาวบ้านจดบันทึก รายละเอียดเกี่ยวกับปริมาณ ผลผลิตที่ซัดเจน เป็นเงินทั้งหมด เท่าไหร่ กีกิโลกรัม เพื่อนำข้อมูล ดังกล่าวมาเปรียบเทียบกับต้นทุน ในการผลิต</p> <p>๔. นำเป้าหมายมาทำเป็นตัวชี้วัด ในการประเมินครัวเรือนแบบ ก้าวหน้ากับครัวเรือนล้าหลัง เพื่อ เป็นการกระตุ้นให้เกิด กระบวนการเปลี่ยนแปลงตนเอง</p> <ul style="list-style-type: none"> - กำหนดจุดดีของหมู่บ้าน ๑ หมู่ ๑ แห่ง ทุกหมู่จะต้องมีที่สาธารณะ แหล่งน้ำ สวนสมุนไพร สถานที่ พักผ่อน หรือแหล่งเรียนรู้ <p>๕. ส่งเสริมการใช้พลังงานทดแทน และพลังงานทางเลือก</p> <ul style="list-style-type: none"> - แก๊สชีวภาพ - เตาชีวนวัต
มิติต้านการเรียนรู้		
๑. การศึกษา ของบุตร	<ol style="list-style-type: none"> ๑. ค่าเล่าเรียนสูง ๒. ค่าเรียนพิเศษสูง ๓. ค่าเดินทางไปศึกษาเล่าเรียน โรงเรียนนอกพื้นที่สูง ๔. คุณภาพการศึกษาของโรงเรียนใน ชุมชนต่ำ ๕. ผู้ปกครองมีทัศนคติมองการศึกษา แบบขั้นบันได แต่ไม่ได้มุ่งเน้นการ วัดผลความรู้ความสามารถของเด็ก 	<ol style="list-style-type: none"> ๑. มีกลไกในสนับสนุนส่งเสริมการ เรียนรู้ทั้งในระบบและนอกระบบ ของโรงเรียน <ul style="list-style-type: none"> - จัดตั้งศูนย์เรียนรู้ชุมชน - ส่งเสริมการนำปราชญ์ชาวบ้าน มาสอนให้กับคนในชุมชนและนอก ชุมชน - จัดทำแผนที่ปราชญ์/ภูมิปัญญา ท้องถิ่น / แหล่งเรียนรู้ในแต่ละ หมู่บ้าน

คู่มือการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (สำหรับวิทยากรกระบวนการ)

การวิเคราะห์คุณภาพชีวิตจากบัญชีครัวเรือน		
ข้อมูล	ประเด็น	ตัวอย่างแนวทางการพัฒนา
๒. การลงทุน	๑. ขาดความรู้ในการลงทุน เปรียบเทียบกับผลตอบแทน คุ้มหรือ ไม่คุ้ม ๒. ไม่มีความสามารถในการพึงตนเอง (ซื้อเมล็ดพันธุ์จากแหล่งอื่น) ๓. ต้นทุนบางประเภทมีความ พุ่มเพื่อยเกินความจำเป็น - ค่าจ้าง - ค่าปุ๋ย - ค่ายาฆ่าแมลง ๔. ปัญหาจากสิ่งที่ควบคุมไม่ได้ เช่น ภัยธรรมชาติ ๕. ระบบไม่เครื่องสิ่งแวดล้อมถูกทำลาย	- จัดทำแผนที่คนดี - จัดทำข้อมูลทรัพยากรชุมชน โดยระบบ GIS เพื่อนำมา ประกอบการวางแผนชุมชน - มีกระบวนการถ่ายทอดความรู้ ที่จำเป็นในการดำเนินชีพให้กับคน ในชุมชน - การเลียนท่านกลางบ้านให้เด็ก ในหมู่บ้านทุกวันเสาร์ - อาทิตย์ เวลา ๑๖.๐๐ น. โดยผู้สูงอายุที่มี ความสามารถในการถ่ายทอด ความรู้และเป็นการสร้าง ความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุกับ เด็กในชุมชน - มีการจัดเก็บความรู้ ภูมิปัญญา ของชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น หนังสือ เว็บไซต์ ๒. ความมีกิจกรรมที่ส่งเสริมการ เรียนรู้ให้กับคนในชุมชน - การจัดกิจกรรมโอมสเตอร์ที่มุ่ง สร้างการเรียนรู้ในด้านการจัดการ ความสะอาด อาหาร ภาษา ประวัติศาสตร์ชุมชน โดยสร้าง คุณค่าให้กับบ้านที่ถูกคัดเลือกเป็น โอมสเตอร์แสดงถึงการมีเกียรติใน ชุมชน - การประมวลการทำอาหาร พื้นบ้านปีละ ๒ ครั้ง โดยมุ่งให้มี การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมา ประกอบการทำอาหารพื้นบ้าน เช่น การทอดไข่ไม่ต้องใช้น้ำมัน
๓. ค่าใช้จ่ายโรค	๑. ชาวบ้านไม่รู้จักการจัดการดูแล ตัวเอง ๒. มีการนำการแพทย์พื้นบ้านและ การแพทย์แผนไทยมาใช้ในการรักษา โรคในชุมชนน้อย	- มีการจัดเก็บความรู้ ภูมิปัญญา ของชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น หนังสือ เว็บไซต์ ๒. ความมีกิจกรรมที่ส่งเสริมการ เรียนรู้ให้กับคนในชุมชน
๔. อาหารเสริม	๑. ไม่มีการวิเคราะห์ความสามารถ ชุมชนกับการผลิตสินค้าที่เหมาะสม ๒. ขาดการบริหารจัดการตลาดให้กับ สินค้าชุมชน - สินค้าของชุมชนขายได้น้อย - ไม่มีตลาดรับซื้อ	- การจัดกิจกรรมโอมสเตอร์ที่มุ่ง สร้างการเรียนรู้ในด้านการจัดการ ความสะอาด อาหาร ภาษา ประวัติศาสตร์ชุมชน โดยสร้าง คุณค่าให้กับบ้านที่ถูกคัดเลือกเป็น โอมสเตอร์แสดงถึงการมีเกียรติใน ชุมชน - การประมวลการทำอาหาร พื้นบ้านปีละ ๒ ครั้ง โดยมุ่งให้มี การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมา ประกอบการทำอาหารพื้นบ้าน เช่น การทอดไข่ไม่ต้องใช้น้ำมัน

การวิเคราะห์คุณภาพชีวิตจากบัญชีครัวเรือน		
ข้อมูล	ประเด็น	ตัวอย่างแนวทางการพัฒนา
		<p>โดยการใช้ใบตองรองกันกระะ แล้วตอกไข่ใส่ลงไป</p> <ul style="list-style-type: none"> - การเรียนรู้สามารถสร้างโอกาส ทุกเวลา และทุกสถานที่ให้กับคน ในชุมชน - การเรียนรู้จากต้นแบบจะทำให้ สามารถปรับวิธีคิด อยากทำ และ ถ้าทำได้ ๓. แผนชุมชนความมีกระบวนการ พัฒนาการเรียนรู้เพื่อการดับ คุณภาพการผลิตและการตลาดดี จะทำให้มีการบอกร่อ ๔. ควรนำบัญชีครัวเรือนเข้าไป บูรณาการกับหลักสูตรของ โรงเรียนทุกระดับเพื่อการเรียนรู้ ในการพัฒนาทุกมิติ - การสอนคณิตศาสตร์ที่มี ความหมาย - การคิดต้นทุนในการทำ กิจกรรมการปลูกผัก หรือการทำ ขนมไทยขายในโรงเรียน ๕. หน่วยงานองค์กรปกครอง ท้องถิ่นควรให้การสนับสนุน สวัสดิการที่สร้างการเรียนรู้ทั้งใน ระบบและนอกระบบของโรงเรียน ๖. ควรให้ชาวบ้านใช้กระบวนการ เรียนรู้ของข้อมูลในมิติต่างๆ เพื่อ วางแผนพัฒนาชุมชน

คู่มือการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (สำหรับวิทยากรกระบวนการ)

การวิเคราะห์คุณภาพชีวิตจากบัญชีครัวเรือน		
ข้อมูล	ประเด็น	ตัวอย่างแนวทางการพัฒนา
มิติด้านสุขภาวะ		
๑. ค่ายา	๑. ขาดระบบการดูแลสุขภาพ ๒. ชาวบ้านขาดความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้ยาเพื่อรักษาโรคและการดูแลสุขภาพ - โดยนายพรีทำให้ยาล้นคนไข้ เพราะชาวบ้านมียาพื้นฐานจำนวนมาก	๑. ควรพัฒนาสุขภาวะแบบองค์รวม - โครงการบูรณาการ คณิตสุขภาพดี เพื่อลดสารเคมีของเกษตรกร - โครงการ "นั่งสมาธิ" ของหมู่บ้าน - โครงการ "มหกรรมวิชาการ : ต้มโอม"
๒. ค่าปั๊ย/สารเคมี/ยาจากแมลง	๑. ได้รับสารพิษตกค้างในร่างกาย	๒. ควรมีกลไกในการเรียนรู้เพื่อดูแลสุขภาพ
๓. ค่าบุหรี่	๑. มีค่าใช้จ่ายประเภทฟุ่มเฟือย ๒. มีพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อการทำลายสุขภาพ ๓. มีผู้ป่วยที่ได้รับผลกระทบจากการสูบบุหรี่ ๔. มีเหตุการณ์ของสมาชิกในครอบครัวที่ได้รับผลกระทบจากคนในครอบครัวสูบบุหรี่	๓. มีเครื่องข่ายการดูแลสุขภาพด้วยตนเอง (การใช้สมุนไพร, การนวดเท้า) - มีอาสาสมัครสุขภาพประจำหมู่บ้านเพื่อร่วบรวมข้อมูลสุขภาพของชาวบ้าน - ใช้เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อสะท้อนข้อมูลปัญหาสุขภาพให้ชาวบ้านเข้าใจ
๔. ค่าเงินช่วยงานศพ	๑. การมีสุขภาพที่ไม่ดีเป็นสาเหตุสำคัญของการเสียชีวิตรหรือไม่	๔. ควรมีกิจกรรมสนับสนุนส่งเสริมสุขภาพ - จัดกิจกรรมให้ความรู้ด้านสุขภาพ - จัดตั้ง "กลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อน" - จัดกิจกรรมแข่งขันกีฬา - สร้างห้องน้ำแบบชักโครกให้กับคนพิการ - มีการตรวจสุขภาพแม่และเด็ก
๕. ค่าผักผลไม้	๑. มีสารปนเปื้อนสูง ๒. ไม่มีการปลูกอยู่ ปลูกกินด้วยตนเอง ๓. มีพฤติกรรมที่ไม่ใส่ใจการดูแลสุขภาพของตนเอง ๔. ไม่มีระบบการผลิตพืช ผัก ผลไม้ที่ปลอดภัย	
๖. ค่าเนื้อสัตว์/ปลา	๑. พฤติกรรมเสี่ยงในการบริโภคเนื้อสัตว์ที่ก่อให้เกิดโรคร้ายแรง และโรคเรื้อรัง	

การวิเคราะห์คุณภาพชีวิตจากบัญชีครัวเรือน		
ข้อมูล	ประเด็น	ตัวอย่างแนวทางการพัฒนา
๗. ค่าข้าวสาร	๑. คุณภาพข้าวที่ปลูกไม่ปลอดภัย เนื่องมีการซื้อข้าวสารทั้งที่มีอาชีพ ปลูกข้าว ๒. ไม่มีการวางแผนในการเก็บ ข้าวสารที่ปลูกไว้กินเอง	ผู้สูงอายุและคัดแรงกลุ่มเสี่ยง ต่างๆ ในพื้นที่ - สร้างกระถางให้เด็กกลัวผักมี สารพิษ โดยใช้คำว่า "ถ้าร้องไห้ จะอาจะหล่ำปลีหน้าบ้านให้กิน" เนื่องจากชาวแม่ปู่ จะหล่ำขายไวหน้าบ้านแต่กินเอง จะปลูกหลังบ้าน - ใช้เสียงตามสายของหอ กระจายข่าวรณรงค์ความรู้ด้าน การดูแลสุขภาพ - โครงการสليمคลินิก วัดรอบ เอว วัดน้ำหนัก ส่วนสูง ปีละ ๓ ครั้ง - โครงการปืนโตสุขภาพเพื่อ ^๑ ดูแลผู้ป่วยโรคเบาหวาน ความดัน โลหิตสูง
๘. ค่าเหล้า	๑. มีค่าใช้จ่ายประเภทฟุ่มเฟือย ๒. มีพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อการทำลาย สุขภาพ ๓. มีผู้ป่วยที่ได้รับผลกระทบจากการ ดื่มเหล้า ๔. มีเหตุการณ์ของสมาชิกใน ครอบครัวที่ได้รับผลกระทบจากคนใน ครอบครัวติดเหล้า	๔. ควรมีการนำสมุนไพร / ภูมิ ปัญญาการแพทย์พื้นบ้าน / การแพทย์แผนไทยมาใช้ในการ บำบัดรักษา และป้องกันโรค - มีการประรูปสมุนไพร เช่น รังจีด มะรุม ฟ้าทะลายโจร ขมิ้นชัน ไพล - ใช้ยาสมุนไพรทดแทนยาแผน ปัจจุบัน - การกินน้ำมันมะพร้าวสกัดเย็น เพื่อลดระดับไขมันในเส้นเลือด
๑๐. ค่าเดินทางไป รักษาพยาบาลนอก ชุมชน	๑. มีปัญหาด้านสุขภาพ - ขาดการป้องกันสุขภาพของตนเอง ด้วยภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้าน/ การแพทย์แผนไทย ๒. ไม่สามารถให้บริการเพียงพอกับ ความต้องการของผู้รับบริการ ๓. ไม่มั่นใจในคุณภาพของการ ให้บริการรักษาในชุมชน	๕. ควรมีการนำสมุนไพร / ภูมิ ปัญญาการแพทย์พื้นบ้าน / การแพทย์แผนไทยมาใช้ในการ บำบัดรักษา และป้องกันโรค - มีการประรูปสมุนไพร เช่น รังจีด มะรุม ฟ้าทะลายโจร ขมิ้นชัน ไพล - ใช้ยาสมุนไพรทดแทนยาแผน ปัจจุบัน
๑๑. ค่าเครื่องปรุ่ง แต่งรสอาหาร	๑. ชาวบ้านติดผงชูรสในการประกอบ อาหาร	๖. การกินน้ำมันมะพร้าวสกัดเย็น เพื่อลดระดับไขมันในเส้นเลือด - รพ.สต.จัดมุมน้ำชาสมุนไพร บริการดื่มฟรีให้กับชาวบ้าน
๑๒. ค่าอาหารที่ แยกประเภท และอีกด	๑. พฤติกรรมการบริโภคอาหารที่ซ้ำๆ เป็นประจำ	๗. ควรส่งเสริมการปลูกอยู่ ปลูก

ภูมิปัญญาการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (สำหรับวิทยากรกระบวนการ)

การวิเคราะห์คุณภาพชีวิตจากบัญชีครัวเรือน		
ข้อมูล	ประเด็น	ตัวอย่างแนวทางการพัฒนา
		<p>กินตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง</p> <p>๖. ความมีระบบการผลิตพืช ผักผลไม้ที่ปลูกด้วย</p> <p>- ส่งเสริมการใช้น้ำสัมควร์ไม้แทนยาจ่าแมลง</p>
การเชื่อมโยงบัญชาชุมชนกับสวัสดิการชุมชน		
๑. ค่ารักษาพยาบาล	<ol style="list-style-type: none"> ไม่มีระบบการดูแลสุขภาพ ไม่มีสวัสดิการดูแลค่ารักษาพยาบาล 	<ol style="list-style-type: none"> วิเคราะห์สภาพทั่วไปของชุมชนเพื่อค้นหาปัญหา เชิงประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิการชุมชน
๒. ค่าเมล็ดพันธุ์	<ol style="list-style-type: none"> ไม่มีเมล็ดพันธุ์เป็นของตัวเอง ไม่มีการรวมกลุ่มเพื่อจัดสวัสดิการ ไม่สามารถผลิตเมล็ดพันธุ์ที่มีคุณภาพได้ 	<ol style="list-style-type: none"> ๑. ปัญหาในการประกอบอาชีพ - จัดตั้งโรงสีชุมชนเพื่อแก้ปัญหาการไม่มีเครื่องจักรนีองจากชาวบ้านไม่สามารถซื้อได้ ๒. ต้นทุนการผลิตสูง โดยจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเพื่อลดต้นทุน ๓. ทำนา "คอมมูนิสต์" โดยทุกคนต้องช่วยกันเกี่ยวข้าว และสลับแปลงข้าว
๓. ค่าน้ำดื่ม	<ol style="list-style-type: none"> ปริมาณน้ำฝนมีน้อย มีสารเคมีปนเปื้อนในน้ำฝน เป็นค่าใช้จ่ายที่สูงในพื้นที่ 	<ol style="list-style-type: none"> ๔. จัดงานโดยใช้เงินฟุ่มเฟือย ไม่มีการรวมกลุ่มเพื่อจัดสวัสดิการ
๔. ค่าจ้างงานศพ	<ol style="list-style-type: none"> จัดงานโดยใช้เงินฟุ่มเฟือย ไม่มีการรวมกลุ่มเพื่อจัดสวัสดิการ 	<ol style="list-style-type: none"> ๕. ค่าเนื้อสัตว์ บริโภค
๕. ค่าจ้างแรงงานในชุมชน	<ol style="list-style-type: none"> ขาดแคลนแรงงานในชุมชน 	<ol style="list-style-type: none"> ๖. ขาดแคลนแรงงานในชุมชน
๖. ค่าเล่าเรียนของบุตรหลาน	<ol style="list-style-type: none"> ค่าเล่าเรียนสูง ค่ารถในการเดินทางไปเรียนสูง โรงเรียนในพื้นที่ไม่มีคุณภาพ หลักสูตรของโรงเรียนไม่สอดคล้องกับความสามารถและความต้องการของชุมชน 	<ol style="list-style-type: none"> ๗. ค่าซื้อขายเสื้อผ้าของกลางเป็นไวเมล็ดพันธุ์ต่อไป แก้ปัญหาการไม่มีเมล็ดพันธุ์ ๘. มีสวัสดิการค่าตอบแทนสำหรับคนที่เฝ้าผู้ป่วยในกรณีไม่มีรายได้ต่อนเจ็บป่วย ๙. มีสวัสดิการค่าชดเชยสำหรับผู้ป่วยที่นอนพักเป็นคนไข้ใน

การวิเคราะห์คุณภาพชีวิตจากบัญชีครัวเรือน		
ข้อมูล	ประเด็น	ตัวอย่างแนวทางการพัฒนา
๙. ค่าเล่นการพนัน	๑. คนว่างงาน ๒. คนมีความคุณห่วงน้ำบ่อหน้า ไม่ยอมทำงาน	๑.๒ ปัญหาการศึกษา - อบรมสนับสนุนงบประมาณซื้อหนังสือเรียนให้กับเด็กในชุมชน ๑.๓ ปัญหาหนี้นอกระบบ - จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อให้ชาวบ้านกู้ดอกเบี้ยถูก ๑.๔ ปัญหาราคาเนื้อสัตว์สูง - ทำเขียงหมูชุมชนเพื่อต่อรองราคากับพ่อค้าคนกลางให้ลดลง
๑๙. ค่าซื้อข้าวของชาวนา	๑. ขาดการรวมกลุ่มผลิต-ขาย	๑.๕ ปัญหารายจ่ายด้านของใช้ประจำวันและขนมขบเคี้ยวสูง - จัดตั้งร้านค้าชุมชนเพื่อทำให้เงินหมุนเวียนในชุมชนมากกว่าออกนอกรชุมชน เนื่องจากต้องอาศัยสินค้าจากภายนอกชุมชน
๑๐. เงินออมสูง	๑. รายจ่ายทั่วไปสูง ๒. ดอกเบี้ยนอกรอบสูงกว่า	๑.๖ ปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดสวัสดิการให้กับคนในชุมชนตั้งแต่เกิด เจ็บเสียชีวิต - โครงการห้องแลกเปลี่ยนเพื่อให้ทักษะแกรคลอดมีน้ำหนักเกิน ๓ กิโลกรัม โดยต้องเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์
๑๑. คนด้อยโอกาสและคนพิการ	๑. ไม่มีระบบการดูแลสมาชิกด้อยโอกาสและคนพิการในชุมชน	๑.๗ จัดตั้งร้านค้าชุมชนเพื่อทำให้เงินหมุนเวียนในชุมชนมากกว่าออกนอกรชุมชน เนื่องจากต้องอาศัยสินค้าจากภายนอกชุมชน
๑๒. การขายสินค้าในชุมชน	๑. ปริมาณการขายน้อย สินค้าไม่ครบไม่หลากหลาย	๑.๘ จัดตั้งร้านค้าชุมชนเพื่อทำให้เงินหมุนเวียนในชุมชนมากกว่าออกนอกรชุมชน เนื่องจากต้องอาศัยสินค้าจากภายนอกชุมชน

